ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ
ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΩ

Μάρτης - Απρίλης 2018 Νο127 Τιμή: 4€

Γυναίκες ενάντια στην καταπίεση
Από την ατομική αντίδραση στη συλλογική πάλη

- Η έξοδος από τα Μνημόνια στα χέρια των εργατών
- Βενεζουέλα – χρειάζεται εργατική εναλλακτική • Το 1968 στις ΗΠΑ
- Η επιστροφή του Μακεδονικού •Ο σύντομος ελληνικός Μεσοπόλεμος

ΤΕΥΧΟΣ 127

Μάρτης – Απρίλης 2018

Ο **Σοσιαλισμός από τα Κάτω** είναι το δίμηνο περιοδικό του **Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος**
Ιδιοκτήτης: Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Υπεύθυνη σύνταξης: Μαρία Στύλλου
Σύνταξη: Κώστας Βλασόπουλος, Αργυρή Ερωτοκρίτου, Θανάσης Καμπαγιάννης, Σωτήρης Κοντογιάννης, Νίκος Λούντος, Λέανδρος Μπόλαρης, Κώστας Σαρρής, Εξώφυλλο, Σελιδοποίηση: Γιάννης Κούβαρης, Παντελής Γαβριηλίδης, Υπεύθυνη διακίνησης: Ελεάννα Τσώλη, 210 5247140, Κεντρική διάθεση, σελιδοποίηση: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Φειδίου 14, Τηλ. 210 5247584, Περιοδικό «Σοσιαλισμός από τα Κάτω», Τ.Θ. 8161-102 10, Αθήνα, ISSN: 2241-7176
Για επικοινωνία: sosialismosapotakato@gmail.com www.socialismfrombelow.gr

Έξοδος από τα Μνημόνια στα χέρια των εργατών

Η εργατική τάξη αρνείται να πληρώσει το κόστος για τις φιλοδοξίες της άρχουσας τάξης που αποδέχεται ο Τσίπρας. Ο Πάνος Γκαργκάνας υποστηρίζει ότι οι αγώνες μπορούν να ανοίξουν εναλλακτική λύση.

Η πολυδιαφημισμένη «καθαρή έξοδος από τα μνημόνια» μέσα στο 2018 έχει αρχίσει να θαμπώνει ήδη από τους πρώτους δυο μήνες της χρονιάς.

Η (ανασχηματισμένη) κυβέρνηση του Αλέξη Τσίπρα επιμένει ότι προχωράει κανονικά προς αυτή την έξοδο. Ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Γιάννης Δραγασάκης, που ήδη είναι και υπουργός Οικονομίας και Ανάπτυξης, μιλώντας στο Οικονομικό Φόρουμ των Δελφών επανέλαβε ότι «οι τρεις στόχοι είναι:

Να πετύχουμε την απεξάρτηση από τα μνημόνια. Να φύγουμε από τα μνημόνια και την επιτροπεία, χωρίς προαπαιτούμενα ή αιρέσεις.

Να μπορούμε να αναχρηματοδοτούμε το χρέος μας, αφού βεβαίως ρυθμιστεί, από τις αγορές.

Να έχουμε το δικό μας πρόγραμμα. Εμείς να το σχεδιάσουμε, εμείς να έχουμε την ιδιοκτησία, εμείς την ευθύνη και τη δέσμευση να το υλοποιήσουμε».(1)

Αυτό το μοτίβο δεν είναι αποκλειστικά ελληνικό. Όχι μόνο με την έννοια ότι στελέχη της Κομισιόν της ΕΕ όπως ο Μοσκοβισί συμπλέουν με τις κυβερνητικές θέσεις(2), αλλά και επειδή ο ισχυρισμός περί «επιστροφής στην κανονικότητα» κυριαρχεί στις πρωτεύουσες των μεγαλύτερων οικονομιών του πλανήτη. Στις ΗΠΑ η Κεντρική Τράπεζα ανεβάζει τα επιτόκια, στην Ευρώπη ο Ντράγκι αποκλιμακώνει την «ποσοτική χαλάρωση», με κοινό παρονομαστή ότι η οικονομία ανακάμπτει και δεν έχει πλέον ανάγκη από έκτακτα μέτρα στήριξης.

Εξάλλου, το αφήγημα περί «κανονικότητας» δεν αφορά μόνο στην οικονομία, επεκτείνεται και στην πολιτική. Η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ αυτοπροβάλλεται ως η μακροβιότερη κυβέρνηση από τότε που άρχισαν τα μνημόνια. Ο Αλέξης Τσίπρας συμπληρώνει περισσότερα χρόνια ως πρωθυπουργός από όλους τους προκατόχους του μετά το 2009. Οι εκλογές μπορεί να γίνουν στο τέλος της τετραετίας- αδιάψευστο σημάδι επιστροφής στη σταθερότητα του πολιτικού συστήματος. Όλα αυτά έρχονται να δέσουν με το μόνιμο ρεφρέν της ελληνικής διπλωματίας ότι «η χώρα μας είναι όαση σταθερότητας μέσα στο ταραγμένο τρίγωνο Ουκρανία-Λιβύη-Συρία».

Κι όμως, μέσα στο πρώτο δίμηνο

2 Μάρτη. Απεργιακή συγκέντρωση των εκπαιδευτικών έξω από το υπουργείο Παιδείας

αυτής της χρονιάς είδαμε πολλαπλά επεισόδια που διαψεύδουν όλες τις πλευρές αυτής της αφήγησης: αναταράξεις στα διεθνή χρηματιστήρια, διχογνωμίες για την «καθαρότητα» της εξόδου από το τρίτο μνημόνιο, σκάνδαλα που συγκλονίζουν το πολιτικό σκηνικό, εθνικιστικά συλλαλητήρια για το όνομα της Μακεδονίας, ακροδεξιές και φασιστικές προκλήσεις, σχεδόν «θερμές» αναμετρήσεις με την Τουρκία από την Κύπρο ως τα Ίμια και τον Έβρο.

Βρισκόμαστε πιο κοντά στην πραγματικότητα αν κάνουμε τη διαπίστωση ότι η «κανονικότητά» τους είναι γεμάτη από αστάθειες και κρίσεις του συστήματος που μεταφράζονται σε κινδύνους και επιθέσεις σε βάρος της εργατικής τάξης που επιμένει να αντιστέκεται σε όλα αυτά. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες, είναι κατεπείγον για την Αριστερά πέρα από την κυβερνητική να διαμορφώσει μια γνήσια εναλλακτική πρόταση για εργατική έξοδο από τα μνημόνια και την κρίση συνολικότερα.

Ας δούμε, όμως, πρώτα πώς πραγματικά διαμορφώνεται το περιβάλλον.

«Μαξιλαράκι» ή «Προληπτική πιστοληπτική γραμμή»;

Το σχέδιο της κυβέρνησης για να μην υπάρξει νέο μνημόνιο μετά τον Αύγουστο, όπου τελειώνει το τρίτο, στηρίζεται σε δυο σκέλη που βρίσκονται και τα δυο υπό αμφισβήτηση. Το πρώτο είναι να πέσουν τα επιτόκια των ελληνικών ομολόγων αρκετά ώστε να μπορεί να δανείζεται το δημόσιο από τις διεθνείς αγορές και το δεύτερο είναι η συγκέντρωση ενός ποσού που θα λειτουργεί ως αποθεματικό ασφαλείας σε περίπτωση δυσκολίας πρόσβασης στις αγορές, ως «μαξιλαράκι» όπως έχει καθιερωθεί να λέγεται.

Αυτό το μαξιλαράκι χτίζεται από καιρό και ο στόχος είναι να φτάσει κοντά στα 19 δισεκατομμύρια ευρώ, δηλαδή περίπου 10% του ΑΕΠ. Ένα μέρος προέρχεται από τις «δοκιμαστικές» εξόδους στις διεθνείς αγορές που κάνει το δημόσιο πηγαίνοντας προς τον Αύγουστο. Και ένα μέρος προέρχεται από τις δόσεις του τρίτου μνημόνιου που παίρνει το κράτος από τους μηχανισμούς της Ευρωζώνης (ESM). Και στις δυο περιπτώσεις, το δημόσιο δανείζεται όχι για να καλύψει τρέχουσες ανάγκες αλλά για να εγγυηθεί μελλοντικές πληρωμές για το χρέος.

Σαν ποσό σε σύγκριση με τα τοκοχρεολύσια που θα πληρώνει το κράτος τα επόμενα χρόνια δεν είναι μεγάλο, καθώς έρχονται χρονιές με θηριώδεις πληρωμές. Αλλά αν το συγκρίνουμε με τις ανάγκες κοινωνικών τομέων όπως η Παιδεία και η Υγεία που στενάζουν από την υποχρηματοδότηση, τότε είναι τεράστιο. Πρόκειται για «προκαταβολικό μνημόνιο» που τσακίζει εδώ και τώρα τις κοινωνικές παροχές.

Παρά τον αντιδραστικό χαρακτήρα που έχει αυτή η επιλογή, η Τράπεζα της Ελλάδος αμφισβητεί ανοιχτά την αποτελεσματικότητά της. Ήδη από τις 11 Φλεβάρη σε ομιλία του στο Ελληνο-Ισπανικό Εμπορικό Επιμελητήριο ο διοικητής της ΤτΕ Γιάννης Στουρνάρας υποστήριξε ότι χρειάζεται προληπτική πιστωτική γραμμή: *«Θα βοηθούσε την οικονομία, προσφέροντας της εξασφάλιση, ειδικά σε περίπτωση που οι συνθήκες στη διεθνή αγορά χειροτερέψουν, ενώ θα επιτρέψει στη χώρα να διατηρήσει το waiver, διευκολύνοντας τις τράπεζες».*(3) (Το waiver είναι η ρύθμιση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας που επιτρέπει στις ελληνικές τράπεζες να αντλούν ρευστότητα από αυτήν).

Ουσιαστικά ο Στουρνάρας εκφράζει τις ανησυχίες των τραπεζιτών που προτιμούν τη σιγουριά του δανεισμού από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και φοβούνται ότι οι αναταράξεις στις διεθνείς αγορές θα συνεχιστούν, εμποδίζοντας την αποκλιμάκωση των επιτοκίων για το ελληνικό δημόσιο. Η κυβέρνηση απαντάει ότι η τελευταία έξοδος στις αγορές έγινε τη στιγμή που επικρατούσε αναταραχή και όμως εξασφάλισε καλό επιτόκιο. Αλλά αυτό δεν καθησυχάζει τις ανησυχίες. Σε άλλες σελίδες αυτού του τεύχους του «Σοσιαλισμός από τα κάτω» ο Σωτήρης Κοντογιάννης εξηγεί πόσο δύσκολο είναι να ξεφουσκώσει ομαλά η «νέα» φούσκα της κερδοσκοπίας που έφτιαξαν κεντρικοί, εμπορικοί και επενδυτικοί τραπεζίτες στα χρόνια της «ποσοτικής χαλάρωσης». Η ελληνική έξοδος στις αγορές είναι καταδικασμένη να γίνεται σε συνθήκες ανασφάλειας.

Ήδη μετά τον πανικό που επικράτησε στις αρχές Φλεβάρη στα διεθνή χρηματιστήρια, μια νέα αναταραχή ξέσπασε μόλις ο Τραμπ ανακοίνωσε στις αρχές Μάρτη ότι επιβάλλει δασμούς στις εισαγωγές χάλυβα στις ΗΠΑ. Τα πρώτα πλήγματα ενός εμπορικού πολέμου μεταξύ ΗΠΑ, ΕΕ και Κίνας επιδεινώνουν την κατάσταση. Ακόμη και αστοί αναλυτές τονίζουν πως δεν είναι δοσμένο ότι η οικονομική ανάκαμψη θα συνεχιστεί. Ο Μάρτιν Γουλφ των Φαϊνάνσιαλ Τάιμς θυμίζει πώς διαψεύστηκε η αισιοδοξία του ΔΝΤ που την άνοιξη του 2007, λίγο πριν σκάσει η φούσκα των στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ, υποστήριζε ότι: *«Ευνοϊκές παγκόσμιες οικονομικές προοπτικές, ιδιαίτερα ισχυρή δυναμική στην ευρωζώνη και στις αναδυόμενες αγορές με επικεφαλής την Κίνα και την Ινδία, όλα αυτά αποτελούν ισχυρό θεμέλιο για την παγκόσμια χρηματοπιστωτική σταθερότητα».(4) Πάνω από δέκα χρόνια τώρα ζούμε τη διάλυση εκείνου του «ισχυρού θεμέλιου».*

Οι αφορμές για επεισόδια πανικού εκδηλώνονται μέσα από πολλές διαδρομές στις σημερινές συνθήκες. Και η αβεβαιότητα για τα ελληνικά επιτόκια επιδεινώνεται από παράγοντες πέρα από την οικονομία. Η σύγκρουση ανάμεσα σε σκάφη του λιμενικού και του τουρκικού πολεμικού ναυτικού στα Ίμια είχε άμεση αρνητική επίδραση. Και δεν προβλέπεται να είναι το τελευταίο τέτοιο επεισόδιο.

Επικίνδυνοι ανταγωνισμοί

Η Ελλάδα δεν είναι μόνο ένας αδύναμος κρίκος για το ευρωπαϊκό

Οι δρόμοι των εξαγωγών από την Κίνα στην Ευρώπη.

τραπεζικό σύστημα. Είναι ταυτόχρονα και «μπαλκόνι» της Δύσης, της ΕΕ και του ΝΑΤΟ στην Ανατολική Μεσόγειο. Συνήθως, αυτό προβάλλεται από τις κυβερνήσεις σαν πλεονέκτημα: η γεωστρατηγική σημασία της χώρας εξαργυρώνεται με οικονομική στήριξη από τους συμμάχους.

Αυτός ο ισχυρισμός ήταν πάντοτε ψεύτικος. Ιστορικά, το κόστος της Μικρασιατικής Εκστρατείας το 1922 και της επίθεσης της Χούντας στην Κύπρο το 1974 ήταν τεράστιο. Ακόμα και σε «ομαλές» περιόδους, το κόστος των εξοπλισμών, με την Ελλάδα να βρίσκεται στις πρώτες θέσεις του ΝΑΤΟ σαν ποσοστό του ΑΕΠ για πολεμικές δαπάνες, είναι δυσβάσταχτο. Στις σημερινές συνθήκες, οι γεωστρατηγικές φιλοδοξίες της άρχουσας τάξης απειλούν να κάνουν το κόστος ξανά τραγικό.

Παράδειγμα πρώτο, το Μακεδονικό. Μια διαμάχη πολύχρονη (γράφει σχετικά ο Κώστας Πίττας σε άλλες σελίδες αυτού του τεύχους) ήρθε ξανά στο προσκήνιο καθώς εντείνονται οι ανταγωνισμοί στα Βαλκάνια. Τα δυτικά Βαλκάνια είχαν μείνει έξω από την επέκταση του ΝΑΤΟ και της ΕΕ προς τα ανατολικά, αλλά τώρα ξεκινάει μια νέα εξόρμηση για την ενσωμάτωσή τους. Ο πρόεδρος της Κομισιόν της ΕΕ Ζαν Κλοντ Γιουνκέρ και ο γραμματέας του ΝΑΤΟ Γιενς Στόλτενμπεργκ περιοδεύουν στην περιοχή και εξετάζουν τους όρους και τις προϋποθέσεις για να ξεκινήσει η ένταξη με συγκεκριμένα χρονοδιαγράμματα.

Γιατί αυτή η αλλαγή; Υπάρχουν πολλοί λόγοι. Τα δυτικά Βαλκάνια στα μυαλά των ευρωατλαντικών επιτελείων αποδείχθηκαν «μαλακό υπογάστριο» της ΕΕ το 2015 όταν το κύμα προσφύγων από τη Συρία έφτασε στη Γερμανία μέσα από αυτόν τον «διάδρομο». Οι αντιπαραθέσεις με τη Ρωσία, που έχει στηρίγματα στην περιοχή, έχουν ενταθεί. Και έχει προστεθεί ένας ακόμη μεγάλος «παίκτης», η Κίνα.

Η κινεζική πρωτοβουλία για ένα «Νέο Δρόμο του Μεταξιού» που θα ενώνει την Κίνα με την Ευρώπη δεν περιορίζεται σε στήριξη μεγάλων κατασκευαστικών εταιρειών που θα φτιάξουν αυτοκινητόδρομους και γέφυρες σε μια σειρά χώρες. Προχωράει στην υπογραφή συμφωνιών που φτάνουν μέχρι χώρες μέλη της ΕΕ στη ανατολική Ευρώπη, όπως η Ουγγαρία, η Τσεχία και η Ρουμανία. Σύμφωνα με τους Φαϊνάνσιαλ Τάιμς, ένα «μνημόνιο κατανόησης» Κίνας-Τσεχίας υπόσχεται τη μετατροπή της Πράγας σε διαμετακομιστικό κόμβο logistics και «περιφερειακό χρηματοπιστωτικό κέντρο».(5)

Τέτοιες κινήσεις προκαλούν αντιδράσεις από τα επιτελεία της ΕΕ που επιταχύνουν τις προσπάθειες για ενσωμάτωση των δυτικών Βαλκανίων. Άλλωστε η Κίνα, εκτός από το νέο δρόμο του μεταξιού προωθεί και τον θαλάσσιο δρόμο που φτάνει από την Σαγκάη στον Πειραιά και φιλοδοξεί μέσα από τον «διάδρομο» των δυτικών Βαλκανίων να συνδεθεί με τον «κόμβο» της Πράγας.

Οι έλληνες καπιταλιστές έχουν προφανή συμφέροντα για να μην μείνουν έξω από αυτά τα παιχνίδια. Όλες οι μεγάλες επιχειρήσεις που έχουν αγοράσει τράπεζες, σουπερμάρκετ ή οργανισμούς τηλεπικοινωνιών στην περιοχή τα περασμένα χρόνια, θέλουν να συνεχίσουν να διαχειρίζονται αυτά τα πολύτιμα «ασημικά» τους απρόσκοπτα μέσα σε μια ΕΕ που θα έχει καταπιεί όλα τα Βαλκάνια. Ξέρουν επίσης ότι οι συσχετισμοί είναι υπέρ τους σε κάθε διαπραγμάτευση για το όνομα των γειτόνων και η πορεία από το 1991 μέχρι σήμερα το επιβεβαιώνει. Η άρχουσα τάξη επικροτεί τη γραμμή Τσίπρα-Κοτζιά για διαπραγματεύσεις και συμφωνία με την κυβέρνηση του Ζόραν Ζάεφ στα Σκόπια.

Αυτό το ξέρουν και τα επιτελεία της Νέας Δημοκρατίας. Αλλά η κρίση του πολιτικού συστήματος είναι τέτοια που έφτασε η ακροδεξιά ουρά να κουνήσει ολόκληρο το σκύλο της δεξιάς. Η πρωτοβουλία για το εθνικιστικό συλλαλητήριο της Θεσσαλονίκης ξεκίνησε από το δεξιό περιθώριο, από τύπους σαν τον απόστρατο στρατηγό Φράγκο ή τον απόστρατο πολιτικό Ψωμιάδη, αλλά ύστερα από ταλαντεύσεις τράβηξε τη ΝΔ και την Εκκλησία. Παρ' όλα αυτά, το συλλαλητήριο της Αθήνας ποτέ δεν πήρε τις διαστάσεις που είχαν τα εθνικιστικά συλλαλητήρια του 1992. Αυτό που πέτυχε είναι να κάνει πλάτες στην υπόδικη Χρυσή Αυγή και σε όλες τις φασιστικές ομαδοποιήσεις που ξανάρχισαν να οργανώνουν επιθέσεις.

Η αβεβαιότητα για τις εξελίξεις στην περιοχή επηρεάζει αρνητικά τις οικονομικές προοπτικές του ελληνικού καπιταλισμού και επιτείνεται

από την κλιμάκωση της έντασης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η εισβολή του τουρκικού στρατού στη Συρία με την επίθεση στην Αφρίν ανεβάζει το θερμόμετρο καθώς όλες οι άλλες δυνάμεις της περιοχής προχωρούν σε δικές τους κινήσεις. Ξαφνικά, το Ισραήλ μπαίνει ενεργά στη σύγκρουση με τη δική του αεροπορία και την κατάρριψη ενός ιρανικού στρατιωτικού drone. Η κυβέρνηση του Αναστασιάδη στην Κύπρο προχωράει σε γεωτρήσεις στα επίμαχα «θαλάσσια οικόπεδα» ζητώντας τη στήριξη των ΗΠΑ, της Γαλλίας και της Ιταλίας καθώς εμπλέκονται δικές τους πολυεθνικές της ενέργειας. Ο Καμμένος θυμάται τα Ίμια προκαλώντας «εικονικές ναυμαχίες» και δοκιμάζοντας κατά πόσο η Τουρκία μπορεί να κάνει «δυόμιση πολέμους ταυτόχρονα» όπως ισχυρίζεται ο Ερντογάν. Αντίστοιχο τεστ γίνεται στον Έβρο με την «κατά λάθος» είσοδο ελληνικής περιπόλου σε τουρκικό έδαφος και τη σύλληψη δυο στρατιωτικών που οδηγήθηκαν στις φυλακές της Αδριανούπολης.

Μπορεί η Τουρκία του Ερντογάν να κάνει ταυτόχρονα πόλεμο στο Ντιαρμπακίρ, στη Συρία, στην Ανατολική Μεσόγειο, στο Αιγαίο και στον Έβρο; Οι εργάτες και η νεολαία σε Ελλάδα και Τουρκία έχουν κάθε λόγο να μην δοκιμαστεί αυτό το πολεμικό σενάριο. Οι πατριδοκάπηλες κραυγές που ζητούν μεγαλύτερη ελληνική «αποφασιστικότητα» είναι μια από τις χειρότερες επιθέσεις που αντιμετωπίζει το εργατικό κίνημα μέσα στο κατά τα άλλα «έτος επιστροφής στην κανονικότητα».

Ποιος πληρώνει το κόστος;

Όλες αυτές οι φιλοδοξίες της άρχουσας τάξης μέσα σε συνθήκες αβεβαιότητας μεταφράζονται σε σκληρές επιθέσεις σε μια εργατική τάξη που επιμένει να αντιστέκεται και αρνείται να πληρώσει το κόστος. Παντού ανοίγονται μέτωπα.

Οι τραπεζίτες για να αποφύγουν τους κινδύνους μιας νέας ανακεφαλαιοποίησης με τους όρους που θέτει η ΕΕ μετά την Κυπριακή εμπειρία (bail-in αντί για bailout, ρευστοποίηση αντί για διάσωση), προχωρούν σε μια φοβερή λεηλασία των ασφαλιστικών ταμείων που συνδέονται μαζί τους. Η Εθνική Τράπεζα σταμάτησε να πληρώνει την επικουρική σύνταξη σε 16 000 συνταξιούχους τραπεζοϋπάλληλους βάζοντας χέρι στα αποθεματικά του ΛΕΠΕΤΕ (λογαριασμός επικούρησης). Αντίστοιχες κινήσεις κάνει η Άλφαμπανκ απέναντι στους συνταξιούχους των τραπεζών που έχει καταπιεί (Εμπορική και Ιονική). Οι συνταξιούχοι της ΕΤΕ δίνουν μάχη με συγκεντρώσεις και διαδηλώσεις ενάντια σε αυτό το αίσχος και προσπαθούν να ξεσηκώσουν τους εν ενεργεία συναδέλφους τους σε απεργία ενάντια στη λεηλασία.(6)

Οι 40 000 εργαζόμενοι στις πρώην ΔΕΚΟ βρίσκονται πλέον αντιμέτωποι με ένα νέο συγκεντρωτικό αφεντικό, την Ελληνική Εταιρία Συμμετοχών και Περιουσίας (ΕΕΣΥΠ) το λεγόμενο «Υπερταμείο», στο οποίο μεταβίβασε όλες αυτές τις δημόσιες επιχειρήσεις η κυβέρνηση του Αλέξη Τσίπρα με το πολυνομοσχέδιο που ψηφίστηκε τον Γενάρη. Όπως έγραφε η Εργατική Αλληλεγγύη *«η επιλογή των νέων διοικήσεων γίνεται αποκλειστικά υπόθεση του υπερταμείου με τον υπουργό Οικονομικών να μπορεί, μετά την ψήφιση του πολυνομοσχεδίου, να διορίζει μόλις ένα μέλος σε κάθε ΔΣ μιας ΔΕΚΟ. Τα άτομα που θα επιλεγούν πρέπει να "μπορούν να κάνουν τη δουλειά" απέναντι στις αντιστάσεις των πιο δυνατών συνδικάτων της χώρας. Κι όλα αυτά θα πρέπει να έχουν ολοκληρωθεί μέσα σε επτά μήνες. Όπως τονίζει η Καθημερινή "Όλα προγραμματίζονται να έχουν τελειώσει ως το τέλος του προγράμματος προσαρμογής, δηλαδή μέσα στους επόμενους 7 μήνες, προκειμένου να τεθούν σε εφαρμογή τα νέα σχέδια για την καλύτερη αξιοποίηση των ΔΕΚΟ το ταχύτερο δυνατόν". Ρεύμα, νερό, συγκοινωνίες, όλα τα κοινωνικά αγαθά οδεύουν στο βωμό του κέρδους. Έτσι θα μπορέσει ο Τσίπρας να πανηγυρίσει την "έξοδο από τα μνημόνια" τον Αύγουστο».*(7)

Η μάχη ενάντια στις ιδιωτικοποιήσεις παίρνει άλλες διαστάσεις. Οι εργαζόμενοι στο Μετρό της Αθήνας έδωσαν μια γεύση με τις δυο 24ωρες απεργίες τους στις 12 και 15 Γενάρη, όπου στη δεύτερη είχαν μαζί τους όλους τους εργαζόμενους στις συγκοινωνίες της Αθήνας (λεωφορεία, τρόλεϊ, τραμ, ηλεκτρικός). Το ίδιο έδειξαν και τα συλλαλητήρια ενάντια στην πώληση μονάδων της ΔΕΗ στη Μεγαλόπολη και στην Πτολεμαΐδα. Οι προσπάθειες για συντονισμό των εργαζόμενων που αντιστέκονται στο ξεπούλημα στο νερό, στη ΔΕΗ, στις συγκοινωνίες βρίσκονται στην ημερήσια διάταξη.

Εκρηκτική είναι η κατάσταση στο μέτωπο των προσλήψεων σε Σχολεία, Νοσοκομεία και Δήμους.

Ο σύλλογος του Άγιου Σάββα έξω από το υπουργείο Υγείας.

Η κατάληψη των ΤΕΙ στο φοιτητικό συλλαλητήριο στις 26 Φλεβάρη.

Ύστερα από τόσα χρόνια απαγόρευσης νέων προσλήψεων από τα μνημόνια και ανακύκλωσης της ανεργίας μέσα από τις απολύσεις συμβασιούχων όταν λήγουν οι συμβάσεις τους, οι ελλείψεις προσωπικού σε ζωτικές κοινωνικές υπηρεσίες έχουν πάρει τρομακτικές διαστάσεις. Πορεία προς μια πραγματική έξοδο από τα μνημόνια θα σήμαινε μαζική κάλυψη αυτών των κενών. Στην πράξη γίνεται το αντίθετο με νέες επιθέσεις σε όλα αυτά τα κομμάτια.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο νόμος Γαβρόγλου. Πίσω από προμετωπίδες όπως η ένταξη των ΤΕΙ σε Πανεπιστήμια ή των νηπιαγωγείων στην υποχρεωτική εκπαίδευση, κλιμακώνονται οι περικοπές στις σχολές και στους παιδικούς σταθμούς. Αλλά και εδώ απλώνονται οι αντιστάσεις, όχι μόνο της νεολαίας όπως έδειξε η πολύμηνη κατάληψη της ΣΓΤΚΣ στο ΤΕΙ Αθήνας, αλλά και των εργαζόμενων.

Η κρίσιμη καμπή ήταν ασφαλώς η απεργία στους Δήμους το περασμένο καλοκαίρι που ανάγκασε τον Σκουρλέτη να παρατείνει τις συμβάσεις χιλιάδων εργαζόμενων μέχρι τον Μάρτη του 2018. Τώρα φτάνουμε σε αυτή την ημερομηνία και οι κυβερνητικές μεθοδεύσεις απειλούν να αφήσουν πολλούς συμβασιούχους χωρίς δουλειά γιατί «δεν καλύπτουν τα κριτήρια του ΑΣΕΠ». Είναι ανοιχτό στοίχημα αν το κίνημα θα αφήσει να περάσει μια τέτοια σαλαμοποίηση στους Δήμους. Οι απεργίες των εργαζόμενων στους παιδικούς σταθμούς στις 20 και 26 Φλεβάρη ήταν μήνυμα ότι η μάχη συνεχίζεται. Στο μεταξύ, όμως, το κίνημα ενάντια στις απολύσεις και υπέρ των μονιμοποιήσεων και των προσλήψεων έχει προχωρήσει στα Νοσοκομεία και στα Σχολεία.

Στα Νοσοκομεία, το Συντονιστικό του κλάδου κατάφερε με τις πρωτοβουλίες του το φθινόπωρο να συσπειρώσει τους συμβασιούχους και να αποτρέψει τις απολύσεις. Η ανταπόκριση των εργαζόμενων ήταν θερμή. Η ηγεσία του Συλλόγου Εργαζομένων στον Άγιο Σάββα που πρωτοστάτησε σε αυτή την προσπάθεια ανανέωσε την εντολή της παίρνοντας ένα εντυπωσιακό 48% στις εκλογές του σωματείου που έγιναν στις αρχές Φλεβάρη. Η μάχη για να μην απολυθούν (και για να πληρώνονται) οι επικουρικοί γιατροί συνεχίζεται και παράλληλα συνεχίζονται οι προσπάθειες για κοινό συντονισμό σε όλο το μέτωπο Υγεία-Παιδεία-Δήμοι. Οι εκπαιδευτικοί έκαναν τη δική τους συμβολή στον κοινό αγώνα για προσλήψεις με την κινητοποίηση στο υπουργείο Παιδείας την Παρασκευή 2 Μάρτη, όπου απαντώντας στον Γαβρόγλου που τους αγνόησε μπήκαν και έκαναν συνέλευση μέσα στο υπουργείο.

Οι δυνατότητες για αντίσταση στις επιθέσεις της δήθεν «εξόδου από τα μνημόνια» υπογραμμίστηκαν από την απεργία που έγινε ενάντια στην ψήφιση του νόμου που δυσκολεύει την κήρυξη απεργιών από τα πρωτοβάθμια σωματεία. Με τη ρύθμιση αυτή η κυβέρνηση ομολόγησε ότι η «έξοδος» φέρνει τόσες αντεργατικές επιθέσεις ώστε χρειάζεται να μπει φρένο στις απεργίες.

Με την κλασική πλέον ταχτική της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ να βαφτίζει προοδευτικές τις αντιδραστικές μεταρρυθμίσεις της, η σχετική προπαγάνδα έλεγε ότι η απαίτηση για αυξημένη απαρτία σε περίπτωση κήρυξης απεργίας από συνέλευση πρωτοβάθμιου σωματείου γίνεται για να εξασφαλιστεί η συμμετοχή των εργαζόμενων! Παρά το γεγονός ότι η συνδικαλιστική γραφειοκρατία έκανε πλάτες στην κυβέρνηση, η απεργία ενάντια σε αυτό το νόμο στις 12 Γενάρη πέτυχε και ανάγκασε τις συνδικαλιστικές ηγεσίες να τρέχουν για δεύτερη απεργία στις 15 Γενάρη. (8)

Και βέβαια, τα μέτωπα δεν περιορίζονται στα οικονομικά. Τα εθνικιστικά συλλαλητήρια άνοιξαν ολομέτωπη επίθεση στο εργατικό κίνημα και την Αριστερά και έδωσαν στους φασίστες τη δυνατότητα να προχωρούν σε νέες προκλήσεις. Αλλά ούτε αυτά έμειναν αναπάντητα.

Η σύγκριση με την πατριδοκάπηλη εξόρμηση του 1992 είναι χαρακτηριστική. Τότε οι φωνές που διαφωνούσαν αντιμετώπιζαν μια άρχουσα τάξη συσπειρωμένη να κινεί όλους τους μηχανισμούς της συντονισμένους από τη σύμπλευση ΝΔ-ΠΑΣΟΚ και Συνασπισμού και να επιβάλλει διώξεις. Τώρα οι σύντροφοι και οι συντρόφισσες που οργάνωναν ανοιχτές εξορμήσεις και αφισοκολλήσεις στις εργατογειτονιές ενάντια στην εθνικιστική υστερία έβρισκαν τη συμπάθεια αν όχι την ανοιχτή υποστήριξη του κόσμου. Όπως έγραφε χαρακτηριστικά ο Γιώργος Πίττας στην Εργατική Αλληλεγγύη στις 7 Φλεβάρη:

«Ωραίος για κατήχηση ο πολλα-

2 Μάρτη. Αντιφασιστικό συλλαλητήριο στον Πειραιά.

πλασιασμός των άρτων και των ιχθύων, αλλά όσα «σωστά δελτία τύπου» και να βγάλουν οι μπάτσοι, όσο δηλητήριο και αν χύσουν οι πορτοσαλταδόροι της δημοσιογραφίας, όσες ενορίες και αν κατεβάσουν στο δρόμο οι επί της γης εκπρόσωποι της θείας βούλησης, τα γεγονότα παραμένουν πεισματάρικα:

Μπορούσε με ευκολία να το δει δια ζώσης κανείς την Κυριακή το πρωί και το μεσημέρι σε όλους τους δήμους και τις συνοικίες του λεκανοπεδίου, που συνέχισαν στον δικό τους ρυθμό, πιο κοντά στις απόκριες παρά στις εθνικιστικές εξάρσεις. Το ίδιο ισχύει για την συμμετοχή από την υπόλοιπη χώρα για την οποία οι διοργανωτές έκαναν λόγο για 2.500 πούλμαν αλλά τελικά αποδείχθηκαν 280.

Μπορούσε να το διαπιστώσει και τις προηγούμενες μέρες, σε όλες τις γειτονιές της Αθήνας, όπου οργανώθηκαν εξορμήσεις σε πάνω από πενήντα σημεία στις γειτονιές αλλά και σχεδόν εκατό εργατικούς χώρους. Παρά τις επί μέρους διαφωνίες, το ΟΧΙ στα εθνικιστικά συλλαλητήρια έκφραζε ένα μεγάλο κομμάτι κόσμου. Στους τοίχους κυριαρχούσαν οι αφίσες και τα συνθήματα ενάντια στον εθνικισμό και τον πόλεμο.

Στις πλατείες και στους σταθμούς του ΜΕΤΡΟ υπήρχαν τα συνεργεία του ΣΕΚ, της ΑΝΤΑΡΣΥΑ και άλλων συλλογικοτήτων, που εξέφραζαν το ΟΧΙ στις εθνικιστικές “λαοσυνάξεις”».(9)

Η απάντηση στις ακροδεξιές προκλήσεις ήρθε επίσης άμεσα. Οι απόπειρες της παραεκκλησιαστικής ακροδεξιάς να επαναλάβει έξω από το θέατρο Ακροπόλ ένα σκηνικό σαν αυτό που είχαν στήσει έξω από το θέατρο Χυτήριο το 2012 απέτυχαν. Η κινητοποίηση του Σωματείου Ηθοποιών του Εθνικού Θεάτρου και των αντιφασιστών συμπαραστατών του την Πέμπτη 1 Μάρτη σημείωσε επιτυχία. Το ίδιο και η διαδήλωση που έγινε στον Πειραιά την Παρασκευή 2 Μάρτη μετά την επίθεση τάγματος εφόδου της Χρυσής Αυγής στη «Φαβέλα» και τον τραυματισμό της Ελευθερίας Τομπατζόγλου, δικηγόρου της Πολιτικής Αγωγής στη δίκη της ναζιστικής οργάνωσης από τη μεριά της οικογένειας του Παύλου Φύσσα.

Οι προσπάθειες των νεοναζί να ξαναβρούν τη χαμένη τους δυναμική είναι λυσσαλέες. Η δίκη και οι αντιφασιστικές κινητοποιήσεις τους έχουν στριμώξει, με τα γραφεία-ορμητήρια να κλείνουν σε πολλές περιοχές και τις αποχωρήσεις φασιστών που είχαν προσχωρήσει στη Χρυσή Αυγή να βρίσκονται στην ημερήσια διάταξη. Οι Μιχαλολιάκοι βλέπουν την άνοδο της ακροδεξιάς στην Ευρώπη και σκυλιάζουν επειδή αδυνατούν να πιάσουν αυτό το τρένο. Η επίθεση στην Ελευθερία Τομπατζόγλου ήρθε μετά την επίθεση στη δικηγόρο Ευγενία Κουνιάκη έξω από το δικαστήριο και είναι σαφές μήνυμα ότι το αντιφασιστικό κίνημα έχει να αντιμετωπίσει τέτοιες προκλήσεις μέχρι να οδηγήσει τη δίκη της Χρυσής Αυγής στην απόφαση που της ταιριάζει, δηλαδή στην καταδίκη και φυλάκιση όλης της ηγεσίας των νεοναζί και των μπράβων τους.

Οι διαστάσεις που έχει πάρει η διεθνής μέρα δράσης στις 17 Μάρτη με κινητοποιήσεις σε πάνω από εβδομήντα (!) πόλεις σε πολλές χώρες μάς επιτρέπουν να αισιοδοξούμε ότι όχι μόνο το κίνημα εδώ δεν θα αφήσει τους φασίστες να σηκώσουν κεφάλι αλλά και ότι το ίδιο θα γίνει στη Γερμανία, στην Αυστρία, στην Ιταλία, παντού.

Η αριστερή αντιπολίτευση

Μπροστά σε τέτοιες αναμετρήσεις, η Αριστερά που οργανώνει την αντιπολίτευση στην κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, αλλά και στις απόπειρες της δεξιάς και της ακροδεξιάς να αποπροσανατολίσει τη λαϊκή αγανάκτηση, έχει αυξημένα καθήκοντα. Έχουμε μπροστά μας την πρό(σ)κληση να στηρίξουμε, να συντονίσουμε και να συγκροτήσουμε τις εργατικές αντιστάσεις στην (μνημονιακή) «έξοδο» από τα μνημόνια σε γνήσια εναλλακτική έξοδο από την κρίση. Αυτή είναι η απαίτηση με την οποία έχει να αναμετρηθεί κάθε κόμμα, κάθε κίνηση, κάθε συλλογι-

κότητα στο χώρο της Αριστεράς.

Αυτό δεν είναι ένα αίτημα που απλά μπαίνει από μια οργάνωση προς τους υπόλοιπους φορείς του χώρου, είναι μια πίεση πάνω σε όλους τους σχηματισμούς που έρχεται από τον ίδιο τον κόσμο που παλεύει. Γι' αυτό και γίνονται βήματα μπροστά παρά τις αντιφάσεις και τις αδυναμίες των παραδοσιακών ηγεσιών.

Η απαίτηση για στήριξη, συντονισμό και γενίκευση των αντιστάσεων είναι καθολική. Η απεργία στις 12 Γενάρη, όταν η κυβέρνηση προωθούσε το πολυνομοσχέδιο με τα προαπαιτούμενα και την επίθεση στα πρωτοβάθμια σωματεία, αλλά οι κορυφές της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας δεν οργάνωναν τίποτα, ήταν ένα μεγάλο βήμα μπροστά. Η επιλογή του ΚΚΕ να προτείνει οργάνωση της απεργίας από κοινή πρωτοβουλία συνδικάτων, Ομοσπονδιών και Εργατικών Κέντρων έπαιξε θετικό ρόλο αποφεύγοντας το στενό παραταξιακό κάλεσμα του ΠΑΜΕ.

Ήταν ένα ρήγμα στη σεχταριστική λογική που τόσο συχνά εμποδίζει τον κοινό βηματισμό. Προφανώς δεν έχει σημάνει το τέλος τέτοιων προβλημάτων από πολλές πλευρές, αλλά ήταν ένα καλό παράδειγμα για το πώς μπορούμε να προχωρήσουμε. Οι προσπάθειες όπως το Συντονιστικό των Νοσοκομείων και ο Συντονισμός ενάντια στα Μνημόνια ανοίγουν δρόμους σε αυτή την κατεύθυνση. Και η προοπτική να βρεθούν μαζί στη μάχη των προσλήψεων τα σχολεία, οι δήμοι και τα νοσοκομεία είναι μπροστά μας. Το ίδιο ισχύει για τις πρωτοβουλίες συντονισμού στις μάχες ενάντια στις ιδιωτικοποιήσεις: Μετρό, ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ μαζί είναι φοβερή δύναμη.

Ωστόσο, η γενίκευση των αντιστάσεων απαιτεί όχι μόνο συνδικαλιστικό συντονισμό αλλά και πολιτικά βήματα. Οι δικηγόροι όλων των πλευρών της Πολιτικής Αγωγής στη δίκη της Χρυσής Αυγής σφυροκοπώντας όλοι μαζί τους δολοφόνους νεοναζί δίνουν ένα καλό παράδειγμα για την αντίστοιχη ενότητα στις αντιφασιστικές κινητοποιήσεις. Βρεθήκαμε όλοι μαζί έξω από σχολεία υπερασπίζοντας προσφυγόπουλα και παιδιά μεταναστών από «αγανακτισμένους» ακροδεξιούς, γιατί να μην γίνεται το ίδιο σε κάθε απάντηση στις φασιστικές προκλήσεις; Η ΚΕΕΡΦΑ κάνει συνέχεια αυτή την προσπάθεια.

Όταν η δεξιά και η ακροδεξιά ξεκινούν πατριδοκάπηλες εξορμήσεις όπως τα πρόσφατα εθνικιστικά συλλαλητήρια, η Αριστερά δεν μπορεί να ταλαντεύεται για το πού είναι η θέση της. Η ηγεσία της ΛΑΕ βρέθηκε κάτω από πίεση όταν η σύμμαχός της Ζωή Κωνσταντοπούλου πήρε θέση υπέρ του συλλαλητήριου της Αθήνας, αλλά τελικά δεν ακολούθησε αυτό το δρόμο. Είναι και αυτό στα θετικά βήματα της περιόδου. Και σε αυτή την περίπτωση, δεν σημαίνει ότι ξεπεράστηκε το πρόβλημα του αριστερού πατριωτισμού, αλλά ο κόσμος της εργατικής αντίστασης επέβαλε την απομόνωση της δεξιάς πατριδοκαπηλείας.

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες, αναδεικνύεται ανάγλυφα ο πολύτιμος ρόλος του αντικαπιταλιστικού προγράμματος σαν γέφυρα που ενώνει τις άμεσες εργατικές διεκδικήσεις με τη συνολική διέξοδο από την κρίση.

Χειροπιαστό παράδειγμα είναι η υπόθεση που άνοιξε με το σκάνδαλο Νοβάρτις. Οι μεγάλες φαρμακοβιομηχανίες λεηλατούν το δημόσιο χρήμα και κάνουν τους συνταξιούχους να υποφέρουν μετατρέποντας το φάρμακο σε ακριβό εμπόρευμα. Η δεξιά φωνάζει ότι οι αποκαλύψεις για λάδωμα υπουργών που εξυπηρετούν τα συμφέροντα των βιομηχάνων του φάρμακου είναι μια σκευωρία. Ο ΣΥΡΙΖΑ περιορίζεται σε μια κοινοβουλευτική επιτροπή που ακόμη και αν φτάσει να στείλει κάποιον πρώην υπουργό στο σκαμνί, πράγμα αμφίβολο, δεν αλλάζει την κατάσταση. Ποιος θα κάνει το φάρμακο κοινωνικό αγαθό προσιτό στον κόσμο που το έχει ανάγκη; Να ένα άνοιγμα για την Αριστερά ώστε να αναδείξει ότι οι κρατικοποιήσεις ευαίσθητων τομέων κάτω από εργατικό έλεγχο δεν είναι ένα αφηρημένο όραμα των επαναστατών αλλά επείγουσα κοινωνική ανάγκη.

Τα λεφτά για τη χρηματοδότηση της δημόσιας Υγείας υπάρχουν, αρκεί να βάλουμε χέρι στα αρπακτικά που τα λεηλατούν. Το ίδιο μπορούμε να πούμε για τις συντάξεις που θυσιάζονται στο βωμό των τραπεζιτών. Και βέβαια για το προκλητικό 2% του ΑΕΠ που πηγαίνει για πολεμικές δαπάνες την ώρα που οι κοινωνικές δαπάνες σφαγιάζονται για να βγαίνει «πρωτογενές πλεόνασμα».

Η ΑΝΤΑΡΣΥΑ βαδίζει προς την 4η Συνδιάσκεψή της προσπαθώντας να ξεπεράσει τις αδυναμίες που αναδείχθηκαν μέσα από την αναμέτρηση με όλα αυτά τα μεγάλα και ωραία καθήκοντα της περιόδου. Είναι υπόθεση όλων μας να βοηθήσουμε σε αυτό το ξεπέρασμα. Έχουμε μια εργατική έξοδο να κερδίσουμε.

Σημειώσεις

(1) http://news.in.gr/economy/article/?aid=1500203281

(2) http://www.alphatv.gr/news/economy/moskovisi-den-tha-hreiastei-proliptiki-pistotiki-grammi

(3) http://www.protothema.gr/economy/article/760383/stournaras-i-ellada-hreiazetai-proliptiki-pistotiki-grammi-meta-ton-augousto/

(4) Martin Wolf, Central banks alone cannot stabilise finance, Financial Times, 25 October 2017. https://www.ft.com/content/ae9097e6-b7fb-11e7-9bfb-4a9c83ffa852

(5) May defies China over Xi's plans for a "New Silk Road", Financial Times, 1 February 2018, https://www.ft.com/content/3e79ae14-0681-11e8-9650-9c0ad2d7c5b5

(6) Συγκέντρωση πραγματοποίησαν την Παρασκευή 9/2 συνταξιούχοι της Εθνικής τράπεζας την ώρα που συνεδρίαζε η επιτροπή που έχει δημιουργήσει η διοίκηση Φραγιαδάκη για να επιβάλει την περικοπή της χρηματοδότησης στο λογαριασμό επικουρικών παροχών (ΛΕΠΕΤΕ). Η κινητοποίηση κατέληξε σε συμβολική κατάληψη της κεντρικής αίθουσας του κτηρίου της Εθνικής Τράπεζας στην Αιόλου και πικετοφορία στους διαδρόμους και τις διάφορες υπηρεσίες της τράπεζας. "Τις επόμενες μέρες χρειάζεται να εντατικοποιηθούν οι δράσεις ενημέρωσης και προς τους συνταξιούχους και προς τους εν ενεργεία εργαζόμενους με κεντρικό αίτημα την σύγκλιση Γενικών Συνελεύσεων που θα αποφασίσουν αγωνιστικές δράσεις και απεργίες", αναφέρει η Ιωάννα Παυλοπούλου από την Ανοιχτή Επιτροπή και τον Συντονισμό Ενάντια στα Μνημόνια. (από την Εργατική Αλληλεγγύη Νο 1311, 14/2/2018, http://ergatiki.gr/article.php?id=17873&issue=1311)

(7) Λένα Βερδέ, Κίνημα αντίστασης στις ιδιωτικοποιήσεις, Εργατική Αλληλεγγύη Νο 1307, 17/1/2018, http://ergatiki.gr/article.php?id=17655&issue=1307

(8) Στέλιος Μιχαηλίδης, Δυο μέρες απεργίας που συγκλόνισαν, Εργατική Αλληλεγγύη Νο 1307, 17/1/2018, http://ergatiki.gr/article.php?id=17666&issue=1307

(9) http://ergatiki.gr/article.php?id=17803&issue=1310

Σχέσεις εξάρτησης
Οι Τράπεζες και οι "φούσκες"

Πανικός από την κατρακύλα στο χρηματιστήριο

Ο Σωτήρης Κοντογιάννης γράφει για την απειλή να ξεφουσκώσει απότομα η "νέα" κερδοσκοπία

Στις αρχές του Φλεβάρη ο Τζερόμ Πάουελ αντικατέστησε την Τζάνετ Γιέλεν στο τιμόνι της Federal Reserve (FED), της κεντρικής τράπεζας των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής.

Τυπικά η θητεία της Γιέλεν ήταν εξαιρετικά πετυχημένη: η ανεργία έπεσε σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, η απειλή του αποπληθωρισμού απομακρύνθηκε, η ποσοτική χαλάρωση τερματίστηκε, τα επιτόκια, που είχαν φτάσει σε μηδενικά επίπεδα, άρχισαν και πάλι να ανεβαίνουν και το χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης απογειώθηκε: το μεσημέρι της 3ης Φλεβάρη του 2014, την ημέρα που ανέλαβε, ο δείκτης Dow Jones έκλεισε στις 15370 μονάδες. Στις 2 Φλεβάρη του 2018, την ημέρα που παρέδωσε, είχε ξεπεράσει τις 25500 μονάδες.

Το 2013 σύμφωνα με τη λίστα Forbes υπήρχαν 442 δισεκατομμυριούχοι στις ΗΠΑ. Τον Μάρτη του 2017 (που εκδόθηκε η τελευταία λίστα) είχαν προστεθεί 123 νέα πρόσωπα στον κατάλογο. Ο πλουσιότερος άνθρωπος στον κόσμο, σύμφωνα με το Forbes, ήταν το 2017 ο Τζεφ Μπέζος, το αφεντικό της Amazon. Η περιουσία του πλησίαζε τα 100 δισεκατομμύρια δολάρια - 25 περίπου δισεκατομμύρια περισσότερα από την περιουσία του πλουσιότερου Αμερικάνου (του Μπιλ Γκέιτς) τέσσερα χρόνια πρωτύτερα.

Η ανανέωση της θητείας της Γιέλεν για μια ακόμα τετραετία ήταν μέχρι και το περασμένο φθινόπωρο σύμφωνα με τις αμερικανικές εφημερίδες το επικρατέστερο σενάριο. Ο Μπαράκ Ομπάμα είχε ανανεώσει το 2010 τη θητεία του Μπεν Μπερνάνκε -που είχε τεθεί επικεφαλής της FED από τον Τζορτζ Μπους το 2016. Ο Άλαν Γρίνσπαν, ο προκάτοχός του, που είχε διοριστεί το 1987 από τον Ρόναλντ Ρέιγκαν, έμεινε στη ηγεσία της FED σχεδόν 20 χρόνια -η θητεία του ανανεώθηκε όχι μόνο από τους ρεπουμπλικάνους Μπους (πατέρα και γιο) αλλά και από τον δημοκρατικό Μπιλ Κλίντον.

Ο άνθρωπος των τραπεζιτών

Ο Ντόναλντ Τραμπ, όμως, δεν ανανέωσε τη θητεία της Γιέλεν. Το γεγονός ότι ανήκει στο Δημοκρατικό Κόμμα και είχε επιλεγεί από τον Μπαράκ Ομπάμα έπαιξε, σίγουρα, κάποιο ρόλο. Αλλά όχι τον βασικό. Ο Τζερόμ Πάουελ είναι ο άνθρωπος των τραπεζιτών. Αυτό που περιμένουν από τον "εκλεκτό" τους είναι την χαλάρωση των αυστηρών περιορισμών και ελέγχων που επιβλήθηκαν στις αμερικανικές τράπεζες μετά την κατάρρευση της Λήμαν Μπράδερς τον Σεπτέμβρη του 2008.

Ο Τραμπ έχει υποσχεθεί από τις πρώτες ημέρες της θητείας του να "αναμορφώσει" το νόμο Ντοντ-Φρανκ (πήρε το όνομά του από τους γερουσιαστές που τον εισηγήθηκαν)

που σύμφωνα με τους τραπεζίτες παρακωλύει τη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Ο Ντοντ-Φρανκ εγκρίθηκε το 2010. Ο στόχος του ήταν να βάλει φρένο στην αχαλίνωτη κερδοσκοπία που είχε οδηγήσει στο σκάνδαλο των "τοξικών στεγαστικών δανείων" και είχε θεωρηθεί υπεύθυνη για το τσουνάμι που ακολούθησε.

Το 1933, στον απόηχο του Κραχ του 1929 και στο ζενίθ της κρίσης του μεσοπολέμου, το αμερικανικό Κογκρέσο είχε ψηφίσει έναν ανάλογο τραπεζικό νόμο που έμεινε στην ιστορία με το όνομα "Γκλας - Στίγκαλ" (και πάλι από τα ονόματα των εισηγητών του). Ο νόμος Γκλας-Στίγκαλ επέβαλλε ανάμεσα στα άλλα τον διαχωρισμό των τραπεζών σε επενδυτικές και εμπορικές, σε μια προσπάθεια να εμποδίσει τους τραπεζίτες να "τζογάρουν" τα λεφτά από τις καταθέσεις σε κερδοσκοπικά παιχνίδια. Τα επιτόκια των εμπορικών τραπεζών -των ταμιευτηρίων δηλαδή- τέθηκαν κάτω από αυστηρό έλεγχο.

Οι τραπεζίτες δεν συμβιβάστηκαν ποτέ με τους περιορισμούς αυτούς αλλά χρειάστηκαν πάνω από έξι δεκαετίες για να καταφέρουν να τους ξηλώσουν ολοκληρωτικά. Ο νόμος Γκλας-Στίγκαλ ακυρώθηκε τελικά το 1999 από τον Μπιλ Κλίντον. Το αποτέλεσμα ήταν σχεδόν άμεσο: την Πρωτοχρονιά του 1999 ο Nasdaq, ο δείκτης του χρηματιστηρίου της "Νέας Τεχνολογίας" της Νέας Υόρκης είχε μόλις ξεπεράσει τις 2000 μονάδες. Έναν χρόνο ακριβώς αργότερα, την Πρωτοχρονιά του 2000, θα "χτύπαγε" τις 5000 μονάδες. Ύστερα, σχεδόν ακαριαία, ήρθε η κατάρρευση: η φούσκα της "υψηλής τεχνολογίας" έσκασε, εκατοντάδες επιχειρήσεις έκλεισαν ενώ ακόμα και κολοσσοί σαν την Cisco κινδύνευσαν να χρεοκοπήσουν. Τον Γενάρη του 2001 ο Nasdaq είχε επιστρέψει στις 2000 μονάδες. Και ο κατήφορος συνεχίστηκε για τουλάχιστον δεκαοκτώ μήνες ακόμα -στα μέσα του 2002 είχε πλησιάσει επικίνδυνα τις 1000 μονάδες. Ο διάσημος Αμερικανός νομπελίστας οικονομολόγος Τζότζεφ Στίγκλιτς (και πολλοί άλλοι ακόμα) συνδέει άμεσα όχι μόνο τη φούσκα της υψηλής τεχνολογίας αλλά και τη φούσκα των στεγαστικών δανείων που την ακολούθησε με την κατάργηση το 1999 του Γκλας-Στίγκαλ.

Τυπικά ο Τζερόμ Πάουελ υποστηρίζει το νόμο Ντοντ-Φρανκ. Στην κατάθεσή του, όμως, από την "Επιτροπή Τραπεζών της Γερουσίας" στις 5 Δεκέμβρη (που ενέκρινε τον διορισμό του με μια μόνο αρνητική ψήφο) δήλωσε ότι δεν υπάρχουν πλέον στις ΗΠΑ τράπεζες που να είναι "πολύ μεγάλες για να τις αφήσουμε να χρεοκοπήσουν". Η φρασεολογία δεν είναι τυχαία: ο Χένρι Πόλσον, ο υπουργός Οικονομικών της κυβέρνησης του Μπους είχε επικαλεστεί τη φράση "υπερβολικά μεγάλες για να αποτύχουν" για να αιτιολογήσει το "πακέτο διάσωσης" των 700 δις δολαρίων που έδωσε στις τράπεζες το φθινόπωρο του 2008 για να τις σώσει από την κατάρρευση. Ο Ντοντ-Φράνκ είναι το "μνημόνιο" που συνόδεψε το πακέτο Πόλσον (και όλα τα δισεκατομμύρια που ακολούθησαν). Αν οι τράπεζες δεν αποτελούν πλέον συστημικό κίνδυνο για την αμερικανική οικονομία τότε δεν χρειάζεται ούτε να επιτηρούνται τόσο αυστηρά ούτε να περιορίζονται. Οι τραπεζίτες δεν θα χρειαστεί, απ' ότι φαίνεται, να περιμένουν αυτή τη φορά άλλα 60 χρόνια για να απαλλαγούν από τον Ντοντ-Φράνκ.

Στην πραγματικότητα, βέβαια, ούτε την προηγούμενη φορά χρειάστηκε να περιμένουν ακριβώς τόσα πολλά χρόνια: ο Γκλας-Στίγκαλ είχε υπονομευτεί, αλλοιωθεί και παρακαμφθεί στην πράξη πολύ πριν από την τελική κατάργησή του. Είχε παρακαμφθεί, πρώτα απ' όλα, από τη δημιουργία ενός "σκιώδους" τραπεζικού συστήματος (για βαθύπλουτους αποκλειστικά) μέσα από την δημιουργία των διαβόητων hedge funds -αμοιβαίων κερδοσκοπικών κεφαλαίων για εκατομμυριούχους που στην ουσία χρησιμοποιούν το μεγάλο τους ειδικό βάρος για να επηρεάζουν τις χρηματαγορές και τα χρηματιστήρια. Το 1997 η κατάρρευση του LTCM, ενός από τα μεγαλύτερα hedge funds της εποχής εκείνης είχε απειλήσει να βυθίσει όχι μόνο το αμερικανικό αλλά και το παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα στην άβυσσο. Αλλά αυτό δεν εμπόδισε τον Μπιλ Κλίντον να καταργήσει δυο χρόνια αργότερα κάθε περιορισμό και να επιτρέψει στις ίδιες τις μεγάλες τράπεζες να λειτουργούν με τους ίδιους κερδοσκοπικούς τρόπους που λειτουργούσαν και τα hedge funds. Η φούσκα της "υψηλής τεχνολογίας" δεν ξεκίνησε με την κατάργηση του Γκλας-Στίγκαλ. Ο δείκτης Nasdaq είχε αρχίσει να φουσκώνει από τους πρώτους μήνες του 1998 κιόλας. Με την κατάργηση του Γκλας-Στίγκαλ, όμως, απογειώθηκε.

"Πυρετός"

Το σκάσιμο της φούσκας της υψηλής τεχνολογίας το 2000-2001 ήταν ένα προειδοποιητικό σημάδι για αυτά που επρόκειτο να ακολουθήσουν. Και δεν ήταν μόνο το αντικαπιταλιστικό κίνημα του Σιάτλ και της Γένοβας αυτό που κατάγγελλε τον κατήφορο του συστήματος στην αχαλίνωτη και καταστροφική κερδοσκοπία. Το ίδιο έκαναν και πολλοί "επίσημοι" οικονομολόγοι. Η κεντρική τράπεζα και οι κυβερνήσεις (του Μπους στις ΗΠΑ), όμως, αγνόησαν επιδεικτικά όλα αυτά.

Το τραπεζικό σύστημα δεν κατέρρευσε το 2001. Και η φούσκα της υψηλής τεχνολογίας έδωσε τη θέση της γρήγορα σε ένα νέο κόλπο. Το όνομά του: χορήγηση στεγαστικών δανείων χωρίς προϋποθέσεις και χωρίς άλλες εγγυήσεις, πέρα από το ίδιο το ακίνητο. Τα υποψήφια θύματα αυτού του νέου φανταστικού κόλπου ήταν τα εκατομμύρια των φτωχών που ως εκείνη τη στιγμή ήταν, χάρη στα χαμηλά τους εισοδήματα, αποκλεισμένα από τον τραπεζικό δανεισμό. Τώρα οι πόρτες των τραπεζών άνοιγαν διάπλατα και "ένας υπάλληλος ήταν εκεί για αυτούς για να τους εξυπηρετήσει".

Οι τραπεζίτες, περιττό να το θυμίσει κανείς, δεν έχουν κανένα ενδιαφέρον ούτε καμιά συμπάθεια για τους φτωχούς. Ο στόχος τους δεν ήταν να τους βοηθήσουν να "βάλουν

ένα κεραμίδι πάνω από το κεφάλι τους". Οι τραπεζίτες ήξεραν από την αρχή ότι ένα μεγάλο ποσοστό δεν θα κατάφερνε να εξυπηρετήσει το δάνειο του. Αλλά αυτό καθόλου δεν τους απασχολούσε. Τα επιτελεία τους είχαν κάνει προσεκτικούς υπολογισμούς και είχαν καταστρώσει σχέδια για όλα τα σενάρια -το αισιόδοξο, το μεσαίο και το απαισιόδοξο. Με όλα, έλεγαν οι υπολογισμοί τους, οι τράπεζες θα έβγαιναν κερδισμένες: τα δάνεια θα αύξαναν τη ζήτηση για ακίνητα. Η ζήτηση θα αύξανε τις τιμές. Οι τράπεζες θα εκπλειστηρίαζαν τα διαμερίσματα των "κόκκινων δανείων" -και θα τα πουλούσαν ξανά στο επόμενο θύμα τους στη νέα ακριβότερη τιμή. Η φούσκα της υψηλής τεχνολογίας πέθανε. Ζήτω η φούσκα της αξίας της γης.

Οι τραπεζίτες δεν περίμεναν καν να ωριμάσει και να αρχίσει να αποδίδει τους αναμενόμενους καρπούς το νέο τους κόλπο: "πακετάρισαν" τα στεγαστικά δάνεια σε ομάδες ανάλογα με το επιτόκιο και το ρίσκο και ύστερα εξέδωσαν ομόλογα που προεξοφλούσαν από τώρα τα αναμενόμενα κέρδη και τα διέθεσαν στην αγορά. Όπως ήταν αναμενόμενο έγιναν ανάρπαστα. Ποιος επενδυτής θα μπορούσε να αντισταθεί στο δέλεαρ ενός ομολόγου που έχει εκδοθεί πχ από την Citi Bank (ή την κραταιά ακόμα τότε Λήμαν Μπράδερς) με απόδοση διπλάσια από το επίσημο επιτόκιο της αγοράς; Η απάντηση είναι απλή: κανένας. Τον Σεπτέμβρη του 2008, με την κατάρρευση της Λήμαν Μπράδερς, τα "πακεταρισμένα σε ομόλογα στεγαστικά, χωρίς εγγυήσεις, δάνεια" έγιναν ο ιμάντας της μετάστασης της χρηματοπιστωτικής κρίσης από τις ΗΠΑ σε κάθε γωνιά του πλανήτη.

Οι τράπεζες δεν δημιούργησαν τη "Μεγάλη Ύφεση" του 2007-9. Τα πραγματικά αίτια της κρίσης (που παρά τη φιλολογία δεν έχει ξεπεραστεί ακόμα) είναι πολύ βαθύτερα. Οφείλεται στην πτώση της απόδοσης του κεφαλαίου (ένα σύμπτωμα που είχε προβλέψει ο Καρλ Μαρξ πριν από ενάμιση περίπου αιώνα) και την "επενδυτική αποχή" που αυτή η πτώση δημιουργεί. Η βασική πηγή των κεφαλαίων που στροβιλίζονται στις χρηματαγορές και τα χρηματιστήρια είναι τα συσσωρευμένα αδιάθετα κέρδη των επιχειρήσεων -που δεν βρίσκουν πια κερδοφόρες ευκαιρίες για να επενδυθούν. Η κερδοσκοπία, ο τζόγος με τις μετοχές, τις ισοτιμίες των νομισμάτων, τις τιμές των πρώτων υλών ή τα ομόλογα είναι τα συμπτώματα της ασθένειας, όχι τα αίτια της. Οι φούσκες είναι σαν τον πυρετό - μια "φυσιολογική" αντίδραση των αγορών στην πτώση της κερδοφορίας των επενδύσεων. Αλλά όπως και ο πυρετός έτσι και οι φούσκες είναι ικανές, από μόνες τους, να "αποτελειώσουν" τον ασθενή.

Ο Τράμπ υποδέχεται τον Πάουελ, νέο πρόεδρο της Κεντρικής Τράπεζας (FED).

Η νέα φούσκα

Οι τράπεζες μπορεί να μη δημιούργησαν την κρίση. Έκαναν, όμως, ό,τι μπορούσαν για να την κάνουν "μεγάλη". Και το πρώτο πράγμα που έκαναν, μόλις διασώθηκαν (με δημόσιο χρήμα) ήταν να πέσουν ξανά με τα μούτρα στα παλιά τους κόλπα: δέκα χρόνια μετά την κατάρρευση της Λήμαν Μπράδερς η κερδοσκοπία βρίσκεται ξανά στα ουράνια. Μπορεί οι τραπεζίτες να άνοιξαν σαμπάνιες για τον διορισμό του Τζερόμ Πάουελ στην ηγεσία της FED. Αλλά το πάρτυ είχε ήδη ξεκινήσει από πιο πριν. Όπως ακριβώς και στη δεκαετία του 1990. Και αυτή τη φορά τα δισεκατομμύρια που στροβιλίζονται στις χρηματαγορές και τα χρηματιστήρια δεν προέρχονται μόνο από τα συσσωρευμένα αδιάθετα κέρδη των επιχειρήσεων που δεν βρίσκουν κερδοφόρες ευκαιρίες στην πραγματική οικονομία για να επενδυθούν: σε αυτά έχουν προστεθεί τώρα και τα τρισεκατομμύρια που έχουν τυπώσει οι κεντρικές τράπεζες στα πλαίσια της "ποσοτικής χαλάρωσης" και της πολιτικής των "μηδενικών επιτοκίων" -τα ίδια τα χρήματα της διάσωσης δηλαδή.

Ένα σημαντικό ποσοστό από τα 4,5 τρισεκατομμύρια που έχει "τυπώσει" η FED έχει επενδυθεί στη Γουόλ Στριτ. Αυτό είναι το "μυστικό" πίσω από την εκτίναξη του δείκτη Dow Jones δέκα χιλιάδες μονάδες πάνω μέσα στην τετραετία της Γιέλεν.

Πολλοί οικονομολόγοι έχουν αρχίσει να κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου. Οι μετοχές, λένε, είναι υπερτιμημένες. Τυπικά με την αγορά μιας μετοχής ο αγοραστής γίνεται "συνεταίρος" της εταιρίας. Τυπικά και πάλι αυτό που περιμένει είναι το μερίδιό του από τα κέρδη -το μέρισμα στην αργκό του χρηματιστηρίου. Στην πράξη αυτό που περιμένει ο αγοραστής μιας μετοχής είναι να ανέβει η τιμή γιατί έτσι ανεβαίνει η αξία της επένδυσής του. Ο τρόπος που μετράνε αν μια μετοχή έχει προοπτική ανόδου ("είναι υποτιμημένη") ή πτώσης ("είναι υπερτιμημένη") είναι ο λόγος της τιμής της μετοχής προς τα κέρδη (P/E). Όταν

ο λόγος της P/E είναι χαμηλός, οι επενδυτές αγοράζουν, όταν είναι υψηλός τότε είναι ώρα να πουλάνε. Ιστορικά στις ΗΠΑ ο λόγος αυτός κυμαίνεται γύρω στο 17. Δηλαδή ιστορικά η αξία μιας μετοχής ισούται με τα κέρδη που αναμένεται να αποδώσει σε 17 χρόνια. Σήμερα βρίσκεται στο 27!

Και δεν είναι μόνο το χρηματιστήριο. Ούτε περιορίζεται το φαινόμενο στους τραπεζίτες των ΗΠΑ. Ο κύριος όγκος των δισεκατομμυρίων που έχει "τυπώσει" η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα στα πλαίσια της δικής της "ποσοτικής χαλάρωσης" έχει καταλήξει επίσης στην κερδοσκοπία.

Ο Τσίπρας και ο Τσακαλώτος μπορεί να κομπάζουν για την "έξοδο στις αγορές" και την "επιτυχημένη" έκδοση του τελευταίου 7ετούς ομολόγου με επιτόκιο 3,5% και την πάνω από 200% υπερκάλυψη του ποσού (η κυβέρνηση ήθελε να αντλήσει 3 δις και οι προσφορές ξεπέρασαν τα 6,5 δις). Στην πραγματικότητα, όμως, η "επιτυχία" οφείλεται κατά πολύ στη νέα κερδοσκοπική μανία, δηλαδή είναι "επιτυχία"-φούσκα. Το Ιράκ -μια χώρα κατεστραμμένη από την αμερικανική επέμβαση και τον εμφύλιο πόλεμο-βγήκε πριν λίγες μέρες με "επιτυχία" στις αγορές. Η Αργεντινή, που χρεοκόπησε το 2001 για τρίτη φορά μέσα στα τελευταία εκατό χρόνια, εξέδωσε πρόσφατα 100ετές ομόλογο -και αυτή με "μεγάλη επιτυχία". Η Ιταλία, μια χώρα με ιλιγγιώδες δημόσιο χρέος και "κόκκινα δάνεια" εκατοντάδων δισεκατομμυρίων, δανείζεται με επιτόκιο γύρω στο 2% -χαμηλότερο από το επιτόκιο που προσφέρουν τα αμερικανικά ομόλογα. Δικαιολογημένα, πολλοί αναρρωτιούνται τί θα απογίνουν αυτές οι "επιτυχίες" όταν αρχίσουν να ανεβαίνουν τα επιτόκια.

Και τώρα;

Τη Δευτέρα 5 Φλεβάρη, την πρώτη ημέρα του Τζερόμ Πάουελ στο νέο του γραφείο στη FED, ο δείκτης Dow Jones του χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης έκανε μια βουτιά 1175 μονάδων. Ήταν η μεγαλύτερη (σε μονάδες όχι σε ποσοστό) ημερήσια πτώση στην ιστορία του. Και οι αναταράξεις συνεχίστηκαν τις επόμενες ημέρες σπέρνοντας τον πανικό σε ολόκληρο τον κόσμο. Τα χρηματιστήρια της Ευρώπης και της Ασίας ακολούθησαν -αν και με κάπως πιο συγκρατημένους ρυθμούς. Αυτή τη φορά η πτώση δεν μετατράπηκε σε ένα ανεξέλεγκτο ράλι πωλήσεων. Κανένας, όμως, δεν μπορεί να προβλέψει τί θα γίνει την επόμενη φορά.

Αυτό που προκάλεσε την αναταραχή στη Γουόλ Στριτ στις 5 Φλεβάρη ήταν η ανακοίνωση του γραφείου εργασίας των ΗΠΑ που έδειχνε μια αύξηση (σε ετήσια βάση) των αποδοχών των εργαζομένων κατά 2,9% - η μεγαλύτερη αύξηση από το 2009 μέχρι σήμερα.

Η αύξηση του κόστους εργασίας είναι ένας από τους βασικούς δείκτες που παρακολουθεί η αμερικανική κεντρική τράπεζα (και όχι μόνο η αμερικανική) για να καθορίσει τα επιτόκια της. Η FED έχει αρχίσει από την εποχή της Γιέλεν να ανεβάζει τα επιτόκιά της. Οι επενδυτές (κερδοσκόποι θα έπρεπε να λέμε καλύτερα αλλά δεν υπάρχει κάποια πραγματική διαφορά) ξέρουν ότι αργά ή γρήγορα η αντιστροφή της πολιτικής του εύκολου και φτηνού χρήματος θα ξεφουσκώσει τις τιμές στο χρηματιστήριο. Ο κίνδυνος είναι να ξεφουσκώσουν απότομα από κάποιο "αδέξιο χειρισμό" ή κάποιο τυχαίο γεγονός. Αυτό που φοβήθηκαν οι επενδυτές ήταν μια πιο άγρια πολιτική ανόδου των επιτοκίων της FED λόγω της γρηγορότερης από ότι αναμενόταν αύξησης των μισθών.

Η αντίδραση των οικονομικών επιτελείων στην πτώση του χρηματιστηρίου της 5ης Φλεβάρη ήταν η αναμενόμενη: έτρεξαν να ανακοινώσουν ότι τα θεμελιώδη μεγέθη της οικονομίας είναι υγιή και δεν υπάρχει κανένας πραγματικός λόγος ανησυχίας. Τα θεμελιώδη μεγέθη όμως δεν λένε όλη την αλήθεια. Το παράδειγμα είναι το ποσοστό της ανεργίας, που έχει φτάσει σε χαμηλά επίπεδα (4,1%). Τα ποσοστά της ανεργίας, όμως, δεν καταγράφουν αυτούς που έχουν σταματήσει ακόμα και να ψάχνουν για δουλειά. Το ποσοστό του πληθυσμού που εργάζεται στις ΗΠΑ έχει πέσει μέσα στην τελευταία δεκαετία τρεις ποσοστιαίες μονάδες κάτω -από το 63% το 2008 στο 60% σήμερα. Αν υπολογιζόταν και ο κόσμος που έχει πάψει να ψάχνει για δουλειά, η ανεργία θα ήταν σήμερα κοντά στο 10%. Η "Ζώνη της Σκουριάς", όπως ονομάζεται πλέον, λόγω των χιλιάδων εγκαταλειμμένων εργοστασίων το παλιό βιομηχανικό κέντρο των ΗΠΑ εξακολουθεί να σαπίζει. Όπως έγραφε το περιοδικό Newsweek τον Δεκέμβρη.

"Η ανεργία στο Γουισκόνσιν, το Μίσιγκαν, την Ιντιάνα και το Οχάιο έχει ανέβει από τον Μάη, σύμφωνα με τα στοιχεία του γραφείου εργασίας, σε πείσμα του γενικής πτώσης της ανεργίας που βρίσκεται στο χαμηλότερο ποσοστό εδώ και 17 χρόνια... Η βιομηχανία έχει προσθέσει μέχρι τώρα 171 χιλιάδες νέες θέσεις εργασίας μέσα στο 2017 αλλά οι ωφελημένες είναι οι πολιτείες του νότου, εκεί όπου τα συνδικάτα είναι πιο αδύναμα... Ο Τραμπ δεν έχει καταφέρει μέχρι τώρα να τηρήσει την προεκλογική του υπόσχεση να ξαναζωντανέψει τη "Ζώνη της Σκουριάς" φέρνοντας πίσω βιομηχανικές θέσεις εργασίας..."

Η σημερινή κρίση δεν είναι απλά και μόνο "χρηματοπιστωτική". Δεν οφείλεται στη υποτιθέμενη διόγκωση του χρηματοπιστωτικού τομέα σε βάρος της πραγματικής οικονομίας - όπως υποστηρίζουν κάποιοι οικονομολόγοι. Η κερδοσκοπία, τα σκάνδαλα και τα γκόλντεν μπόις είναι τα παραπροϊόντα ενός συστήματος που βρίσκεται πια σε βαθιά σήψη. Το πότε θα σκάσει η επόμενη "Λήμαν Μπράδερς" αυτό κανένας δεν μπορεί να το προβλέψει. Αλλά είναι με μαθηματική ακρίβεια βέβαιο ότι αργά ή γρήγορα θα σκάσει.

Αυτό που χρειάζεται δεν είναι να καθαρίσουμε τον καπιταλισμό από τα φαινόμενα κερδοσκοπίας. Αυτό που χρειάζεται είναι να καθαρίσουμε την ανθρωπότητα από τον καπιταλισμό.

ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑ

Χρειάζεται εργατική εναλλακτική

Ο Νίκος Λούντος δίνει την πραγματική εικόνα της Βενεζουέλας και προτείνει διέξοδο.

Οι εξελίξεις στη Βενεζουέλα έχουν μετατραπεί σε ιδεολογικό εργαλείο της δεξιάς σε όλο τον κόσμο για να πείσει ότι σοσιαλισμός σημαίνει καταστροφή. Πριν από μια δεκαετία η Βενεζουέλα έδινε επιχειρήματα στο δικό μας στρατόπεδο για τις εναλλακτικές απέναντι στο μονόδρομο του νεοφιλελευθερισμού.

Είναι απαραίτητη μια ειλικρινής αποτίμηση της κατάστασης που αφενός θα απαντάει στα προπαγανδιστικά ψέματα της δεξιάς, αλλά χωρίς να κρύβει ούτε ένα στοιχείο της πραγματικότητας κάτω από το χαλί. Η αλήθεια ούτως η άλλως είναι πάντα επαναστατική. Πέρα όμως από αυτή τη γενική αρχή, τα αδιέξοδα της Βενεζουέλας όχι μόνο δεν δείχνουν πού οδηγεί ο σοσιαλισμός, αντίθετα είναι η απόδειξη που οδηγεί η επιλογή να αφήνεις τον καπιταλισμό ανεξέλεγκτο ακόμη κι αν κυβερνάει η Αριστερά που ορκίζεται στο όνομα του σοσιαλισμού.

Η οικονομική κατάσταση στη χώρα είναι πραγματικά εκτός ελέγχου. Το ΔΝΤ υπολογίζει ότι ο πληθωρισμός το 2017 έτρεξε με 2400% και ότι θα φτάσει το 13.000% το 2018.[1] Αν επιβεβαιωθεί η πρόβλεψη ότι η ύφεση το 2018 θα είναι 15%, το παραγόμενο προϊόν της χώρας στα τέλη της χρονιάς θα είναι το μισό από ό,τι ήταν το 2013.[2] Με τους υπολογισμούς του Κομμουνιστικού Κόμματος Βενεζουέλας (ΚΚΒ) (οι οποίοι δεν μπορούν να κατηγορηθούν ότι αποτελούν κομμάτι της ιμπεριαλιστικής προπαγάνδας), από το Νοέμβρη του 2015 οι μισθοί έχουν αυξηθεί 3.300% για να κυνηγήσουν τις τιμές που τρέχουν ακόμη γρηγορότερα, ενώ το δελτίο για τρόφιμα αυξήθηκε εφτά φορές περισσότερο, 22.000%. Για τις ζωές των εργατών, όπως επισημαίνει το ΚΚΒ, αυτό σημαίνει ότι *"το εισόδημα είναι όλο και λιγότερο μισθολογικό. Οι μισθωτοί στη Βενεζουέλα σήμερα, αν μπορούμε να τους ονομάσουμε έτσι, εξαρτώνται δυο φορές περισσότερο από το δελτίο για τρόφιμα σε σχέση με τον ίδιο τους το μισθό. Αυτό που που υποτίθεται θα ήταν ένα συμπλήρωμα, τώρα είναι ιδιαίτερα μεγαλύτερο από το κύριο εισόδημα... Πρόκειται για απάτη προς την εργατική τάξη. Η αύξηση στο δελτίο δεν οδηγεί σε καμία μεταβολή στα επιδόματα που εξαρτώνται από το μισθό, κι έτσι στην πράξη σημαίνει ακόμη πιο φτηνή εργατική δύναμη και μεγαλύτερη εκμετάλλευση. Για παράδειγμα, οι απολύσεις γίνονται όλο και πιο φτηνές για την εργοδοσία."*[3]

Αλλες δυνάμεις της Αριστεράς κάνουν ακόμη πιο οδυνηρή περιγραφή της κατάστασης: *"Εδώ και πάνω από ένα χρόνο, χιλιάδες Βενεζουελά-*

"Εργατικός έλεγχος" γράφει το πανό στην εργατική διαδήλωση στο Καράκας.

νοι περνάνε απεγνωσμένα τα σύνορα με την Κολομβία και τη Βραζιλία, προσπαθώντας να γλυτώσουν από την πείνα και την εξαθλίωση. Εκατοντάδες χιλιάδες έχουν μεταναστεύσει τα τελευταία τέσσερα χρόνια. Στις παραμεθόριες περιοχές αυτών των χωρών έχει αυξηθεί η ζητιανιά και η πορνεία, από μετανάστες δικούς μας. Πρόκειται για πραγματική κοινωνική καταστροφή, άμεση συνέπεια της πολιτικής απόφασης της κυβέρνησης να πληρώσει 70 δισεκατομμύρια δολάρια για την εξυπηρέτηση του χρέους τα τελευταία τρία χρόνια, την ώρα που οι εισαγωγές έπεσαν κάτω από 15 δισεκατομμύρια δολάρια φέτος, μια περικοπή πάνω από 80% μέσα σε τέσσερα χρόνια... Την ώρα που οι Αμερικάνοι τραπεζίτες εισπράττουν τα ζουμερά τους επιτόκια για το χρέος, οι κρατικές και ιδιωτικές τράπεζες στη Βενεζουέλα επιβάλλουν κοραλίτο (δηλαδή περιορισμό στις αναλήψεις) αποδίδουν το αντίστοιχο των 25 σεντς την ημέρα σε μετρητά στους καταθέτες.

Η δημόσια συγκοινωνία είναι σμπαραλιασμένη λόγω της έλλειψης ανταλλακτικών, με αποτέλεσμα μεγάλες ουρές στις στάσεις των πιο χρήσιμων γραμμών. Η παροχή ρεύματος και πόσιμου νερού γίνεται με δελτίο σε μεγάλο μέρος της χώρας... Ο μισθός στα τέλη του 2012 ήταν 300 δολάρια το μήνα και σήμερα είναι περίπου ένα δολάριο τη μέρα, μια μείωση 95% σε πέντε χρόνια. Σύμφωνα με την Οργάνωση Τροφίμων και Γεωργίας του ΟΗΕ, ο αριθμός των υποσιτιζόμενων στη Βενεζουέλα αυξήθηκε από 2,5 σε 4,1 εκατομμύρια μέσα στο 2016, ένα ανατριχιαστικό 68% μέσα σε ένα μόλις χρόνο... αν από ό,τι φαίνεται η πείνα αυξήθηκε με τον ίδιο ρυθμό το 2017, θα μιλάμε για 22% του πληθυσμού υποσιτιζόμενο.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο τεράστιων ανισοτήτων... με αστυνομική διαφθορά και μια καταστροφική σωφρονιστική πολιτική λόγω υπερπληθυσμού στα κελιά, ακραίας βίας και παράδοσης των φυλακών στις μαφίες, έχει περάσει ο έλεγχος μεγάλων εκτάσεων στις συμμορίες του οργανωμένου εγκλήματος. Η Βενεζουέλα έχει φτάσει σε έναν από τους υψηλότερους ρυθμούς βίαιης εγκληματικότητας στον κόσμο αυτά τα χρόνια, με 70,1 ανθρωποκτονίες για κάθε 100 χιλιάδες κατοίκους το 2016, έναν δείκτη που μόνο το Ελ Σαλβαδόρ ξεπερνάει."[4]

Τη σύνδεση μεταξύ διάλυσης της οικονομίας και αποπληρωμής του χρέους που κάνει παραπάνω ο Ροντρίγκες Πόρας, την κάνει και το ΚΚΒ: *"η εκπλήρωση αυτών των υποχρεώσεων έχει προκαλέσει δραστική μείωση στις εισαγωγές, δημιουργώντας προβλήματα έλλειψης στα τρόφιμα και τα φάρμακα... η χώρα είναι δεσμευμένη να πληρώσει 80 δισεκατομμύρια δολάρια σε χρέος μέσα στα επόμενα 10 χρόνια, ποσά που είναι εγγυημένα έναντι σημαντικού ενεργητικού στην πετρελαϊκή βιομηχανία".*[5]

Αυτό σημαίνει ότι καθώς λήγουν τα ομόλογα της κυβέρνησης ή και της κρατικής πετρελαϊκής βιομηχανίας PDVSA, οι δανειστές αν δεν παίρνουν τα λεφτά τους θα αποκτάνε όλο και μεγαλύτερο έλεγχο στην παραγωγική μηχανή της χώρας. Από την κορυφή των αποθεματικών 43 δις σε ξένο νόμισμα που είχε φτάσει πριν από μια δεκαετία, τώρα η Βενεζουέλα έχει ξεμείνει με λιγότερα από 9,5 και η κατηφόρα συνεχίζεται.[6] Η κυβέρνηση Μαδούρο τρέχει για να κάνει συμφωνίες αναχρηματοδότησης του χρέους για να γλυτώσει τη χρεοκοπία αλλά: *"θα πρέπει να φτάσει σε συμφωνία με περίπου 400 ομολογιούχους, πολλοί από τους οποίους θα μπορούν να μηνύσουν τη χώρα σε περίπτωση που οι όροι δεν ικανοποιούν τις απαιτήσεις τους, κάτι που θα έφερνε τη Βενεζουέλα σε μια κατάσταση αντίστοιχη της Αργεντινής το 2001. Από την άλλη, η αναχρηματοδότηση μπορεί να σηματοδοτήσει σημαντική αύξηση του εξωτερικού χρέους με επιτόκια πάνω από 30% ανώτερα των διεθνών τιμών, κάτι που θα υποθήκευε ακόμη περισσότερο το οικονομικό μέλλον του έθνους".*[7] Και παρόλες αυτές τις θυσίες: *"η πετρελαϊκή βιομηχανία βρίσκεται στα χέρια μεικτών εταιρειών στις οποίες πολυεθνικές όπως η Chevron και η Repsol έχουν ως και το 40%. Η πετρελαϊκή δραστηριότητα πέρασε από το να είναι 76% των εξαγωγών σε πάνω από 96%, δηλαδή η εξάρτηση απ'τό πετρέλαιο χειροτέρεψε. Εξάγεται πετρέλαιο και εισάγονται όλα τα υπόλοιπα, η ύπαιθρος είναι κατεστραμμένη μιας και δεν έγινε αγροτική μεταρρύθμιση, και το πιο απίστευτο είναι ότι ακόμη και η πετρελαϊκή βιομηχανία έχει καταστραφεί: πλέον οι εισαγωγές προϊόντων του πετρελαίου όπως η βενζίνη ξεπερνάνε τις εξαγωγές παρόλο που η Βενεζουέλα έχει ένα από τα μεγαλύτερα συγκροτήματα διυλιστηρίων στον κόσμο".*[8]

Μόνο και μόνο αυτές οι σκληρές περιγραφές γελοιοποιούν την ιδέα ότι ο κόσμος στη Βενεζουέλα υποφέρει επειδή εφαρμόζεται... σοσιαλισμός. Ο κόσμος υποφέρει επειδή η χώρα στραγγαλίζεται από τα χρέη, τους τραπεζίτες και όλα τα αρπαχτικά της αγοράς, κι επειδή η κυβέρνηση της χώρας παρά τη ρητορική περί του αντιθέτου, πασχίζει να μείνουν ικανοποιημένα αυτά τα αρπαχτικά. Επί της ουσίας δεν διαφέρει δηλαδή από το μοτίβο που προκάλεσε η κρίση σε μια σειρά χώρες μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του βενεζουελάνικου καπιταλισμού έκαναν πιο ακραίες τις συνέπειες, αλλά κάθε άλλο παρά εξαίρεση αποτελεί.

Αντίστοιχη λογική "εξαίρεσης" όμως προωθεί και η προπαγάνδα της κυβέρνησης Μαδούρο, σύμφωνα με την οποία η κρίση δεν είναι παρά αποτέλεσμα του σαμποτάζ της δεξιάς αντιπολίτευσης και των ιμπεριαλιστών. Σίγουρα το αμερικάνικο εμπάργκο, ιδιαίτερα μετά την εκλογή του Τραμπ, είναι ακόμη μια σφιχτή θηλιά στο λαιμό του λαού της Βενεζουέλας και σίγουρα η δεξιά αντιπολίτευση παίζει όλων των ειδών τα παιχνίδια για να αποσταθεροποιήσει τη χώρα. Όμως η δεξιά

Ο Μαδούρο μιλάει σε συγκέντρωση.

αντιπολίτευση βγήκε με φόρα για να ανατρέψει τον Μαδούρο τα τελευταία χρόνια, προσπαθώντας να εκμεταλλευτεί το οικονομικό αδιέξοδο που δημιουργείται από την υποταγή στις απαιτήσεις των δανειστών.

Το Γενάρη κλιμακώθηκαν τα φαινόμενα πλιάτσικου σε διάφορες περιοχές της χώρας. Πεινασμένος κόσμος όρμησε σε σούπερ μάρκετ, έστησε μπλόκα σε φορτηγά που κουβαλούν τρόφιμα, έκανε ακόμη και ρεσάλτο σε τράτες για να μοιραστεί σαρδέλες. Η λέξη πλιάτσικο είναι πολύ φορτισμένη για να περιγράψει φτωχούς έφηβους που σταματάνε ένα φορτηγό βυτίο και μοιράζουν με κουβάδες το γάλα στο χωριό τους.[9] Το να κατηγορείται αυτός ο κόσμος σαν πράκτορας της αντιπολίτευσης είναι πρόκληση. Το ίδιο συμβαίνει και με τους εργατικούς αγώνες, στους οποίους οι συνδικαλιστές αναγκάζονται με οργή να ξεκινάνε τις τοποθετήσεις τους ξεκαθαρίζοντας ότι δεν είναι με τη δεξιά.[10]

Η δεξιά μπαίνει στο 2018 ηττημένη και φαίνεται ότι κλείνει ο κύκλος της προσπάθειας αποσταθεροποίησης που ξεκίνησε το 2014, και αναζωπυρώθηκε το 2017. Το ψηλότερο σημείο στο οποίο έφτασε η δεξιά μέσα σε αυτό το διάστημα ήταν η νίκη της στις κοινοβουλευτικές εκλογές το Δεκέμβρη του 2015, αλλά τώρα παρουσιάζεται παραιτημένη. Υπάρχουν τρεις αιτίες πίσω από αυτή την άδοξη υποχώρηση: οι ίδιοι οι γραφειοκρατικοί χειρισμοί του Μαδούρο που τους έκλεισαν το δρόμο, οι εσωτερικές αντιπαραθέσεις πάνω στους στόχους και τις τακτικές μέσα στο μπλοκ της αντιπολίτευσης που μόνο στιγμιαία ξεπεράστηκαν το 2015 και τρίτον η αδυναμία της δεξιάς να κερδίσει στις γραμμές της κομμάτια κόσμου που είχαν στηρίξει τον Τσάβες και τον Μαδούρο και απογοητεύτηκαν.

Ας επιμείνουμε λίγο στο τελευταίο από τα τρία στοιχεία. Παρά τις άθλιες οικονομικές συνθήκες στη χώρα, η εργατική τάξη δεν στοιχήθηκε πίσω από τη δεξιά, ούτε πήρε μέρος στη μάχη για να πέσει ο Μαδούρο. Αντίθετα, όπως σχολιάζει το Business Insider: *"Η υποστήριξη στο Μαδούρο κινείται γύρω στο 20% τα τελευταία δύο χρόνια, ένα νούμερο που δεν είναι ψηλό, αλλά είναι αξιοσημείωτο στο φως του χάους που επικρατεί στη Βενεζουέλα αυτά τα χρόνια. Στα τέλη Οκτώβρη, μια δημοσκόπηση του έδωσε 31% θετική εκτίμηση, το υψηλότερο σκορ από τις αρχές του 2015.... Ενα γκάλοπ της Datanalisis... βρήκε πως το 56% των Βενεζουελάνων είναι αντίθετοι στις οικονομικές κυρώσεις των ΗΠΑ και μόλις 32% τις υποστηρίζει. Σύμφωνα με το ίδιο γκάλοπ, οι μισοί από όσους δηλώνουν ότι ανήκουν στην αντιπολίτευση ήταν ενάντια στις κυρώσεις".*[11] Ο Βενεζουελάνος Φρανσίσκο Ροντρίγκες, επικεφαλής οικονομολόγος της αμερικάνικης τράπεζας Torino Capital τονίζει πως: *"αντί να υπονομεύουν τον Μαδούρο, οι κυρώσεις κάνουν όλο και πιο δύσκολη την προσπάθεια της αντιπολίτευσης να πείσει τους ψηφοφόρους ότι η πραγματική τους προτεραιότητα είναι η ευμάρεια των Βενεζουελάνων και όχι η εκδίωξη του Μαδούρο. Δεν είναι η πρώτη φορά που η αντιπολίτευση κάνει αυτό το σφάλμα.*

Πίσω στο 2002, οι αντίπαλοι του Τσάβες κάλεσαν σε μαζικό μπλοκάρισμα στον τομέα του πετρελαίου. Το μπλοκάρισμα πάγωσε την παραγωγή πετρελαίου και προκάλεσε μια διψήφια ύφεση επιχειρώντας να αναγκάσει τον Τσάβες να παραιτηθεί. Το γεγονός έπεισε μονομιάς τους Βενεζουελάνους ότι δεν μπορούσαν να εμπιστευτούν ένα πολιτικό κίνημα που ήταν διατεθειμένο να καταστρέψει την οικονομία για να κερδίσει την εξουσία. Δυο χρόνια αργότερα, οι ψηφοφόροι έδωσαν την υποστήριξή τους συντριπτικά στον Τσάβες στο δημοψήφισμα για το αν θα έπρεπε να φύγει απ' την προεδρία."[12]

Οι μνήμες του λοκάουτ του πετρελαίου το 2002-3 που αναφέρει ο Ροντρίγκες είναι μόνο ένα μικρό μέρος της απάντησης. Η απόπειρα πραξικοπήματος κατά του Τσάβες λίγο νωρίτερα είχε τσακιστεί από τον ξεσηκωμό του κόσμου. Στη διάρκεια της ανόδου των τιμών του πετρελαίου το βιοτικό επίπεδο των Βενεζουελάνων ανέβηκε εντυπωσιακά. Στην οχταετία μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα, η φτώχεια έπεσε στο μισό, η ακραία φτώχεια σχεδόν στο ένα τέταρτο, η ανισότητα έφτασε στο χαμηλότερο δείκτη της Λατινικής Αμερικής. Οι κοινωνικές δαπάνες επί Τσάβες υπερδιπλασιάστηκαν, η πρόσβαση στην εκπαίδευση και στο δημόσιο σύστημα υγείας εκτινάχθηκε, οι ετήσιοι απόφοιτοι πανεπιστημίων σχεδόν τριπλασιάστηκαν. Τα υποσιτισμένα παιδιά έπεσαν κάτω από 3% και ο κόσμος που παίρνει κάποιου είδους σύνταξη τετραπλασιάστηκε.[13]

Παράλληλα συνέβαινε κάτι ακόμη πιο σημαντικό. Μέσα στον ενθουσιασμό της αλλαγής που είχε φέρει η ήττα της δεξιάς και η ανάδειξη μιας κυβέρνησης που έλεγε πως δίνει μάχη ενάντια στο νεοφιλελευθερισμό και πως θέλει για πρώτη φορά να στρέψει τα έσοδα από τον πετρελαϊκό πλούτο της χώρας στις ανάγκες των απλών ανθρώπων, αναδείχθηκαν μορφές αυτοοργάνωσης από τα κάτω που έδειχναν τη δυνατότητα η αλλαγή να μην περιοριστεί σε μια σειρά κοινωνικών πολιτικών της κυβέρνησης. Ο Αντι Μπράουν σε ένα περασμένο τεύχος του International Socialism Journal λέει πως υπήρξαν *"υψηλά σημεία δημιουργικής απάντησης στο πεδίο των νεοσύστατων μορφών λαϊκής εξουσίας και γνήσιας συμμετοχής. Φάνηκαν, για παράδειγμα, στους ακτιβιστικούς μπολιβαριανούς κύκλους, στην ανάδυση των κομούνας [αυτοδιαχειριζόμενων κοινοτικών συμβουλίων], στο σχηματισμό ανεξάρτητης εργατικής οργάνωσης στην ομοσπονδία UNT και στις συζητήσεις για τον εργατικό έλεγχο στη χαλυβουργία Σιδόρ και σε άλλα σημεία της βιομηχανίας."*[14]

Εκείνη την εποχή, στις στήλες αυτού του περιοδικού εστιάζαμε σε αυτές τις πλευρές της "μπολιβαριανής διαδικασίας" στη Βενεζουέλα αλλά και στην υπόλοιπη Λατινική Αμερική. Μπορεί κανείς να δει για παράδειγμα το αφιέρωμα στο τεύχος 56, το Γενάρη του 2006, με συνεντεύξεις από τη νέα τότε ομοσπονδία UNT[15] , από τα εργοστάσια που βρίσκονταν σε κατάληψη στο Καράκας[16] , Στο ίδιο τεύχος, ο Κρις Χάρμαν τελείωνε το άρθρο του μιλώντας για *"δύο επικίνδυνες δυνατότητες: 'Η πρώτη είναι ότι η δεξιά θα ξαναποκτήσει τη δύναμη να εφαρμόσει μια πολιτική, βίαιη ή όχι, που θα οδηγήσει στην ήττα όλο το κίνημα. Η δεύτερη είναι μια πιο βαθιά ενσωμάτωση του κινήματος'. Ότι κι αν γίνει από τα δυο, θα σημάνει ότι ο καπιταλισμός στη Βενεζουέλα θα παραμείνει ανέπαφος και μαζί μ' αυτόν οι τεράστιες ανισότητες που καταδικάζουν την πλειοψηφία του πληθυσμού στη φτώχεια και τη διαρκή ανασφάλεια"*[17] . Η εισαγωγή του αφιερώματος τελείωνε με μια αντίστοιχη προειδοποίηση: *"Ούτε ο Τσάβες, ούτε ο Μοράλες, ούτε πολύ περισσότερο ο Λούλα μπορούν να απελευθερώσουν τους λαούς της Λατινικής Αμερικής από τη φτώχεια, την καταπίεση, την εκμετάλλευση. Για να γίνει αυτό χρειάζεται οι εργάτες να καταλάβουν όχι μόνο μερικά, αλλά όλα τα εργοστάσια της Βενεζουέλας και να συντονιστούν με τους φτωχούς των μπάριος και με τους εργάτες των πετρελαιοπηγών, έτσι ώστε να χτίσουν μια κοινωνία που δεν θα αφήνει επίδοξους Πινοσέτ να ξαναγυρίσουν τις χώρες αυτές στη βαρβαρότητα."*[18] Σε άρθρο για τη Βολιβία γράφαμε πως ο Έβο Μοράλες: *"είναι πρόεδρος σε ένα κρατικό μηχανισμό που δεν εκφράζει τους πολλούς αλλά την άρχουσα τάξη. Και μια ολόκληρη μερίδα του κόμματος του, του ΜΑΣ, έχει κάνει σαφές ότι το πρόγραμμα τους δε πάει μακρύτερα από ένα συμβιβασμό με αυτή την άρχουσα τάξη και τις πολυεθνικές. Στην διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας ο συνυποψήφιος του Μοράλες, ο Λινέρα δήλωνε ότι ο στόχος του MAS είναι 'μια εκδοχή του καπιταλισμού των Ανδεων'. Γι' αυτούς το δρόμο τον δείχνει ο Λούλα της Βραζιλίας και όχι οι ελπίδες και οι αγώνες του Ελ Άλτο".*[19]

Κάνουμε αυτή την υπενθύμιση γιατί η προσέγγιση αυτή (που μίλαγε για καπιταλιστικές και όχι για σοσιαλιστικές κυβερνήσεις) δεχόταν τεράστια κριτική τότε. Εισπράτταμε την κατηγορία ότι αντί να αναγνωρίσουμε ως παραδείγματα τις θετικές αλλαγές που κάνουν οι ριζοσπαστικές κυβερνήσεις, ψάχνουμε διαρκώς αγώνες από τα κάτω. Και ότι είμαστε αγκυλωμένοι στο μοντέλο των σοβιέτ, αντί να αντιληφθούμε πως η πάλη για το σοσιαλισμό παίρνει μια ποικιλία μορφών, που στη συγκεκριμένη περίπτωση εκφράζεται μέσα από τις πρωτοβουλίες ορισμένων κυβερνήσεων που έχουν την υποστήριξη της πλειοψηφίας των καταπιεσμένων, μέσα από έναν δημιουργικό συνδυασμό του από τα πάνω και του από τα κάτω.

Η πάλη για το σοσιαλισμό παίρνει όντως ποικιλία μορφών, που εκπλήσσουν. Τα ίδια τα σοβιέτ εξέπληξαν τους Μπολσεβίκους και τον Λένιν όταν πρωτοεμφανίστηκαν. Όμως όποια μορφή κι αν έχει αυτή η πάλη, είναι πάντα απαραίτητο ένα βήμα, το βήμα της επανάστασης, το οποίο πρέπει να τσακίσει τον τρόπο με τον οποίο και ο καπιταλισμός από τη μεριά του παίρνει χίλιες μορφές για να επιβιώνει και να επιβάλλει τη λογική του και τους ρυθμούς του στην κοινωνία, ανεξάρτητα από το τι θέλει και το τι λέει μια κυβέρνηση. Αυτό στην πράξη σημαίνει να διαλύσεις τους μηχανισμούς με τους οποίους προστατεύεται και αναπαράγεται ο καπιταλισμός: τους κρατικούς μηχανισμούς, αλλά και τους οικονομικούς θεσμούς και μηχανισμούς που λειτουργούν με κέντρο τη συσσώρευση του κεφάλαιου: έλεγχο στις τράπεζες, ρήξη με τους διεθνείς τοκογλύφους, εργατικό έλεγχο στα κλειδιά της οικονομίας.

Αυτό στη Βενεζουέλα δεν υπήρξε ούτε καν ως προσπάθεια από τα πάνω.[20] Στην πράξη, οι πολυεθνικές και οι καπιταλιστές έκαναν κι αυτοί πάρτι στη διάρκεια της έκρηξης των τιμών του πετρελαίου, την ώρα που ανέβαινε το βιοτικό επίπεδο και των φτωχών. Αντίθετα με τις κατηγορίες περί "κρατισμού", επί Τσάβες ο ιδιωτικός τομέας αναπτύχθηκε πιο γρήγορα από τον δημόσιο. Όλων των ειδών τα μεγάλα έργα από το πετρέλαιο μέχρι κάθε τομέα γίνονταν με συμμετοχή του διεθνούς κεφαλαίου (κυρίως βραζιλιάνικου, κινέζικου και ρώσικου αλλά όχι μόνο) που έβλεπε επενδυτικές ευκαιρίες. Η λαϊκή αυτοοργάνωση από τα κάτω ενσωματωνόταν για να μετατραπεί σε άλλον ένα μηχανισμό της κρατικής διοίκησης, ενώ από δίπλα, όπως πάντα όταν υπάρχει χρήμα και ελεύθερη αγορά, άνθιζε η διαφθορά, τα λαδώματα και οι μίζες. Ένα μεγάλο μέρος από τα δολάρια που έχουν χαθεί από τα αποθεματικά, εκτός από τους διεθνείς τραπεζίτες έχει καταλήξει και στους ντόπιους

Εργατικό συλλαλητήριο στη Βραζιλία.

καπιταλιστές που τα προμηθεύονται σε ειδικές τιμές υποτίθεται για να κάνουν εισαγωγές απαραίτητων ειδών, τα οποία καταλήγουν να πουλιούνται ξανά σε τιμές ελεύθερης αγοράς κυρίως στις γειτονικές χώρες. Δίπλα στην παλιά άρχουσα τάξη που άρχισε να συμβιβάζεται με τον Τσάβες στην εξουσία, εμφανίστηκε και μια νέα “μπολιβαριανή” άρχουσα τάξη που πλούτισε μέσα από τις σχέσεις της με την εξουσία και με τη συμμετοχή της σε όλα αυτά τα κυκλώματα.

Όταν ξεφούσκωσαν οι τιμές του πετρελαίου διεθνώς, φάνηκε πόσο αδύνατο είναι να βγαίνουν όλοι ικανοποιημένοι. Οι τραπεζίτες άρχισαν να ζητάνε τα λεφτά τους, τα μεγάλα έργα δεν μπορούσαν ούτε να τελειώσουν, και αυτοί που έπρεπε να την πληρώσουν ήταν ξανά οι φτωχοί και η εργατική τάξη.

Εκεί ήταν που πάτησε και η δεξιά για να κάνει την επανεμφάνισή της το 2013, οργανώνοντας βίαιες διαδηλώσεις και προσπαθώντας να δημιουργήσει μια διεθνή εικόνα “εξέγερσης” την οποία καταστέλλει το καθεστώς.

Ο Μαδούρο, μετά το θάνατο του Τσάβες, ανέλαβε το καθήκον να διαχειριστεί αυτή την κρίση. Πολιτικά βρέθηκε σε μια αδυναμία που ποτέ δεν βρέθηκε ο Τσάβες, ειδικά όταν το κοινοβούλιο πέρασε στα χέρια της Δεξιάς. Η αντιμετώπιση του Μαδούρο ήταν σε τέσσερις κατευθύνσεις. Πρώτον, να βάλει σε προτεραιότητα την αποπληρωμή του χρέους. Δεύτερον, να κάνει ακόμη μεγαλύτερα ανοίγματα στους καπιταλιστές για να κερδίσει εμπιστοσύνη. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η απόφασή του να επιτρέψει ένα από τα μεγαλύτερα έργα που είχαν μπλοκαριστεί επί Τσάβες λόγω της ανυπολόγιστης οικολογικής και πολιτισμικής καταστροφής που συνεπάγεται, στο “μεταλλευτικό τόξο του ποταμού Ορινόκο”. Τρίτον, να προσπαθεί να βρει συνομιλητές μέσα στην αντιπολίτευση, επιχειρώντας να διαχωρίσει τη “σοβαρή” δεξιά από τις ακροδεξιές συμμορίες. Τέταρτον, αύξησε την καταστολή.

Το τέταρτο σημείο δεν ήταν απλώς μια στιγμιαία όξυνση. *“Το 2017, ο Μαδούρο πέρασε τον έλεγχο της πετρελαιοβιομηχανίας, την πηγή του 95% των εξαγωγικών εσόδων στις ένοπλες δυνάμεις για να εξασφαλίσει την αφοσίωσή τους, ορίζοντας έναν αξιωματικό της Εθνοφρουράς χωρίς καμία προηγούμενη εμπειρία στον κλάδο, τον στρατηγό Μανουέλ Κεβέδο, ως πρόεδρο της κρατικής εταιρείας PDVSA και υπουργό πετρελαίου”.*[21] Η απόγνωση του Μαδούρο στη διάρκεια αυτής της πορείας φάνηκε από την προσπάθειά του να αγκαλιάσει ακόμα και τον Τραμπ, κάνοντας νύξεις για καλή εξέλιξη σε περίπτωση νίκης του, αλλά και προσφέροντας στην προεκλογική του καμπάνια μέσω της θυγατρικής που έχει η βενεζουελάνικη πετρελαιοβιομηχανία στις ΗΠΑ.[22]

Ο Τραμπ αντί να ανταποδώσει τις καλοσύνες, απάντησε με μια κλιμάκωση των απειλών. Τον περασμένο Αύγουστο έκανε ανοιχτή δήλωση ότι η στρατιωτική επέμβαση στη Βενεζουέλα είναι μία από τις επιλογές.[23] Αυτό που ακολούθησε και προς το παρόν κατέβηκαν οι τόνοι είναι το φιάσκο της αντιπολίτευσης. Με την κίνηση του Μαδούρο να καλέσει εκλογές για συντακτική συνέλευση τον περασμένο Ιούλη, σε συνδυασμό με την καταστολή, *“η αντιπολίτευση άρχισε να διαλύεται. Κάποιοι από τους ηγέτες της στράφηκαν σε μια στρατηγική πολιτικής ανυπακοής... Αυτή την αλλαγή δεν την υποστήριξαν όλοι οι ηγέτες της και τελικά, αυτή η στρατηγική για να νικήσει θα χρειαζόταν να σπάσει τη θέληση της αστυνομίας και του στρατού να καταστέλλουν. Κάτι τέτοιο δεν συνέβη”.*[24]

Τώρα ο Μαδούρο έχει καλέσει προεδρικές εκλογές για τις 20 Μάη και θα κατέβει σχεδόν χωρίς αντίπαλο. Πολύ γρήγορα θα ακολουθήσουν και εκλογές για βουλή και όλα τα υπόλοιπα τοπικά όργανα ώστε, όπως

λέει ο Μαδούρο, να ακολουθήσει μια πενταετία χωρίς καθόλου εκλογές ώστε να σταθεροποιηθεί η κατάσταση. Όπως έχουμε όμως δει, τα εκλογικά παιχνίδια της δεξιάς ήταν μόνο η κορυφή του παγόβουνου.

Η Βενεζουέλα είναι το πιο έντονο παράδειγμα, όμως ένα αντίστοιχο μοτίβο ακολούθησαν με διαφορετικούς ρυθμούς όλες οι χώρες που σχημάτισαν αυτό που ονομάστηκε "ροζ κύμα" των αριστερών κυβερνήσεων στη Λατινική Αμερική. Πριν από δύο χρόνια στις στήλες αυτού του περιοδικού παρουσιάζαμε πού βρίσκονταν τα πράγματα μετά τις πολιτικές νίκες της Δεξιάς σε Βραζιλία, Αργεντινή, Βενεζουέλα και Βολιβία. Καταληκτικά λέγαμε πως: *"Η επιστροφή της Δεξιάς είναι ήττα στο πολιτικό επίπεδο. Όμως, σε καμία από τις χώρες της Λατινικής Αμερικής όπου επιστρέφει δεν έρχεται σαν αποτέλεσμα ήττας στο επίπεδο της ταξικής πάλης. Δεν ηττήθηκαν τα κινήματα, αντίθετα έδωσαν και δίνουν δύσκολες μάχες με κυβερνήσεις της Αριστεράς. Γι' αυτό εξάλλου, παρόλο που δύσκολα μπορεί να κρυφτεί, η Δεξιά προσπαθεί να βάλει στην άκρη το πιο άσχημο πρόσωπό της, ή ακόμη και αποδέχεται κομμάτι των μεταρρυθμίσεων της περασμένης δεκαετίας."*[25]

Η περιγραφή αυτή συνεχίζει να ισχύει και στα δύο της σκέλη δύο χρόνια αργότερα. Οι πολιτικές ήττες και πιέσεις συνεχίστηκαν. Ο διάδοχος του Ραφαέλ Κορέα, Μορένο, στον Ισημερινό κέρδισε οριακά τις εκλογές το 2017 αλλά αυτό που ακολούθησε ήταν μια εσωτερική σύγκρουση που οδήγησε στην αποχώρηση του Κορέα που ίδρυσε νέο κόμμα. Στην Ουρουγουάη, το "Πλατύ Μέτωπο" μάλλον πάει διασπασμένο, με διαφορετικούς υποψήφιους, στις εκλογές του 2019. Στη Χιλή ο δεξιός Πινιέρα επέστρεψε στις αρχές Μάρτη στην προεδρία.[26]

Όμως είναι σημαντικό ότι στην Αργεντινή και τη Βραζιλία, όπου έχει επιστρέψει η πιο εκδικητική νεοφιλελεύθερη δεξιά, το εργατικό κίνημα όχι απλώς δεν έχει ηττηθεί, αλλά ανασυγκροτείται απέναντι στις δεξιές κυβερνήσεις. Στην Αργεντινή η επίθεση του Μάκρι στα εργατικά δικαιώματα σήμανε απεργίες, διαδηλώσεις και συγκρούσεις με την αστυνομία, 400 χιλιάδες στο Μπουένος Άιρες σε ένα κύμα που δεν έχει σταματήσει.[27] Στη Βραζιλία, ο Τέμερ πριν από μερικές βδομάδες παραδέχθηκε μια τεράστια ήττα, καθώς πήρε πίσω το σχέδιο μεταρρύθμισης του συνταξιοδοτικού, το οποίο ήταν η μεγάλη υπόσχεση της δεξιάς προς το κεφάλαιο όταν έπαιρνε την εξουσία.[28]

Και στη Βενεζουέλα, το εργατικό κίνημα προσπαθεί να βάλει τη σφραγίδα του, ξεκινώντας από το πιο βασικό, την υπεράσπιση των ζωτικών αναγκών της εργατικής τάξης μέσα στις συνθήκες της βαθιάς ύφεσης. Οι ιστοσελίδες του Κομμουνιστικού Κόμματος Βραζιλίας, της Marea Socialista, του PSL και άλλων επαναστατικών οργανώσεων είναι πλούσιες σε υλικό για τους εργατικούς αγώνες που ξεσπάνε μέρα μέρα. Υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις και τακτικές απέναντι στην κυβέρνηση Μαδούρο μέσα στην Αριστερά.[29] Σε κάθε περίπτωση όμως, έχουν ένα κοινό προσανατολισμό, ότι το κρίσιμο καθήκον είναι να οργανωθεί η εργατική αντίσταση που θα καταφέρει να δείξει ότι η "κυβέρνηση της Αριστεράς" δεν είναι το τέλος του δρόμου μετά από ένα κύκλο τεράστιων κινητοποιήσεων, κι ούτε είναι μονόδρομος η επιστροφή της δεξιάς. Κι αυτό είναι το νήμα που συνεχίζει να συνδέει τους αγώνες που δίνουμε στην Ελλάδα με αυτούς που δίνουν οι σύντροφοι και οι συντρόφισσές μας στο Καράκας, το Κίτο, το Μπουένος Άιρες και το Σάο Πάολο.

Σημειώσεις

1. Φυσικά δεν έχουμε κανένα λόγο να πιστέψουμε άκριτα ούτε τους υπολογισμούς ούτε τις προβλέψεις του ΔΝΤ. Υπάρχουν οικονομολόγοι που εκτιμούν έναν πληθωρισμό πέντε φορές μικρότερο. Αναπαράγουμε τα νούμερα του ΔΝΤ για ενδεικτικούς λόγους. Οι πληθωρισμοί έτσι κι αλλιώς όταν φτάνουν σ' αυτά τα ύψη χάνουν και το νόημά τους, όμως είτε ένα προϊόν ακριβύνει μέσα σε ένα χρόνο 1300 φορές, είτε 300, σημαίνει πως η εμπιστοσύνη στο νόμισμα είναι μηδενική. Διαβάζοντας αναφορές του Κομμουνιστικού Κόμματος Βενεζουέλας δεν αμφισβητείται ότι ο πληθωρισμός το 2017 ήταν από δύο χιλιάδες ως τέσσερις χιλιάδες τοις εκατό.
2. Bloomberg 25 Γενάρη,tinyurl.com/y8ds53hd
3. Tribuna Popular (όργανο της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΒ), 18 Γενάρη 2018, tinyurl.com/y82x2bo8
4. Συνέντευξη του Σιμόν Ροντρίγκες Πόρας, στελέχους του PSL (Κόμμα Σοσιαλισμός κι Ελευθερία), στις 16 Νοέμβρη 2017, tinyurl.com/yb4sb3xu. Το PSL είναι μία από τις τροτσκιστικές οργανώσεις της Βενεζουέλας που συνδέεται με την πολιτική παράδοση του Αργεντίνου επαναστάτη Ναουέλ Μορένο.
5. Tribuna Popular 23 Νοέμβρη 2017, tinyurl.com/y7eczsua
6. Trading Economics, tinyurl.com/y9oruo7u
7. Tribuna Popular, 23 Νοέμβρη.
8. Συνέντευξη του Σιμόν Ροντρίγκες Πόρας.
9. Βλ. για παράδειγμα tinyurl.com/y7o8faad
10. Βλ. για παράδειγμα το βίντεο του συνδικάτου της πετρελαιοβιομηχανίας Petrocedeño στις 10 Γενάρη (www.youtube.com/watch?v=-05HiDMmS0I). Για να καταγγείλουν ότι στο εργοστάσιο δεν υπάρχει ούτε χαρτί υγείας, ούτε σαπούνι, ούτε φαγητό στο κυλικείο, οι εργάτες ξεκινούν λέγοντας "Εδώ δεν υπάρχουν γκουαριμπέρος (μπαχαλάκηδες της δεξιάς), αλλά εργάτες με σάρκα και οστά".
11. Business Insider 22 Δεκέμβρη 2017, tinyurl.com/ybvvdufk
12. Foreign Policy, 12 Γενάρη 2018, tinyurl.com/yd9d2goa
13. tinyurl.com/y8w26v53
14. "Where is Venezuela going?", ISJ 156, Οκτώβρης 2017, tinyurl.com/y8rtrcnp
15. "UNT, το νέο συνδικάτο", Σοσιαλισμός από τα Κάτω 56, Γενάρης 2006. Όλο το αφιέρωμα βρίσκεται στο socialismfrombelow.gr/
16. "Τα καταλημένα εργοστάσια", στο ίδιο. Τις δύο συνεντεύξεις είχε πάρει η Δήμητρα Κυρίλλου.
17. "Επανάσταση μέσα στην επανάσταση", στο ίδιο.
18. "Socialismo o muerte", στο ίδιο.
19. "Βολιβία: στο μάτι του κυκλώνα", στο ίδιο.
20. Ο Τσάβες, τουλάχιστον σε κάποιες του διακηρύξεις, έμοιαζε να δείχνει προς τα εκεί. Για παράδειγμα: "ας μην ξεγελιόμαστε, η κοινωνικο-οικονομική μορφή που κυριαρχεί στη Βενεζουέλα παραμένει καπιταλιστική... Αυτό το πρόγραμμα στοχεύει στη 'ριζική εξάλειψη της λογικής του κεφαλαίου' και σε μια αδιάκοπη μετάβαση στο σοσιαλισμό. Για να αναδειχθούν νέες μορφές σχεδιασμού και παραγωγής προς όφελος του λαού πρέπει να "κονιορτοποιηθεί" η αστική μορφή του κράτους που συνεχίζει να αναπαράγει τον εαυτό του μέσα από τις παλιές απαίσιες πρακτικές του". Αναφέρεται από τον Mike Gonzalez στο "The reckoning: the future of the Venezuelan Revolution", ISJ 143, Ιούνης 2014, tinyurl.com/y8p9jbkj. Όμως αυτές οι κατευθύνσεις ποτέ δεν έφυγαν από το επίπεδο των γενικών αρχών στα λόγια.
21. Harold Trinkunas, "The tragedy of the Venezuelan opposition", Foreign Affairs, Γενάρης 2018.
22. Αναφέρεται στη συνέντευξη του Ροντρίγκες Πόρας.
23. "What would a US intervention in Venezuela look like?", Foreign Affairs, Νοέμβρης 2017.
24. Trinkunas, 2018.
25. "Η πικρή εμπειρία της Λατινικής Αμερικής", ΣΑΚ 116, Μάης 2016, tinyurl.com/y78wht5l
26. Μόνη εξαίρεση σε αυτό το μοτίβο παραμένει η Βολιβία.
27. Telesur, tinyurl.com/ybecyy97
28. "Temer's failure on Brazil pension reform leaves tricky task to successor", Reuters 21 Φλεβάρη, tinyurl.com/yalcqqdb.
29. Από φωνές που συνεχίζουν να συμμετέχουν στο PSUV (το κυβερνών κόμμα), ή προσπαθούν να συνεργάζονται (ΚΚΒ), ή έχουν σπάσει από το PSUV αλλά διεκδικούν την "ριζοσπαστική κληρονομιά του Τσαβισμού" (Marea) αλλά και επιλογές όπως του PSL που έφτασαν να συμμετάσχουν στις διαδηλώσεις που καλούσε η δεξιά, εκτιμώντας ότι η εργατική τάξη πρέπει να συνδεθεί με τον θυμωμένο κόσμο που επιχειρούσε να κινητοποιήσει η δεξιά.

Φλεβάρης 2017. Απεργιακή συγκέντρωση των καθαριστριών των νοσοκομείων.

Γυναίκες ενάντια στην καταπίεση

Από την ατομική αντίδραση στη συλλογική πάλη

Από το κίνημα #metoo μέχρι τις απεργίες η αντίσταση στον σεξισμό απλώνεται. Η Μαρία Στύλλου γράφει για τις ρίζες την ιστορία και την προοπτική.

Το σκάνδαλο Γουαϊνστάιν στο Χόλιγουντ, ήταν η αφορμή για να ξεδιπλωθεί η ιστορία της γυναικείας καταπίεσης, όχι στον προηγούμενο αιώνα, αλλά το 2017, μέσα στον αιώνα της ρομποτικής, του ίντερνετ, των μεγάλων τεχνολογικών εξελίξεων και της (αυτο)προβολής της αγοράς σαν το μηχανισμό που υποτίθεται πως εξασφαλίζει ότι οι διακρίσεις είναι ξεπερασμένες, όχι μόνο σε όλον τον κόσμο, αλλά κύρια ανάμεσα στα δύο φύλα.

Όταν στην Ελλάδα η κυβέρνηση του Καραμανλή με υπουργό την Πετραλιά ψήφιζε το νέο τότε ασφαλιστικό νόμο, το επιχείρημά της για την αύξηση του συντάξιμου χρόνου συνολικά για άντρες και γυναίκες ήταν ότι η «ισότητα» ανάμεσα στα δυο φύλα που υπάρχει σε όλα τα άλλα, χρειάζεται να καταγραφεί και στο συνταξιοδοτικό.

Η πραγματική εικόνα γι’ αυτήν την “ισότητα” μετά από τις απανωτές ιστορίες σεξουαλικών παρενοχλήσεων, όχι μόνο στο Χόλιγουντ αλλά σε όλους τους εργατικούς χώρους είναι αποκαλυπτική.

Πρόσφατα κυκλοφόρησε ο “δείκτης ισότητας των φύλων” που καταγράφει την ανισότητα ανάμεσα στις γυναίκες και τους άντρες στους τομείς της εργασίας, του χρήματος, της γνώσης, του χρόνου, της εξουσίας και της υγείας σε όλο τον κόσμο.[1] Σ’αυτόν, ο μέσος όρος των κρατών μελών της Ε.Ε. φτάνει στο 66,2 και πρώτη στην ανισότητα είναι η Ελλάδα με 50,0, δηλαδή με τον χαμηλότερο δείκτη ισότητας σε σχέση με τις άλλες χώρες.

Σε σχέση με την Ελλάδα έχουν δημοσιευτεί στοιχεία από το ΙΚΑ για τη διαφορά στους μισθούς ανάμεσα σε γυναίκες και άντρες σε όλους τους κλάδους που είναι ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ. Είναι στοιχεία που έχουν κυκλοφορήσει πριν δυο χρόνια (τον Μάρτη του 2016) και περιγράφουν με καταιγιστικό τρόπο πόσο έχει ανοίξει τα τελευταία χρό-

28 Φλεβάρη. Απεργιακή συγκέντρωση της ΠΟΕ-ΟΤΑ ενάντια στο κλείσιμο των παιδικών σταθμών.

νια η ψαλίδα των οικονομικών διακρίσεων και τι σημαίνει αυτό για τη ζωή των εργαζομένων γυναικών. Ο μισθός των γυναικών είναι κατά 226 ευρώ το μήνα χαμηλότερος. Επιβεβαιώνει ότι η μισθολογική διαφορά στην Ελλάδα φτάνει το 45,2% ενώ στην Ευρώπη είναι 41,1%. Οι εργαζόμενες γυναίκες χαρίζουν στους εργοδότες 59 μέρες περισσότερες από τους άντρες που δεν τις πληρώνονται και δίνουν κατά μέσο όρο 26 ώρες την εβδομάδα για δουλειές του σπιτιού. Αυτό σημαίνει 4 ώρες κάθε μέρα απλήρωτης δουλειάς στο σπίτι.

Τη δεκαετία του '70, μέσα από το φούντωμα των εργατικών αγώνων και την ανάπτυξη του γυναικείου κινήματος σε όλον τον κόσμο, αναγκάστηκαν πολλές κυβερνήσεις να περάσουν νόμο που αναγνώριζε την ίση αμοιβή για ίση εργασία. Είναι νόμος γεμάτος τρύπες και παραθυράκια, αλλά ήταν μια υποχώρηση απέναντι σε ένα μεγάλο απεργιακό κίνημα και σε ξεσηκωμούς των εργατριών παντού. Στην Ελλάδα ο ρυθμός των αλλαγών ήταν πιο βραδύς από παντού αλλού – όχι γιατί το κίνημα πάλεψε και διεκδίκησε λιγότερα, αλλά γιατί η κυρίαρχη τάξη αντιδρούσε με κάθε τρόπο. Ο νόμος για ίση αμοιβή για ίση εργασία ψηφίζεται το 1984 από την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ. Η ισότητα των γυναικών αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα στο Σύνταγμα του 1975. Από τότε δηλαδή πέρασαν 9 χρόνια για να ψηφιστεί ο νόμος, που στην πραγματικότητα ποτέ δεν εφαρμόστηκε. Όπως πολύ εύστοχα γράφει η Ίρις Καλκάνη «Η εφαρμογή της ισότητας είναι δαπανηρή. Η διάσταση που υπάρχει και συντηρείται ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη στον τομέα της εργασίας οφείλεται κυρίως στο οικονομικό κόστος της εφαρμογής της ισότητας, ιδιαίτερα στην μισθωτή εργασία. Και αυτό γιατί κύριο χαρακτηριστικό της μορφής αυτής της απασχόλησης, στα πλαίσια του κοινωνικοοικονομικού μας συστήματος είναι το κέρδος του εργοδότη από την εργατική δύναμη των εργαζομένων και ακόμη και η προσπάθεια να δημιουργηθούν συνθήκες ανταγωνισμού μεταξύ τους».[2]

Ιστορία αγώνων

Η πάλη των γυναικών για ισότητα και για απελευθέρωση έχει ξεκινήσει στην Ελλάδα από το τέλος του 19ου αιώνα. Η απεργία των υφαντριών στο εργοστάσιο Ρετσίνα στον Πειραιά, από τα μεγαλύτερα εργοστάσια των Βαλκανίων, ξεκίνησε το 1892, ενάντια στην απόφαση της εργοδοσίας να μειώσει τους μισθούς τους κατά 20%. Ήταν το ξέσπασμα της πρώτης μεγάλης οικονομικής κρίσης και οι εργοδότες προσπάθησαν να αντιδράσουν με τον γνωστό τρόπο. Όμως μπροστά στην απεργία των υφαντριών που τράβηξε και όλους τους άλλους εργάτες, αναγκάστηκε να υποχωρήσει η εργοδοσία.[3]

Αυτές είναι μικρές ιστορίες από τη μεγάλη ιστορία του εργατικού κινήματος και σίγουρα από την κρυμμένη ιστορία των εργατριών. Ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος έβγαλε μαζικά τις γυναίκες στην παραγωγή και αυτό συνεχίστηκε και μετά. Οι γυναίκες δεν γύρισαν στο σπίτι τους, ούτε δούλευαν όπως επισημαίνει η Λήδα Παπαστεφανάκη, περιστασιακά στα εργοστάσια.[4] «Το 1921, πάνω από 50% των εργατριών στην κλωστοϋφαντουργία του Πειραιά δούλευαν ήδη πάνω από 10-15 χρόνια». Ήταν δηλαδή εργάτριες από την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα και ο ρόλος τους στις απεργίες εντυπωσιακός. *«Στις 30 Ιουνίου 1933, περίπου 300 εργάτριες στο Ε' εργοστάσιο του Ρετσίνα κατέβηκαν σε απεργία όταν η διεύθυνση επέβαλε βαριά πρόστιμα σε 30 εργάτριες. Η απεργία γενικεύτηκε, η περιφρούρηση δεν άφησε κανέναν απεργοσπάστη να δουλέψει, οι απεργοί έκλεξαν απεργιακή επιτροπή διεκδικώντας αύξηση 40% στο μεροκάματο, εφαρμογή του δώρου και ανα-*

γνώριση του σωματείου. Η απεργία κράτησε για περίπου ένα μήνα και έκλεισε με υπόσχεση της εργοδοσίας ότι θα δώσει αύξηση 10%...»

Η καθολική ψηφοφορία μπήκε για πρώτη φορά στο Σύνταγμα του 1864, εκτός από μια "μικρή εξαίρεση", ότι απ' αυτό το δικαίωμα εξαιρούνταν συνολικά οι γυναίκες. Το 1930 δόθηκε το δικαίωμα ψήφου στις δημοτικές εκλογές μόνο στις «εγγράμματες» γυναίκες, που ήταν μια μικρή μειοψηφία. Η αναγνώριση για όλες έγινε το 1952. Το Σύνταγμα του '52 αναγνώρισε το δικαίωμα ψήφου των γυναικών, αλλά όχι και την ισότητα αντρών και γυναικών. Αυτή ήρθε τυπικά 23 χρόνια αργότερα, στο Σύνταγμα του 1975 μετά την κατάρρευση της δικτατορίας και το κίνημα της Μεταπολίτευσης.

Σε όλη αυτή την περίοδο μόνο το ΣΕΚΕ στο καταστατικό του και στη συνέχεια το ΚΚΕ έβαζαν το ζήτημα εξίσωσης των γυναικών. Κανένα αστικό κόμμα μέχρι τη δεκαετία του 1950 δεν είχε σχετική πρόταση. Το επιχείρημα όλων αυτών ήταν ένα: *«αν ψήφιζαν οι γυναίκες προμηνύονται η κατάλυση της μητρότητας, η διάλυση της οικογένειας και όλου του κοινωνικού ιστού, καθώς και στις ίδιες τις δομές του κράτους»* .[5]

Οι ρίζες της γυναικείας καταπίεσης

Στο βιβλίο του *«Η Καταγωγή της Οικογένειας, της Ιδιοκτησίας και του Κράτους»*,[6] ο Ένγκελς εξηγεί πώς ιστορικά προέκυψε η καταπίεση των γυναικών. Η καταπίεση δεν υπήρχε πάντοτε, ούτε γεννήθηκε μέσα στον καπιταλισμό. Η καταπίεση γεννήθηκε μαζί με τη διαίρεση των κοινωνιών σε τάξεις και από τότε συνεχίζεται μέχρι σήμερα, χωρίς διαλείμματα. Η εμφάνιση των τάξεων στην ιστορία ήρθε σαν αποτέλεσμα της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων σε μια συγκεκριμένη ιστορική στιγμή που έδωσε τη δυνατότητα να δημιουργηθεί πλεόνασμα στην παραγωγή. Ο έλεγχος αυτού του πλεονάσματος σημαίνει το πέρασμα από τις πρωτόγονες στις ταξικές κοινωνίες και την αρχή της γυναικείας καταπίεσης.

Σ' αυτές τις κοινωνίες πλέον άρχισαν να έχουν σημασία βιολογικές διακρίσεις ανάμεσα στα φύλα που μέχρι τότε δεν είχαν. Στα πρώτα στάδια απαγορευόταν στις γυναίκες να έχουν συμμετοχή στην παραγωγή και τους επιβαλλόταν να ασχοληθούν με το να κάνουν παιδιά και να τα μεγαλώνουν. Από μια στιγμή και πέρα, οι διακρίσεις έγιναν μεγαλύτερες, οι άντρες της κυρίαρχης τάξης ήθελαν να εξασφαλίσουν όχι μόνο παιδιά αλλά τους κληρονόμους της περιουσίας τους. Στις γυναίκες επιβλήθηκε η μονογαμία, ενώ οι άντρες ήταν ελεύθεροι να έχουν όσες γυναίκες ήθελαν.

Από τη στιγμή που οι σχέσεις παραγωγής οδήγησαν στην καταπίεση των γυναικών, αυτή η αλλαγή εκφράστηκε και ιδεολογικά. Η κατωτερότητα του γυναικείου φύλου και η υποταγή του στους άντρες εμφανίστηκε σαν φυσική εξέλιξη και έτσι άρχισε να υφαίνεται ένας ιστός από θεσμούς, ιδέες, θεωρίες και νόμους που στήριζαν αυτή την καταπίεση.

Φέτος είναι η επέτειος από τα 200 χρόνια από τη γέννηση του Μαρξ και 170 χρόνια από τότε που πρωτοκυκλοφόρησε το Κομμουνιστικό Μανιφέστο.

Για να εξηγήσουμε την καταπίεση των γυναικών σήμερα χρειάζεται να καταλάβουμε πώς λειτουργεί ο καπιταλισμός. Είναι το σύστημα που στηρίζεται στο κέρδος και πηγή αυτού του κέρδους είναι η δυνατότητα των καπιταλιστών να εκμεταλλεύονται την εργατική τάξη. Η εκμετάλλευση παίρνει μια συγκεκριμένη μορφή, τη δυνατότητα που έχουν οι καπιταλιστές να παίρνουν την παραγωγή από το σύνολο των ωρών δουλειάς των εργατών/τριών και να την μοιράζουν όπως θέλουν.

Έχουν αυτή τη δυνατότητα επειδή έχουν τον έλεγχο των μέσων παραγωγής (εργοστάσια, επιχειρήσεις, συγκοινωνίες) ενώ η εργατική τάξη δεν έχει τίποτα παρά μόνο τη δυνατότητα να πουλήσει χρόνο εργασίας (εργατική δύναμη κατά Μαρξ) στον καπιταλιστή. Πόσο τον πουλάει; Παλιά επικρατούσε η παροιμία «Αντί πινακίου φακής», εννοώντας όσο του χρειάζεται για να εξασφαλίσει τα προς το ζειν. Αυτή είναι και η πραγματικότητα, γιατί δεν είναι οι εργάτες που το καθορίζουν αλλά οι εργοδότες.

Αυτές οι σχέσεις ανάμεσα στις δυο βασικές τάξεις της κοινωνίας ονομάζονται στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο σχέσεις παραγωγής μέσα στον καπιταλισμό και αυτές καθορίζουν και όλα τα υπόλοιπα, τους θεσμούς, το κράτος, την οικογένεια, τις ιδέες που κυριαρχούν για μια ολόκληρη περίοδο, ακόμα και τη θέση της γυναίκας μέσα στην κοινωνία.

Η εκμετάλλευση της εργατικής τάξης στηρίζεται στην αναπαραγωγή της. Στη γέννηση, στην ανατροφή, στη μόρφωση, στη διαπαιδαγώγηση, στην εξασφάλιση της υγείας αυτής της τάξης για να μπορεί να δουλεύει και να εξασφαλίζει τα κέρδη για τους καπιταλιστές. Αυτόν τον ρόλο σε ένα μεγάλο βαθμό τον αναλαμβάνει η εργατική οικογένεια και κύρια οι γυναίκες μέσα σ' αυτήν.

Η κυρίαρχη αντίληψη είναι ότι ο άντρας δουλεύει όλη την ημέρα για να εξασφαλίζει τα προς το ζειν για όλη την οικογένεια και η γυναίκα αναλαμβάνει την ανατροφή. Όμως αυτό το μοντέλο δεν δουλεύει στην πράξη. Οι γυναίκες από την αρχή του καπιταλισμού βγήκαν έξω στη δουλειά για να συμπληρώνουν το εισόδημα ενώ ταυτόχρονα είχαν και έχουν τη μεγαλύτερη ευθύνη στο σπίτι και στο μεγάλωμα των παιδιών.

Το παράδοξο σ' αυτή την εξέλιξη είναι ότι η δουλειά των γυναικών έξω από το σπίτι πληρώνεται λιγότερο από αυτή των αντρών, και η δουλειά τους στο σπίτι δεν πληρώνεται καθόλου. Αυτό είναι ό,τι καλύτερο μπορούν να εξασφαλίσουν οι καπιταλιστές, με το μισό της εργατικής τάξης να παίρνει γύρω στο μισό του μισθού των αντρών (σύμφωνα με τα σχοιχεία του ΙΚΑ και των διεθνών οργανισμών), ενώ από την άλλη η αναπαραγωγή αυτής της εργατικής δύναμης έχει σχεδόν μηδέν κόστος

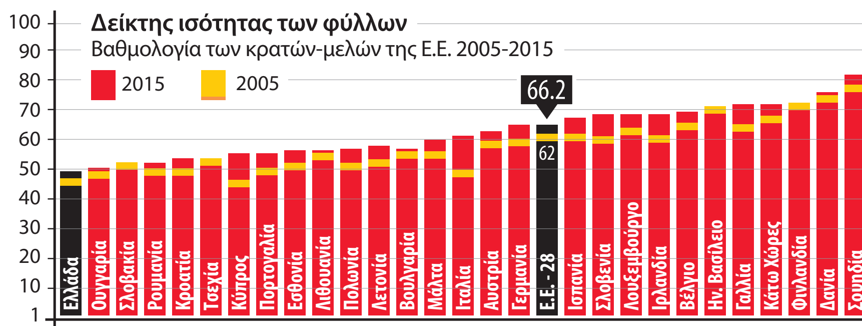
για τους εργοδότες. Και εδώ, σύμφωνα με τους υπολογισμούς, οι γυναίκες δουλεύουν άλλο ένα τετράωρο (κατά μέσον όρο) απλήρωτο στο σπίτι.

Αυτή είναι η εργατική οικογένεια μέσα στον καπιταλισμό, και αυτόν τον ρόλο προσπαθεί να εξασφαλίσει το σύστημα όχι μόνο οικονομικά αλλά και ιδεολογικά. Η οργάνωση της οικογένειας και ο ρόλος των γυναικών στην αναπαραγωγή της εργατικής τάξης είναι η υλική βάση της γυναικείας καταπίεσης. Αλλά δεν περιορίζεται μόνο σ' αυτό, η καταπίεση ενισχύεται από μια σειρά από ιδεολογήματα και ιδεολογικές επιθέσεις.

Οι ιδέες που υπάρχουν σε μια κοινωνία είναι η ιδέες της κυρίαρχης τάξης, όπως τόνιζε ο Μαρξ στη *Γερμανική Ιδεολογία*. Το σύστημα έχει τη δυνατότητα να προωθεί αυτή την ιδεολογική κυριαρχία με πάρα πολλούς τρόπους – με θεσμούς, όπως εκκλησία, σχολείο, μέσα πληροφόρησης, και με νόμους, όπως για τη μητρότητα, την εγγυμοσύνη, την πορνεία, κλπ. Όλα αυτά δημιουργούν ένα ρυθμιστικό πλαίσιο που βάζει τις γυναίκες στη θέση τους, τιμωρεί την παραβίασή του και καθορίζει την εικόνα για το τι είναι σωστό και τι είναι λάθος, τι είναι «φυσιολογικό» και τι είναι «ανώμαλο».

Η ιδεολογία που ανταποκρίνεται στις ανάγκες αυτού του συστήματος περιγράφει τα χαρακτηριστικά των γυναικών σαν «συναισθηματικές γατούλες» απέναντι στους σκληρούς μάτσο. Αυτοί οι χαρακτηρισμοί δεν περιγράφουν την πραγματικότητα, αλλά δημιουργούν στερεότυπα που επηρεάζουν άντρες και γυναίκες στον τρόπο που εξηγούν τις διαφορές και βλέπουν τις σχέσεις τους ανάμεσά τους.

Ο καπιταλισμός προσπαθεί να δημιουργήσει έναν διαχωρισμό μέσα στην εργατική τάξη, προτρέποντας τους άντρες εργάτες να ταυτίζονται με τις αξίες που υπάρχουν στο απέναντι στρατόπεδο, σ' αυτό των εκμεταλλευτών. Μ' αυτόν τον τρόπο, τα αφεντικά προσπαθούν να εξασφαλίσουν συμμάχους στην καταπίεση των γυναικών. Όμως λογαριάζουν χωρίς τον ξενοδόχο. Όλες αυτές οι προσπάθειες συναντούν αντίσταση μέσα σε περιόδους ανάπτυξης του εργατικού κινήματος και συγκρούσεων ενάντια στον σεξισμό και την καταπίεση.

Εφημερίδα Συντακτών, 12 Οκτωβρίου 2017

Στον καπιταλισμό η κινητήρια δύναμη δεν είναι ούτε η εργατική οικογένεια, ούτε η καταπίεση των γυναικών. Η κινητήρια δύναμη είναι το κυνήγι του κέρδους και της συσσώρευσης και ο τρόπος που αυτό εξασφαλίζεται είναι η εκμετάλλευση μέσα στην παραγωγή. Στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο ο Μαρξ και ο Ένγκελς εξηγούν πώς το κυνήγι της συσσώρευσης αλλάζει συνεχώς τη μορφή που παίρνουν οι θεσμοί μέσα στο σύστημα.

Στο ξεκίνημα του καπιταλισμού δεν υπήρχε οικογένεια μέσα στο προλεταριάτο. Γυναίκες, άντρες και παιδιά δούλευαν από το πρωί μέχρι το βράδυ και ζούσαν σε κοιτώνες που στην πλειοψηφία τους εξασφάλιζαν ένα κρεβάτι αντί μιας μικρής αμοιβής. Οι καπιταλιστές ανακάλυψαν από μια στιγμή και πέρα ότι αυτό εμπόδιζε την αναπαραγωγή της εργατικής τάξης, δηλαδή της κότας που γεννά τα χρυσά αυγά. Και τότε επέβαλαν με νόμους τη δημιουργία της εργατικής οικογένειας έτσι όπως λειτούργησε από κει και πέρα. Η νέα εργατική οικογένεια αποτελούνταν τώρα πια από το αντρόγυνο και τα παιδιά του.

Στον καπιταλισμό υπάρχει καταπίεση και στις αστές γυναίκες, μόνο που αυτή η καταπίεση διαφέρει και στις ρίζες και στο περιεχόμενο. Η αστή γυναίκα δεν έχει να δουλεύει στο σπίτι για να μεγαλώνει τα παιδιά, συνήθως έχει υπηρετικό προσωπικό και δασκάλες στο σπίτι που αναλαμβάνουν αυτόν τον ρόλο, ενώ αντίστοιχα δεν έχει πάντοτε την ανάγκη να δουλέψει στην παραγωγή για να εξασφαλίσει τα προς το ζειν. Οι άντρες της κυρίαρχης τάξης και των στηριγμάτων της έχουν αρκετά εισοδήματα για να κρατήσουν ένα, δυο, τρία πολλά σπίτια.

Η καταπίεση δεν είναι μόνο οικονομική

Οι αγώνες του 1960 και ιδιαίτερα ο Μάης του '68, αλλάζουν τη ζωή των γυναικών ριζικά.

Γυναίκες που δεν μπορούσαν να ανεχτούν το σπίτι-παιδιά-δουλειά και πάλι πίσω, ότι στο μισό της ημέρας ανήκαν στον εργοδότη και το άλλο μισό στον άντρα τους, ξεσηκώθηκαν και διεκδίκησαν να μπει τέρμα στις διακρίσεις. Έδωσαν μάχες σε όλους τους τομείς. Για ίσους μισθούς, για το δικαίωμα να αποφασίζουν οι ίδιες εάν θα κάνουν παιδιά ή όχι. Για την αντισύλληψη, για την έκτρωση. Για το ελεύθερο διαζύγιο, αλλά και τη διεκδίκηση από το κράτος να αναλάβει ένα μεγάλο μέρος από τα βάρη για το μεγάλωμα των παιδιών. Για δωρεάν παιδικούς σταθμούς, για πληρωμένες γονικές άδειες.

Σε μια σειρά από χώρες, αναγκάστηκαν οι κυβερνήσεις, κάτω από τη δύναμη αυτών των αγώνων, να υποχωρήσουν. Στην Αμερική το 1960 εγκρίθηκε το χάπι για την αντισύλληψη. Το Κογκρέσο ψήφισε το νόμο για ίση αμοιβή το 1963, γεγονός που

Διαδήλωση γυναικών στην Καλιφόρνια

καθιστούσε παράνομο να πληρώνεται ένας άντρας περισσότερο από μια γυναίκα για την ίδια δουλειά. Ο νόμος για τα πολιτικά δικαιώματα που ψηφίστηκε το 1964, απαγόρευε τις διακρίσεις με βάση τη φυλή, το φύλο, τη θρησκεία... Το 1966 ιδρύθηκε Εθνική Οργάνωση Γυναικών (NOW), και το 1969 η Εθνική Οργάνωση για την Ακύρωση του νόμου κατά των εκτρώσεων (NARAL). η πρώτη έκδοση του βιβλίου "Εμείς και το σώμα μας" (Our bodies – ourselves) έγινε το 1970[7] και αποτέλεσε τον σεξουαλικό οδηγό για τις φεμινίστριες και τις προοδευτικές γυναίκες. Αυτές οι κατακτήσεις δεν περιορίστηκαν μόνο στην Αμερική, αλλά απλώθηκαν σε όλον τον κόσμο και δεν ήρθαν σαν αποτέλεσμα απλοχεριάς της κυρίαρχης τάξης αλλά του κινήματος του 1968, των αγώνων της εργατικής τάξης και του κινήματος των γυναικών.

Οι επόμενες δεκαετίες του '80 και του '90 σηματοδοτούν την προσπάθεια της κυρίαρχης τάξης να πάρει πίσω τις κατακτήσεις.

Μια καλή περιγραφή γι' αυτές τις δεκαετίες της οπισθοχώρησης υπάρχει στο βιβλίο της Σούζαν Φαλούντι με τίτλο *"Η Αντίδραση – ο ακήρυχτος πόλεμος ενάντια στις γυναίκες"* που κυκλοφόρησε το 1991 με τίτλο "Backlash – the undeclared war against women".[8] Είναι γεμάτο ανατριχιαστικές περιγραφές όπου ομάδες ακροδεξιών και φανατικών χριστιανών χτυπάνε γυναίκες, καίνε κέντρα οικογενειακού προγραμματισμού και βομβαρδίζουν κλινικές που έκαναν εκτρώσεις. Οι επιθέσεις αυτές δεν ήταν απλά πρωτοβουλίες κάποιων φανατικών, αλλά είχαν την κάλυψη των κυβερνήσεων του Ρήγκαν και στη συνέχεια του Μπους. Στη δεκαετία του '80 δεν χτυπούσαν μόνο τα σύμβολα της σεξουαλικής απελευθέρωσης, αλλά απαγόρευαν και τη διδασκαλία μαθήματος για το σεξ μέσα στα σχολεία. Από τότε η μόνη προφύλαξη που συνιστούσαν στους νέους ήταν αυτή της αποχής.

Την ίδια περίοδο με τον ακήρυχτο πόλεμο ενάντια στις γυναίκες, ο Ρήγκαν ξεκίναγε τον ανοιχτό πόλεμο ενάντια στην εργατική τάξη, διαλύοντας το σωματείο των Ελεγκτών εναέριας κυκλοφορίας που τόλμησαν να κατέβουν σε απεργία.

Αφίσα για τον γιορτασμό της 8 Μάρτη το 1984.

Η Αριέλ Λεβύ στο βιβλίο της "Θηλυκές φαλοκράτισσες", περιγράφει την προσπάθεια από την οικονομική και πολιτική ελίτ της Αμερικής να περάσει το μήνυμα ότι οι γυναίκες μπορούν να γίνουν δυνατές σαν τους άντρες, εάν αποδεχτούν ότι πρέπει να συμπεριφέρονται, να σκέφτονται και να λειτουργούν σαν σεξουαλικά αντικείμενα. Είναι μια αντίληψη που την καλλιεργούν τα ΜΜΕ, τα περιοδικά "λαϊκής κουλτούρας", η βιομηχανία ρούχων, καλλυντικών, και μαζί και οι κυβερνήσεις που τα τελευταία 30 χρόνια, καλλιεργούν συστηματικά τον μύθο των απελευθερωτικών δυνάμεων της αγοράς. Το μοτίβο είναι *"δεν χρειαζόμαστε τη συλλογική δράση του '60 για να απελευθερωθούμε, αρκεί να κάνουμε αυξητική χειρουργική στο στήθος μας, να κάνουμε πλαστική στο αιδοίο μας, και να μάθουμε να λικνιζόμαστε γύρω από μια μπάρα με ύφος πουτανέ"*.[9] Αυτή η περίοδος ταυτίζεται με τα τεράστια κέρδη της βιομηχανίας καλλυντικών και "ομορφιάς", ενώ ταυτόχρονα πολλαπλασιάστηκαν οι επιθέσεις και οι βιασμοί γυναικών.

Η αντίσταση ξεδιπλώνεται

Σε δημοσκόπηση που απευθυνόταν σε εργαζόμενες και είχε το ερώτημα *«Έχετε αντιμετωπίσει σεξιστική συμπεριφορά στη δουλειά σας;»*, οι απαντήσεις ήταν 42% ΝΑΙ με συχνότητα βδομάδας ή το αργότερο μήνα, το 31% ΝΑΙ τουλάχιστον μια φορά το χρόνο, και μόνο το 24% απάντησε ΟΧΙ.[10] Οι αποκαλύψεις μετά τον Γουαινσταιν έχουν πάρει διαστάσεις χιονοστιβάδας, όχι μόνο στο χώρο του θεάματος, αλλά σε κλάδους αιχμής με μεγάλη απασχόληση και πολλές γυναίκες εργαζόμενες.

Στην ίδια έρευνα, εκτός από τις απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο, πολλές γυναίκες στέλνουν γράμματα που εξηγούν τι σημαίνει να είσαι εργαζόμενη γυναίκα σήμερα. *«Οι γυ-*

"Είμαστε ακόμα εδώ" γράφει το πλακάτ των γυναικών στη φετεινή συγκέντρωση ενάντια στο σεξισμό και τον Τραμπ

ναίκες στον χρηματοπιστωτικό τομέα, που θεωρείται από τους πιο προνομιούχους, πληρώνονται λιγότερα από τους άντρες για την ίδια ακριβώς δουλειά. Επίσης παίρνουν πολύ πιο δύσκολα προαγωγή». Οι γυναίκες διαμαρτύρονται για τις διακρίσεις, ιδιαίτερα όταν μένουν έγκυες. *«Δεν μπορούμε να πάρουμε προαγωγή, και οι προϊστάμενοι μας ρωτάνε αν πρόκειται να κάνουμε και άλλα παιδιά».*

Αυτές οι διακρίσεις δεν είναι καινούργιες, αλλά η επίθεση του νεοφιλελευθερισμού τις έκανε πιο έντονες επειδή βάλθηκε να ξηλώσει τις κατακτήσεις των γυναικών μιας προηγούμενης περιόδου και άνοιξε την πόρτα για τον σεξισμό.

Στις 8 Μάρτη του 2016 ο Τσίπρας χαιρέτισε τη μέρα των γυναικών κάνοντας τη δήλωση "Η μνήμη είναι αρκετή και η διατήρησή της χρέος". Το 1980 η Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών (γυναίκες της ανανεωτικής αριστεράς που στη συνέχεια στήριξαν τον ΣΥΡΙΖΑ), μαζί με άλλες γυναικείες οργανώσεις και κινήσεις πάλεψαν για να κατακτήσουν την ισότητα στους μισθούς, τις δωρεάν και ελεύθερες εκτρώσεις, παιδικούς σταθμούς σε 24ωρη βάση, δουλειά, παιδεία, δημόσια υγεία, και συνδικάτα που πάλευαν για τη γυναικεία απελευθέρωση και ενάντια στις σεξιστικές διακρίσεις. Χρήσιμη μαρτυρία για όλα αυτά είναι η έκθεση που οργάνωσε το Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων το 2017 και είχε τον τίτλο "Ο φεμινισμός στα χρόνια της Μεταπολίτευσης 1974-1990".[11]

Στα τέλη της δεκαετίας του '90, η κυβέρνηση, αρχικά η Ν.Δ. επί Μητσοτάκη (1990-1993) αλλάζει το ασφαλιστικό και στη συνέχεια το ΠΑΣΟΚ προχωράει στην κατεδάφιση όλων των κατακτήσεων. Ο ίσος μισθός για ίση εργασία μετατρέπεται σε τετράωρα, συμβάσεις έργου, δουλειά με το κομμάτι, ανασφάλιστη εργασία, κλείσιμο παιδικών σταθμών, επιθέσεις στο κοινωνικό κράτος και ιδιωτικοποίηση της κοινωνικής πρόνοιας. Ο έλεγχος της αναπαραγωγής και το δικαίωμα στην έκτρωση από απόφαση των γυναικών ξαναγύρισε στις ιδιωτικές κλινικές και στις πιο αντιδραστικές απόψεις των θρησκευτικών οργανώσεων και της εκκλησίας. Τα μνημόνια και η δεκαετία της κρίσης ήταν η ευκαιρία για την κυρίαρχη τάξη να δηλώσει ότι όλες οι κατακτήσεις ανήκουν πια στο παρελθόν, ότι κεντρικό καθήκον είναι να πληρώσουμε το χρέος στους τραπεζίτες και γι' αυτό οι θυσίες είναι μεγάλες και χωρίς διακρίσεις.

Μέσα σ' αυτή την περίοδο, η ιδεολογική επίθεση οργιάζει. Στη Γαλλία η απαγόρευση του τσαντόρ (να φοράνε οι γυναίκες τη μαντήλα), δημιούργησε μια μεγάλη διάσπαση μέσα στο εργατικό και το γυναικείο κίνημα. Η Αριστερά παραδόθηκε στο φιλελευθερισμό του Βολταίρου και του γαλλικού διαφωτισμού και κατέληξε να στηρίξει τη γαλλική κυβέρνηση και να αφοπλιστεί ιδεολογικά απέναντι σε ό,τι ακολούθησε: Την ισλαμοφοβική υστερία, τα συλλαλητήρια του Charlie Hebdo και τη δυνατότητα της Λεπέν και όλης της ακροδεξιάς στην Ευρώπη να μεγαλώνουν στοχοποιώντας τους μετανάστες και τις μετανάστριες.

Μια σειρά από γυναικείες οργανώσεις και ομάδες όχι μόνο στη Γαλλία αλλά και στην Ελλάδα υποστήριξαν την επέμβαση των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν και στη Μέση Ανατολή και ταυτίστηκαν με την προπαγάνδα του Αμερικάνικου Ιμπεριαλισμού ότι οι στρατιωτικές επεμβάσεις γίνονται για ανθρωπιστικούς και πολιτιστικούς σκοπούς.

Οι γυναίκες ψήφισαν μαζικά στην Ελλάδα τον ΣΥΡΙΖΑ, αλλά παρά τις δηλώσεις του Τσίπρα, έχουν την

εμπειρία της κλιμάκωσης των επιθέσεων σ' αυτές και στην τάξη τους. Και αυτό τις έχει σπρώξει να μπουν πιο αποφασιστικά και πιο συλλογικά και στους αγώνες ενάντια στα μνημόνια και στις μάχες ενάντια στον σεξισμό.

Το 2017 άνοιξε με τα τεράστια συλλαλητήρια των γυναικών ενάντια στις σεξιστικές δηλώσεις του Τραμπ και του επιτελείου του και ήταν καθοριστικά όχι μόνο για την Αμερική αλλά για όλον τον κόσμο. Αυτά τα συλλαλητήρια έδωσαν το θάρρος και την αυτοπεποίθηση να ξεκινήσουν μια σειρά αποκαλύψεις για βιασμούς, σεξουαλικές επιθέσεις, παρενοχλήσεις στους χώρους δουλειάς, στην οικογένεια, στο δρόμο, παντού. Ακόμα και οι εφημερίδες και μια σειρά ΜΜΕ αναγκάστηκαν να σπάσουν τη σιωπή τους. Οι Φαϊνάνσιαλ Τάϊμς έστειλαν κρυφά δυο δημοσιογράφους να αποκαλύψουν το "σκάνδαλο του Ντόρτσεστερ" εκεί που η καλή κοινωνία της Βρετανίας σε φιλανθρωπική συγκέντρωση "μόνο για άντρες" επιτέθηκε σεξουαλικά στις γυναίκες που έπαιζαν το ρόλο της συνόδου.[12]

Στη Φλωρεντία έγινε πανζουρλισμός όταν στο φινάλε της όπερας Κάρμεν, ο σκηνοθέτης άλλαξε τους ρόλους και έτσι στο τέλος η Κάρμεν, αντί να δολοφονηθεί από τον τυφλωμένο από ζήλια στρατιώτη-εραστή της, παίρνει το πιστόλι από τη στολή του και τον δολοφονεί αυτή. Κυβέρνηση, βουλευτές, εκκλησία ξεσηκώθηκαν, θεώρησαν την αλλαγή ιεροσυλία και έκαναν ό,τι τους περνούσε από το χέρι να κατεβάσουν το έργο. Αλλά οι αντιδράσεις των γυναικών απλώνονται παντού, η κίνηση #metoo στο ίντερνετ έγινε αφορμή για καταρράκτη αποκαλύψεων και αντιδράσεων.

Όμως δεν περιορίστηκαν εκεί. Ήρθαν και συνδέθηκαν με τους αγώνες των συνδικάτων και των γυναικών για μαζικές προσλήψεις, σε σχολεία, δήμους, νοσοκομεία, ενάντια στο κλείσιμο παιδικών σταθμών, των σχολείων και των σχολών, για να σταματήσουν οι ιδιωτικοποιήσεις και τα κλεισίματα. Είναι οι αγώνες που δίνει το εργατικό κίνημα, με τις γυναίκες στην πρώτη γραμμή όλο το τελευταίο διάστημα. Οι γυναίκες που ψήφισαν τον ΣΥΡΙΖΑ, μπαίνουν μπροστά στις απεργίες των δήμων για να μην κλείσουν οι παιδικοί σταθμοί, για να μην απολυθούν αλλά αντίθετα να μονιμοποιηθούν όλοι οι συμβασιούχοι, για να μπουν τα συνδικάτα μπροστά στους αγώνες για μισθούς, απασχόληση, κοινωνικοποίηση της αναπαραγωγής με σχολεία, νοσοκομεία και δημιουργική απασχόληση για όλα τα παιδιά.

Δεν εμπιστευόμαστε τα αφεντικά να αλλάξουν τις συνθήκες απασχόλησης στους χώρους δουλειάς, να σταματήσουν τις σεξουαλικές παρενοχλήσεις, αλλά το διεκδικούμε από τα συνδικάτα. Κάθε συνδικάτο (σωματείο ηθοποιών, σωματείο τραπεζοϋπαλλήλων) σε κάθε συλλογική σύμβαση διεκδικεί όρους και συνθήκες που ισχύουν για τις γυναίκες εργαζόμενες. Η μεγάλη απεργία των τηλεφωνητριών το 1978 εξακολουθεί να είναι φωτεινό παράδειγμα γιατί εξασφάλισε πράγματα όπως μισθολογική και βαθμολογική εξίσωση με τους άντρες του ΟΤΕ, οικογενειακό επίδομα και στις γυναίκες (τότε ίσχυε μόνο για τους άντρες), παιδικούς σταθμούς σε 24ωρη βάση, 6ωρη απασχόληση και να σταματήσει η τρομοκρατία και η αστυνόμευση του ΟΤΕ σε βάρος τους.

Το παράδειγμα απλώθηκε σαν φλόγα σε όλους τους κλάδους και τα συνδικάτα αναγκάστηκαν να προσαρμοστούν. Μ' αυτή την παράδοση ξεκινάνε οι εργατικοί αγώνες και οι διεκδικήσεις των γυναικών σήμερα. Εάν μπορούσε να γίνει αυτό πριν 40 χρόνια, γιατί δεν μπορεί να γίνει σήμερα;

Όμως υπάρχει η μεγάλη εμπειρία, ότι αυτές οι κατακτήσεις μέσα στον καπιταλισμό δεν είναι μόνιμες. Η εμπειρία των επιθέσεων των μνημονίων και των ανατροπών ακόμα και με την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ, ανοίγει τη συζήτηση για την προοπτική. Γιατί μόνο με την ανατροπή των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής μπορεί να σημάνει το τέλος της καταπίεσης και η απελευθέρωση των γυναικών. Όταν οι εργάτριες και οι εργάτες ξεκινάνε το κτίσιμο μιας νέας κοινωνίας, έχουν τη δυνατότητα να αλλάζουν όχι μόνο τις υλικές συνθήκες αλλά και τις ιδέες που κουβαλάει ο καθένας και η καθεμιά.

Η Αλεξάνδρα Κολοντάϊ στην ομιλία της στο Πανρωσικό Συνέδριο Γυναικών που έγινε στην Πετρούπολη το 1908, ξεκαθάρισε την υπόθεση ως εξής: *"Το γυναικείο ζήτημα, λένε οι φεμινίστριες, είναι ζήτημα "δικαιωμάτων και δικαιοσύνης". Το γυναικείο ζήτημα, απαντάνε οι προλετάριες, είναι ζήτημα "για ένα κομμάτι ψωμί". Το ξύπνημα των γυναικών, η ανάπτυξη των ειδικών αναγκών και αιτημάτων τους, θα συμβεί μόνον όταν θα ενωθούν με τον στρατό του ανεξάρτητου εργαζόμενου πληθυσμού... Η απελευθέρωση της γυναίκας είναι εφικτή μόνο μαζί με τη λύση του γενικότερου κοινωνικού ζητήματος, τη ριζική αλλαγή της σημερινής κοινωνικής κατάστασης".*[13]

Σημειώσεις

1. Εφημερίδα των Συντακτών 12/10/2017, άρθρο της Χριστίνας Πάντζου: «Ο δείκτης της ισότητας που αποθεώνει την ανισότητα», σελ. 16-17
2. Ίρις Καλκάνη, βιβλίο «Φεμινισμός και εργασία στην Ελλάδα σήμερα», εκδόσεις «Νέοι Καιροί», Αθηναϊκές Εκδόσεις ΕΠΕ, Δεκέμβρης 1988.
3. Ίρις Καλκάνη, «Εκείνο το πρωί - Πειραιάς 1892 – Η πρώτη απεργία εργατριών στην Ελλάδα», εκδ. Νέοι Καιροί, 1992, Αθήνα.
4. Λήδα Παπαστεφανάκη, «Εργασία, Ταχυολογία και Φύλο στην ελληνική βιομηχανία – Η κλωστοϋφαντουργία του Πειραιά, 1870-1940», Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2009
5. Δήμητρα Σάμιου, άρθρο με τίτλο «Όψεις έμφυλης ιδιότητας των πολιτών στην Ελλάδα» στο βιβλίο «Το φύλο στην Ιστορία», Εκδόσεις Ασίνη, 2015
6. Φρειδερίκος Ένγκελς, «Η καταγωγή της οικογένειας, της ιδιοκτησίας και του κράτους», εκδόσεις Θεμέλιο.
7. Boston Women'w Health Book Collective, Our Bodies Ourselves
8. Susan Faludi, "Backlash – The undeclared wars against women", εκδόσεις Chatto & Windows, Λονδίνο 1992
9. Ariel Levy, "Female Chauvinist Pigs", εκδοση Pocket Books. Ελληνικά, εκδόσεις Κουκίδα, 2011.
10. Αυτή η δημοσκόπηση έγινε σε εργαζόμενες στον χρηματοπιστωτικό κλάδο (τράπεζες, funds, χρηματιστήρια, κ.α.), ανάμεσα στο τρίμηνο Οκτώβρη-Δεκέμβρη του 2017.
11. Κατερίνα Θωΐδου, "Ιστορία αγώνων για τη γυναικεία απελευθέρωση", περιοδικό "Σοσιαλισμός από τα Κάτω", τεύχος 124 (Σεπτ-Οκτ 2017)
12. Πάνος Γκαργκάνας, Εργατική Αλληλεγγύη Νο 1309, 31 Γενάρη 2018.
13. Cathy Porter, Alexandra Kollontai a biography, Merlin Press 2013.

Η επιστροφή του Μακεδονικού

Ο Κώστας Πίττας εξηγεί την μακρόχρονη ιστορία αμφισβήτησης του γειτονικού έθνους, αλλά και την διεθνιστική παράδοση της Αριστεράς

Τον Νοέμβρη του 1988, κι ενώ η Γιουγκοσλαβία άρχιζε να βυθίζεται στην κρίση, ο τότε Πρόεδρος της Δημοκρατίας Χρήστος Σαρτζετάκης πραγματοποίησε ένα ταξίδι στη Μελβούρνη για να εγκαινιάσει μια αρχαιολογική έκθεση που σκοπό είχε ν' αποδείξει «την ελληνικότητα της Μακεδονίας». Λίγους μήνες πριν, η τότε κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ είχε στείλει στην Αυστραλία τον Στέλιο Παπαθεμελή, τον εθνικιστή και θρησκόληπτο υπουργό Μακεδονίας Θράκης, για να προετοιμάσει το έδαφος με την οργάνωση «επιστημονικού» συνέδριου κατά των «'Σκοπιανών' που τολμούσαν να αυτοαποκαλούνται Μακεδόνες» και την ενίσχυση του ελληνικού λόμπυ. Η αντίδραση των μεταναστών της Μελβούρνης που κατάγονταν από την ομόσπονδη γιουγκοσλαβική Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας ήταν να διαδηλώσουν έξω από το «επιστημονικό» συνέδριο και την έκθεση. Αυτά τα γεγονότα ήταν που πυροδότησαν στην Ελλάδα το ξεκίνημα της νέας «πατριωτικής» εκστρατείας για το όνομα της γειτονικής χώρας, που θα κορυφώνονταν με τη δεξιά κυβέρνηση του Μητσοτάκη τέσσερα χρόνια αργότερα.

Έτσι το περιβόητο "Μακεδονικό ζήτημα" ξαναμπήκε πανηγυρικά στην σύγχρονη πολιτική επικαιρότητα. Το Σεπτέμβρη του 1988 η εφημερίδα Εργατική Αλληλεγγύη έγραφε: *«Σήμερα η αναζωπύρωση του Μακεδονικού έχει να κάνει με την κρίση που συγκλονίζει τη Γιουγκοσλαβία. Οι στρατηγικοί σχεδιασμοί των μιλιταριστικών επιτελείων σε Δύση και Ανατολή αντιμετωπίζουν τα σενάρια μιας ενδεχόμενης κατάρρευσης του ενιαίου Γιουγκοσλαβικού κράτους κάτω από το βάρος των εθνικών αντιθέσεων που οξύνονται από την οικονομική κρίση... Ο θόρυβος για τις 'προκλήσεις των Σκοπίων' δεν είναι παρά ένα προπέτασμα για τις προετοιμασίες του Ελληνικού καπιταλισμού να μην μείνει έξω από οποιαδήποτε (διπλωματική μέχρι στρατιωτική) επέμβαση σε περίπτωση 'χάους' στη Γιουγκοσλαβία».*[1]

Στα επόμενα τριάντα χρόνια μέχρι σήμερα, αυτή η επέμβαση δεν έφτασε ποτέ να γίνει ανοικτά στρατιωτική (αν και είναι δημοσιογραφικά εξακριβωμένο ότι στις αρχές της δεκαετίας του 1990 ο Μητσοτάκης συζητούσε με τον τότε ισχυρό άνδρα της Σερβίας Μιλόσεβιτς τον διαμελισμό της γειτονικής χώρας, ενώ το 2001 δυο μηχανοκίνητοι λόχοι του ελληνικού στρατού στρατοπέδευαν στα Σκόπια ως τμήμα της 'ειρηνευτικής' δύναμης του ΝΑΤΟ). Όμως, από τη στιγμή που κατέρρευσε το ανατολικό μπλοκ στις αρχές της δεκαετίας του '90, ο ελληνικός καπιταλισμός έβαλε στόχο να αξιοποιήσει

Εξόρμηση του ΣΕΚ με κεντρικό σύνθημα "Καμιά συμμετοχή στο εθνικιστικό συλλαλητήριο στο Σύνταγμα."

την επέκταση προς ανατολάς της ΕΕ (ΕΟΚ τότε) και του ΝΑΤΟ για να αρπάξει κομμάτι της λείας. Όντας μέλος και στους δυο παραπάνω καπιταλιστικούς συνασπισμούς, εκμεταλλεύτηκε σαν τοπικός υποϊμπεριαλισμός όλους τους ανταγωνισμούς για τη μοιρασιά και χρησιμοποίησε κάθε διπλωματικό και οικονομικό εκβιασμό για να κάνουν οι ελληνικές εταιρείες και τράπεζες τα Βαλκάνια "πίσω αυλή τους". Αυτή – και μόνο αυτή– είναι η πραγματικότητα που κρύβεται πίσω από τις πολεμικές απειλές και τις εθνικιστικές εκστρατείες «η Μακεδονία είναι ελληνική» με τα συλλαλητήρια του Μητσοτάκη και του Σαμαρά το 1992 ή το οικονομικό εμπάργκο που επέβαλε η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ το 1994-95 και είχε αναγκάσει τα "Σκόπια" να αλλάξουν σημαία, να αποδεχτούν (προσωρινά) το όνομα ΠΓΔΜ και μαζί με αυτό μια ολόκληρη σειρά από τις ελληνικές απαιτήσεις που άνοιξαν το δρόμο για την "άλωση" της οικονομίας τους μέσα στα επόμενα χρόνια από το ελληνικό κεφάλαιο. Το ίδιο ισχύει για το βέτο του Καραμανλή και της Μπακογιάννη το 2008 για ένταξη της γειτονικής χώρας στο ΝΑΤΟ που έστειλε το μήνυμα ότι οποιαδήποτε απόφαση στα Βαλκάνια θα περνάει πρώτα για έγκριση από την Αθήνα. Τα ανταλλάγματα αυτών των πολιτικών προσπαθεί να εισπράξει σήμερα η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ προβάλλοντας πιεστικά τις απαιτήσεις για αλλαγή του Συντάγματος και "γεωγραφικούς προσδιορισμούς" στο όνομα.

Και μόνο το γεγονός ότι οι συσχετισμοί δύναμης είναι συντριπτικά σε βάρος της γειτονικής χώρας θα αρκούσε για να φανεί πόσο ψεύτικοι και υποκριτικοί είναι οι υπαινιγμοί για "αλυτρωτισμό των Σκοπίων" που αποτελεί δήθεν κίνδυνο για την εδαφική ακεραιότητα της Ελλάδας και συνδυάζονται με την ελληνική απαίτηση να απαλειφθεί από το Σύνταγμα της γειτονικής χώρας κάθε αναφορά σε μακεδονική εθνότητα, μειονότητα ή γλώσσα: *«Το ΑΕΠ της Ελλάδας, ακόμα και μετά την κρίση,*

Συνάντηση Τσίπρα-Ζάεφ: χαμόγελα μαζί με χτυπήματα κατω από τη μέση.

βρίσκεται κοντά στα 180 δις Ευρώ. Των 'Σκοπίων' είναι μόλις 9 δις. Η Ελλάδα ξοδεύει πάνω από το 2% του ΑΕΠ κάθε χρόνο για στρατιωτικές δαπάνες –ένα ποσοστό που αντιστοιχεί σε περίπου 4 δις. Η ΠΓΔΜ το 1% –δηλαδή 90 εκατομμύρια όλα και όλα. Ο ελληνικός στρατός έχει 147 χιλιάδες αξιωματικούς και οπλίτες. Ο στρατός της Δημοκρατίας της Μακεδονίας 16 χιλιάδες. Η Ελλάδα έχει μια από τις πιο σύγχρονες πολεμικές αεροπορίες στον κόσμο, την οποία ετοιμάζεται τώρα να ενισχύσει με ένα σμήνος από F35-Stealth. Η Μακεδονία δεν έχει ούτε ένα πολεμικό αεροσκάφος».[2]

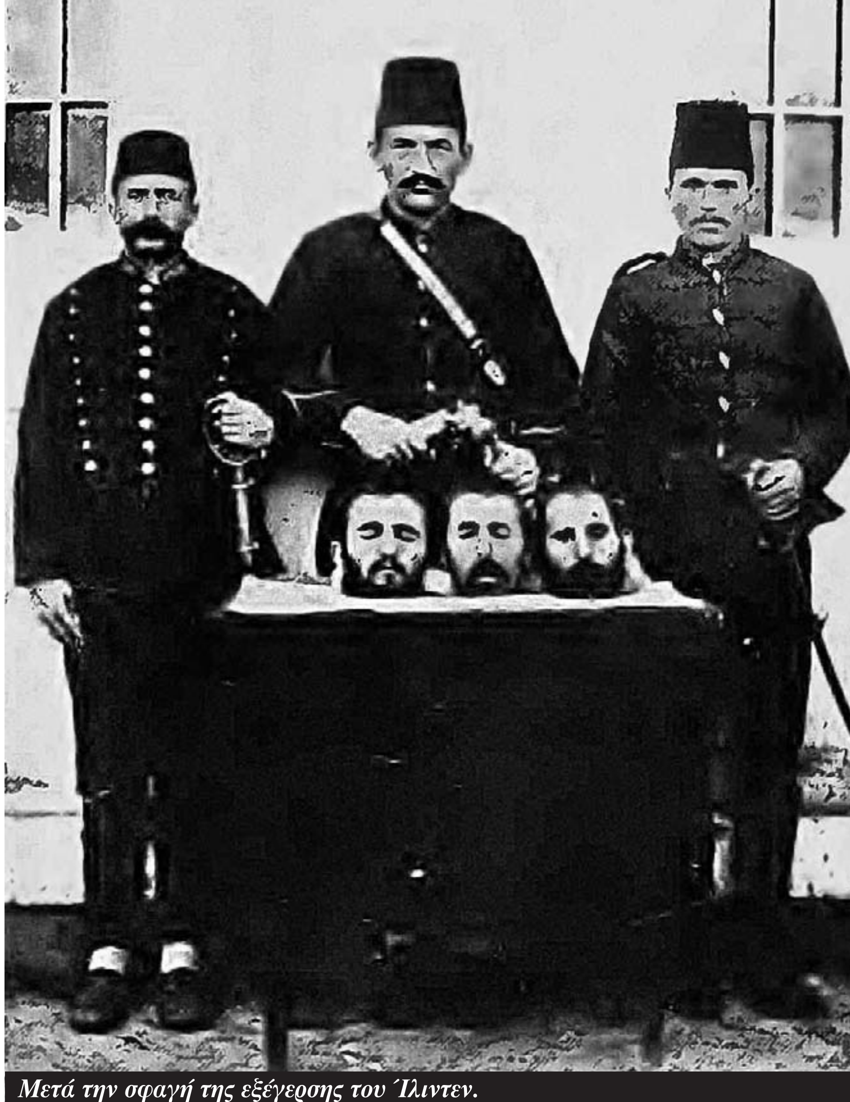
Όμως, η σύγκρουση τόσο με τις απόπειρες της δεξιάς και της ακροδεξιάς να εκμεταλλευτούν την αναζωπύρωση του "Μακεδονικού" για τη δημιουργία εθνικιστικού κλίματος, όσο και με τις εκβιαστικές απαιτήσεις του Κοτζιά, απαιτεί από την Αριστερά να μπορεί να δώσει τις διεθνιστικές απαντήσεις στους μύθους περί ανύπαρκτης μακεδονικής εθνότητας και μειονότητας που αναμασούν τα παραμύθια περί αιώνιας ελληνικότητας της Μακεδονίας.

Πόσο "ανύπαρκτη" εθνότητα και μειονότητα;

Ούτε το "Μακεδονικό" ούτε η επεκτατική πολιτική της ελληνικής άρχουσας τάξης εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1990, αλλά τουλάχιστον 100 χρόνια πριν από τότε. Η χάραξη των συνόρων στα Βαλκάνια στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα, έγινε με βάση λιγότερο το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των πληθυσμών και περισσότερο με βάση τους στρατιωτικούς συσχετισμούς δύναμης και τις διπλωματικές σκοπιμότητες κύρια των μεγάλων ιμπεριαλιστικών δυνάμεων της εποχής και των τοπικών καπιταλισμών. Οι ρυθμίσεις που έγιναν τότε ήταν τόσο σκανδαλώδεις που ο όρος "βαλκανοποίηση" έγινε συνώνυμο του κατακερματισμού μιας περιοχής.

Η ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας, σαν τμήμα της καταρρέουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, έγινε το κέντρο των ανταγωνισμών ανάμεσα στις τοπικές άρχουσες τάξεις που είχαν ήδη μπορέσει να συγκροτήσουν εθνικά κράτη στα Βαλκάνια. Όπως, με αρκετή δόση κυνισμού, έλεγε το 1889 ο έλληνας πρωθυπουργός Χ. Τρικούπης: *«Όταν έλθη ο μέγας πόλεμος... η Μακεδονία θα γίνει ελληνική ή βουλγαρική κατά τον νικήσαντα. Αν τη λάβωσι οι Βούλγαροι δεν αμφιβάλλω ότι θα είναι ικανοί να εκσλαβίσωσι τον πληθυσμό μέχρι των θεσσαλικών συνόρων. Αν ημείς την λάβωμεν θα τους κάνωμεν όλους Έλληνας μέχρι της Ανατολικής Ρωμυλίας».*[3]

Η εξέγερση του Ίλιντεν το 1903, όταν οι Μακεδόνες ξεσηκώθηκαν ενάντια στον Σουλτάνο υπό την ηγεσία της ΕΜΕΟ (μιας οργάνωσης που στην ηγεσία της εκείνη την εποχή βρίσκονταν σοσιαλιστές και αναρχικοί), παρά το γεγονός ότι συ-

Μετά την σφαγή της εξέγερσης του Ίλιντεν.

ντρίφτηκε, ήταν το καμπανάκι που σήμανε την πιο ενεργή επέμβαση του ελληνικού κράτους στην περιοχή για «να τους κάνωμεν όλους Έλληνας». Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-13 αποτέλεσαν το ξεκίνημα για την υλοποίηση αυτής της επεκτατικής πολιτικής. *«Από την αρχή ως το τέλος εκείνης της φοβερής δεκαετίας 1912-22, στόχος ήταν η απόσπαση όσο το δυνατόν πιο μεγάλου μερίδιου από το διαμελισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ανεξάρτητα από τη σύνθεση και τις διαθέσεις των πληθυσμών. Και εργαλείο ήταν η προσφορά των υπηρεσιών του ελληνικού στρατού στο μεγαλύτερο πλειοδότη στο τραπέζι της ιμπεριαλιστικής διπλωματίας».*[4]

Ποια ήταν η σύνθεση των πληθυσμών στις περιοχές που καταλάμβανε ο ελληνικός στρατός; Η Οθωμανική απογραφή του 1906 δείχνει ότι οι “Ελληνορθόδοξοι” αποτελούσαν μειοψηφία που δεν ξεπερνούσε στην καλύτερη περίπτωση το 25%. Είναι χαρακτηριστική η διαπίστωση που κάνει ο R. A. Reiss, ένας Ελβετός καθηγητής που προσέλαβε η ελληνική κυβέρνηση το 1914 σαν σύμβουλο για να δει τι θα κάνει με τον πληθυσμό των νέων προσαρτημένων εδαφών: *«Αυτούς που αποκαλείτε βουλγαρόφωνους, εγώ θα τους ονόμαζα απλώς Μακεδόνες... Τα Μακεδονικά δεν είναι η γλώσσα που μιλούν στη Σόφια... Επαναλαμβάνω ότι η μεγάλη μάζα των κατοίκων παρέμεινε απλώς Μακεδονική».*[5] Περιγράφοντας ο λογοτέχνης Στρατής Μυριβίλης στο αυτοβιογραφικό του αντιπολεμικό μυθιστόρημα Η Ζωή εν τάφω την ανάρρωσή του κατά τη διάρκεια της συμμετοχής του στον Α’ Παγκόσμιο Πόλεμο στο σπίτι μιας αγροτικής οικογένειας στη Βελούσινα, έγραψε για τους κατοίκους του χωριού ότι *«δὲ θέλουν νἆναι μήτε ‘Μπουλγκάρ’[Βούλγαροι], μήτε ‘Σρρπ’ [Σέρβοι] μήτε ‘Γκρρτς’ [Έλληνες]. Μοναχὰ ‘Μακεντόνορτοντοξ’».*

Οι ίδιοι οι Βαλκανικοί Πόλεμοι αποτέλεσαν την πρώτη φάση ενός σφαγείου εθνικής εκκαθάρισης στη Μακεδονία. Ο Τάσος Κωστόπουλος στο βιβλίο του Πόλεμος και εθνοκάθαρση 1912-1922, αφιερώνει πολλές σελίδες με αφθονία μαρτυριών για *«την εφαρμογή μιας συστηματικής εθνοκάθαρσης των διαφιλονικούμενων περιοχών από τους ανεπιθύμητους κατοίκους τους, όπου αυτή τη φορά πρωταγωνιστής δεν ήταν άλλος από τον ελληνικό στρατό».*[6] Αυτό το κεφάλαιο θα κλείσει με τον πιο επίσημο τρόπο η ελληνοβουλγαρική σύμβαση του Νεϊγύ για “εθελοντική” ανταλλαγή πληθυσμών το 1919.

Όμως, παρά τους δεκαετείς πολέμους και τις εθνοκαθάρσεις, μέσα στα όρια του ελληνικού κράτους συνέχισε να υπάρχει μια πολυάριθμη μειονότητα που μιλούσε τη μακεδονική γλώσσα. Το 1925 η ελληνική κυβέρνηση κυκλοφόρησε μάλιστα και ένα αλφαβητάρι, το Abecedar, στα μακεδονικά. Επισήμως για να ικανοποιηθεί η Κοινωνία των Εθνών, ανεπισήμως για να αντιμετωπιστεί ο «βουλγάρικος αλυτρωτισμός».[7] Το αλφαβητάρι αποσύρθηκε γρήγορα μετά τις αντιδράσεις των «εθνικοφρόνων». Από εκεί και μετά, πολιτική του ελληνικού κράτους έγινε η συστηματική πίεση στη μακεδονική μειονότητα να ξεχάσει τη γλώσσα της. Ο βίαιος ‘εξελληνισμός’ κορυφώνεται με τη δικτατορία του Μεταξά το 1936, όταν επιβλήθηκε ολοκληρωτική απαγόρευση της χρήσης της μακεδονικής γλώσσας και αναγκαστική ελληνοποίηση των ονομάτων, όχι μόνο των τοπωνύμιων αλλά και των ανθρώπων. *«Η βιαιότητα της απαγόρευσης ήταν χαρακτηριστική. Οι αρχές εξαπέλυσαν ένα κύμα κρατικής τρομοκρατίας ενάντια στους παραβάτες... Η ποινή ξεκινούσε από επίπληξη ως βαρύ πρόστιμο, φυλάκιση, βασανιστήρια με το περίφημο ρετσινόλαδο, εξο-*

ρία».[8]

Στη διάρκεια της Αντίστασης ενάντια στη ναζιστική κατοχή και ιδιαίτερα τους πρώτους μήνες μετά την Απελευθέρωση υπήρξε μια σύντομη περίοδος ελευθερίας για τη Μακεδονική μειονότητα στις περιοχές που έλεγχε ο ΕΛΑΣ. Όμως μετά, η καταστολή του ελληνικού κράτους επανήλθε σκληρότερη. *«Τους βασανίζουν, τους αρπάζουν τις περιουσίες, τους ατιμάζουν»*, έγραφε ο νεαρός τότε δημοσιογράφος του Ριζοσπάστη, Σόλων Γρηγοριάδης. *«Το αποτέλεσμα είναι να αρχίσει γενική φυγή. Ολόκληρα χωριά παίρνουν τα βουνά ή ζητούν άσυλο στη Γιουγκοσλαβία».*[9]

Ταυτόχρονα, στην απέναντι πλευρά των συνόρων, με τη νίκη των παρτιζάνων του Τίτο, το 1944 η Αντιφασιστική Συνέλευση για την Εθνική Απελευθέρωση της Μακεδονίας (ASNOM) διακήρυξε τη Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας. Η νέα δημοκρατία έγινε μία από τις έξι επιμέρους δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας και το 1963 μετονομάστηκε σε Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας.

Στην Ελλάδα, η ήττα της Αριστεράς στον Εμφύλιο το 1949, στον οποίο η μακεδονική μειονότητα συμμετείχε στο πλευρό του Δημοκρατικού Στρατού, σήμανε την τελική φάση της εθνικής εκκαθάρισης: πάνω από 40.000 είτε σκοτώθηκαν είτε αναγκάστηκαν να φύγουν σαν πρόσφυγες στη Γιουγκοσλαβική Μακεδονία. Παρόλα αυτά, στην απογραφή του 1951 καταγράφονται 40.000 "σλαβόφωνοι" (που ο αριθμός τους είναι σίγουρα πολύ μεγαλύτερος δεδομένων των συνθηκών καταστολής που συνεπαγόταν μια τέτοια παραδοχή).

Τις δυο δεκαετίες που προηγήθηκαν της ανακήρυξης της σύγχρονης Δημοκρατίας της Μακεδονίας στις 8 Σεπτεμβρίου 1991 (στο ξεκίνημα της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας) το "Μακεδονικό ζήτημα" σιγόβραζε χωρίς να παίρνει μεγάλες διαστάσεις. Όμως, έστω κι αν από το 1974 και μετά οι κυβερνήσεις της ΝΔ και του ΠΑΣΟΚ είχαν σαν προτεραιότητα τον "κίνδυνο εξ Ανατολών" δηλαδή την Τουρκία και προωθούσαν μια πολιτική βαλκανικών ανοιγμάτων, η αμφισβήτηση του Μακεδονικού ομόσπονδου "κρατιδίου" ποτέ δεν εγκαταλείφθηκε από την ελληνική διπλωματία. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τα "μέτρα εθνικής συμφιλίωσης" που έδιναν τη δυνατότητα επιστροφής των κομμουνιστών πολιτικών προσφύγων στην Ελλάδα, αποκλείστηκαν οι "σλαβομακεδόνες" μαχητές του Δημοκρατικού Στρατού και οι απόγονοί τους.

Η Αριστερά και το Μακεδονικό

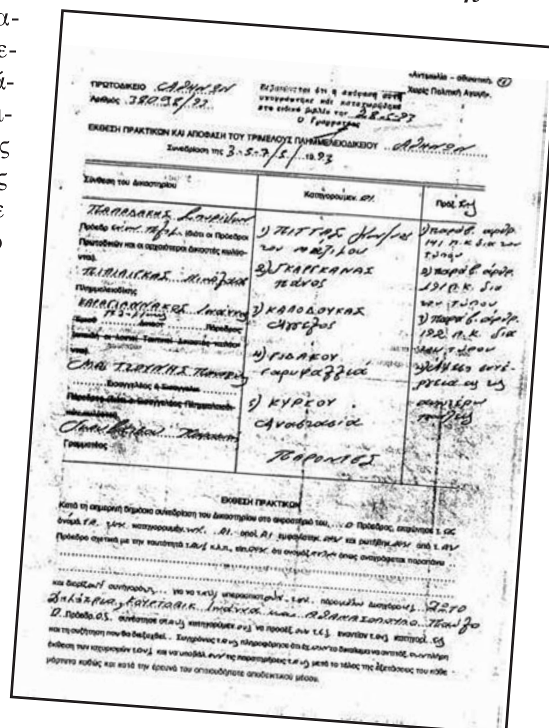
Η Αριστερά, εκατό χρόνια από την ίδρυση του ΣΕΚΕ, διαθέτει πλούσια παράδοση διεθνισμού και αντιπολεμικής δράσης, πολύτιμη για την προσέγγιση του ζητήματος στις μέρες μας. Το ΣΕΚΕ δημιουργήθηκε το 1918 από σοσιαλιστικές ομάδες με έντονη διεθνιστική δράση.

Η σημαντικότερη από αυτές, η Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης, αν και στηριζόταν κύρια στην πολυπληθή Εβραϊκή εργατική τάξη της πόλης, προσπάθησε από την αρχή να συσπειρώσει στις τάξεις της τους Τούρκους, Βούλγαρους, Μακεδόνες και Έλληνες εργάτες της Οθωμανικής Μακεδονίας και προωθούσε το σύνθημα της Βαλκανικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας. Ένας από τους Μακεδόνες σοσιαλιστές που εντάχθηκαν σε αυτήν ήταν ο Ντιμιτάρ Βλαχόβ από το Κιλκίς που είχε υπάρξει στέλεχος της ΕΜΕΟ που οργάνωσε την εξέγερση του Ίλιντεν το 1903. (Το 1944 συμμετείχε στην Αντίσταση με τους παρτιζάνους του Τίτο και στη συνέχεια έγινε ανώτερος αξιωματούχος της Ομόσπονδης Δημοκρατίας της Μακεδονίας στην Γιουγκοσλαβία).

Το ΣΕΚΕ (που σύντομα εντάχθηκε στην Τρίτη Διεθνή και μετονομάστηκε σε ΚΚΕ) από την ίδρυσή του το 1918 διακήρυξε την υπεράσπιση των δικαιωμάτων για όλες τις μειονότητες που υπήρχαν στις "νέες χώρες" του ελληνικού κράτους, καθώς και το δικαίωμα των εθνών στην αυτοδιάθεση. Το 1925-26, ο γραμματέας του κόμματος, ο Παντελής Πουλιόπουλος, σύρθηκε σε δίκη από τη δικτατορία του στρατηγού Πάγκαλου, μαζί με άλλους 22 συντρόφους του, με την κατηγορία ότι συνωμοτούσαν για την "απόσχιση" της Μακεδονίας. Όπως αναφέρει ο Δημήτρης Λιβιεράτος, *«η απολογία του Πουλιόπουλου, που κράτησε πέντε ώρες, έμεινε ιστορική. Κατηγορεί το καπιταλιστικό καθεστώς για την καταπίεση των εργατών και των χωρικών. Κηρύσσει το Διεθνισμό και την εργατική αλληλεγγύη. Αλλά η απολογία του είναι και νομικά εκπληκτική».*[10] Τελικά το δικαστήριο τον αθώωσε, αλλά παρόλα αυτά η δικτατορία τον έστειλε εξορία.

Το 1928, έχοντας πια διαγραφεί από τη σταλινική ηγεσία του ΚΚΕ ως τροτσκιστής, ο Πουλιόπουλος αναφερόμενος στο "Μακεδονικό", έγραφε: *«Ορθά το Έκτακτο Συνέδριο [του ΣΕΚΕ-ΚΚΕ] το Νοέμβρη του 1924 διακήρυξε τη βασική αρχή*

Η απόφαση του δικαστηρίου στη δίκη των πέντε της ΟΣΕ

ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ Αθηνών

ΕΚΘΕΣΗ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΠΛΗΜΜΕΛΕΙΟΔΙΚΕΙΟΥ Αθηνών

Συνεδρίαση της 3-5-7/5/1993

Σύνθεση του Δικαστηρίου	Κατηγορούμενοι	Πράξη
	1) ΠΙΤΤΑΣ Νικόλαος του Βασιλείου	
	2) ΓΚΑΡΓΚΑΝΑΣ Πάνος	
	3) ΚΑΛΟΔΟΥΚΑΣ Άγγελος	
	4) [illegible] Γαρυφαλλιά	
	5) ΚΥΡΚΟΥ Αναστασία	
	ΠΑΡΟΝΤΕΣ	

ΕΚΘΕΣΗ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

1992. Οι απεργοί της ΕΑΣ (μπλε λεωφορεία) συμμετέχουν με το πανό τους, σε συλλαλητήριο συμπαράστασης στους 5 της ΟΣΕ.

του κομμουνισμού στο εθνικό ζήτημα, που ενσαρκώνεται στην υπεράσπιση του δικαιώματος των εθνοτήτων να αυτοδιατεθούν μέχρι του αποχωρισμού και στο συνδυασμό της πάλης για το δικαίωμα αυτό με τον αγώνα για την προλεταριακή επανάσταση, που είναι ο μοναδικός δρόμος για τη λύση του εθνικού ζητήματος... Τα συνθήματα του 1924 'Ενιαία και ανεξάρτητη Μακεδονία και Θράκη' είναι συνθήματα τακτικής. Βασισμένα στην προαναφερμένη διεθνιστική αρχή του κομμουνισμού, τα δυο αυτά συνθήματα ποτέ δεν είχαν, ούτε θα μπορούσαν να έχουν έννοια χωριστική».[11] Αυτή την ξεκάθαρη και γενναία στάση κράτησε ο Πουλιόπουλος μέχρι την τελευταία στιγμή της ζωής του μπροστά στο εκτελεστικό απόσπασμα των Ιταλών φασιστών το 1943.

Το ΚΚΕ, και τη δεκαετία του '30, συνέχισε να υπερασπίζει ανοιχτά το δικαίωμα της μακεδονικής μειονότητας να μιλάει και να μαθαίνει τη γλώσσα της και να έχει πλήρη δικαιώματα. *«Η παρουσία και δραστηριότητα της αριστερής ΕΜΕΟ (Ενωμένη) στην ελληνική Μακεδονία το 1934-36, με τη συνεργασία και την υποστήριξη του ΚΚΕ, αποτελεί μια σχεδόν άγνωστη σήμερα πτυχή αυτής της χειραφέτησης [της μακεδονικής μειονότητας]... Τμήματά της θα δράσουν επί δυο χρόνια υπό την καθοδήγηση του κομματικού μηχανισμού του ΚΚΕ... Το Σεπτέμβρη του 1934, ο Ριζοσπάστης δημοσιεύει για πρώτη φορά την είδηση της συγκρότησης 'μακεδονικών ομάδων'... Ο κομμουνιστικός Τύπος της εποχής αποτελεί το μοναδικό νόμιμο βήμα για τη διεκδίκηση των γλωσσικών δικαιωμάτων της μειονότητας».*[12]

Το 1941-44 οι Μακεδόνες πήραν ενεργά μέρος στην Αντίσταση συμμετέχοντας στο ΕΑΜ και στους παρτιζάνους του Τίτο αντίστοιχα. Το 1942 παρτιζάνοι Μακεδόνες οργάνωσαν μια εξέγερση στη Μπίτολα [Μοναστήρι] που καταστάλθηκε βίαια από το Βουλγαρικό στρατό κατοχής. Στην Ελλάδα, ως τμήμα του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ συγκρότησαν το 1944, το SNOF, το Σλαβομακεδονικό Απελευθερωτικό Μέτωπο. Υπήρχαν μακεδονικά τάγματα, το 2/28 στην περιοχή της Φλώρινας και της Καστοριάς και το τάγμα του Καϊμακτσαλάν στην περιοχή της Έδεσσας-Αριδαίας. Αργότερα, στον Εμφύλιο, το φθινόπωρο του 1946 ένοπλα τμήματα από τη μακεδονική μειονότητα εντάσσονται στο Δημοκρατικό Στρατό. Δεκατέσσερις χιλιάδες ήταν οι μαχητές της μειονότητας (σε σύνολο 40.000 ανταρτών) που βρέθηκαν να πολεμούν μέχρι το τέλος στον ΔΣΕ.

Δεν σημαίνει ότι η αντιμετώπιση της ηγεσίας του ΚΚΕ ήταν πάντα η ίδια απέναντι στη Μακεδονική μειονότητα. Η χωρίς όρους και προϋποθέσεις διεθνιστική αντιμετώπιση του Παντελή Πουλιόπουλου τη δεκαετία του '20, απέχει πολύ από την γεμάτη ταλαντεύσεις στάση του Σιάντου είκοσι χρόνια αργότερα, που αρνιόταν να δεχτεί μια χωριστή στρατιωτική οργάνωση των "σλαβομακεδόνων" τα πρώτα χρόνια της Αντίστασης, για να μην ρισκάρει τις συμμαχίες με τα αστικά και εθνικιστικά κομμάτια μέσα στο ΕΑΜ. Όπως, απέχει και από την καιροσκοπική αντιμετώπιση του Ζαχαριάδη στον Εμφύλιο, που θυμήθηκε την παλιά διεθνιστική γραμμή του κόμματος προκειμένου να αποσπάσει τους Μακεδόνες από την επιρροή του Τίτο (που είχε μόλις έρθει σε σύγκρουση με τον Στάλιν) και να εξασφαλίσει τη στρατιωτική υποστήριξη της μειονότητας στη δυτική Μακεδονία. Αυτό που έχει σημασία να κρατήσουμε εδώ, όμως, είναι ότι με τον ένα ή τον άλλο τρόπο η μειονότητα συνέδεσε τις τύχες και τους αγώνες της με την Αριστερά. Και ότι, απ' την άλλη, η Αριστερά μπόρεσε να κερδίσει τις καταπιεσμένες μειονότητες και να προωθήσει την ταξική ενότητα με τους εργάτες των γειτονικών χωρών, κρατώντας μια επαναστατική διεθνιστική στάση σε κόντρα με τον εθνικισμό και τα συμφέροντα της "δικής μας" άρχουσας τάξης.

Ένα από τα καλύτερα –και πιο πρόσφατα– παραδείγματα μιας τέτοιας διεθνιστικής στάσης στα πλαίσια της επαναστατικής παράδοσης του ΣΕΚΕ και του Πουλιόπουλου, ήταν η μάχη ενάντια στην εθνικιστική εκστρατεία για "το όνομα της Μακεδονίας" που έδωσε η Οργάνωση Σοσιαλιστική Επανάσταση (από την οποία προέρχεται το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα) το 1992-93. Το 1992, όσο η πρώην Γιουγκοσλαβία γλιστρούσε στον τρόμο του πολέμου, μεγάλες και μικρότερες δυνάμεις προσπαθούσαν να μπουν στη μοιρασιά της επιρροής. Η ελληνική άρχουσα τάξη δεν ήταν εξαίρεση. Αυτό ήταν το υπόβαθρο για την "εθνική πανστρατιά" ενάντια στους "Σκοπιανούς" που ξεκίνησε η κυβέρνηση του Μητσοτάκη οργανώνοντας τα εθνικιστικά συλλαλητήρια.

Μέσα σε αυτό το κλίμα τον Μάρτη του 1992 αστυνομικοί συλλαμβάνουν ένα συνεργείο συντρόφων και συντροφισσών που διακινούσαν την Εργατική Αλληλεγγύη. Το "έγκλημά" τους ήταν ότι μαζί με την εφημερίδα διακινούσαν κι ένα μικρό βι-

βλίο, με τίτλο Η Κρίση στα Βαλκάνια, το Μακεδονικό και η Εργατική Τάξη. Μια συλλογή άρθρων γεμάτων επιχειρήματα ενάντια στην εθνικιστική εκστρατεία, που υπεράσπιζαν την ιστορική αλήθεια για το Μακεδονικό και υποστήριζαν ότι ο γειτονικός λαός έχει το δικαίωμα να ονομάζεται όπως αυτός θέλει. Ο προϊστάμενος της εισαγγελίας άσκησε δίωξη που επέφερε ποινές μέχρι και δεκαπέντε χρόνια φυλάκισης, ανασύροντας απ' τα σκονισμένα συρτάρια νόμους της δικτατορίας του Μεταξά και του μετεμφυλιακού κράτους της δεξιάς.

Επιφανειακά η δίκη των "5 της ΟΣΕ" έμοιαζε χαμένη υπόθεση. Κι όμως, η υπόθεση εξελίχτηκε εντελώς διαφορετικά. Τους μήνες που ακολούθησαν χτίστηκε ένα τεράστιο κίνημα συμπαράστασης: μαζεύτηκαν δεκάδες χιλιάδες υπογραφές που ζητούσαν να σταματήσει η δίωξη. Πάνω από εκατό εργατικά σωματεία και φοιτητικοί σύλλογοι δήλωσαν την αλληλεγγύη τους. Σε μια από τις διαδηλώσεις συμπαράστασης που οργανώθηκαν, το μπροστινό πανό ήταν των ηρωικών απεργών της ΕΑΣ (των λεωφορείων) που βρίσκονταν σε συνεχείς κινητοποιήσεις ενάντια στην ιδιωτικοποίηση του Μητσοτάκη. Το κίνημα απλώθηκε και στο εξωτερικό με τα ελληνικά προξενεία να πολιορκούνται από διαδηλωτές, ενώ μηνύματα αλληλεγγύης έφτασαν από το Εργατικό Κέντρο του Σάο Πάολο στη Βραζιλία μέχρι την Ομοσπονδία Εργατικών Συνδικάτων της Νότιας Κορέας.

Το εύρος του κινήματος συμπαράστασης αναδείχτηκε και στην ίδια τη δίκη που ξεκίνησε ένα χρόνο μετά, τον Μάη του 1993. Οι μάρτυρες υπεράσπισης προήλθαν από όλο το φάσμα της Αριστεράς, συνδικαλιστές, πανεπιστημιακοί, μέλη της μακεδονικής μειονότητας, συγγραφείς και βουλευτές. Το δικαστήριο αναγκάστηκε να αθωώσει τους "5 της ΟΣΕ".[13]

Πολλά έχουν αλλάξει από τις αρχές της δεκαετίας του '90. Για παράδειγμα, το ελληνικό κεφάλαιο με πρωταγωνιστές τις τράπεζες, στηριγμένο στα εμπάργκο και τα βέτο των ελληνικών κυβερνήσεων, έχει "διεισδύσει" στην οικονομία της γειτονικής χώρας σε βαθμό που το 2016 (μέσα στην κρίση) οι ελληνικές Άμεσες Ξένες Επενδύσεις ανέρχονταν στα 463,4 εκατομμύρια ευρώ, το 10% του συνόλου, και περίπου το 5% του ΑΕΠ. Όμως, οι νέοι ιμπεριαλιστικοί ανταγωνισμοί για τον έλεγχο των δυτικών Βαλκανίων έχουν ανοίξει ξανά την όρεξη του ελληνικού καπιταλισμού να γίνει ο «νονός» της εισόδου αυτών των χωρών πρώτα στο ΝΑΤΟ και μετά στην ΕΕ και να εξασφαλίσει ένα ελεύθερο γήπεδο για τα συμφέροντά του.

Απέναντι στις απόπειρες της ΝΔ και της ακροδεξιάς να δημιουργήσουν ένα νέο εθνικιστικό κλίμα, αλλά και στους εκβιασμούς του Κοτζιά για το "όνομα", το "Σύνταγμα" κλπ της γειτονικής χώρας, η απάντηση από την πλευρά της Αριστεράς και του εργατικού κινήματος δεν μπορεί να είναι άλλη από τη σύγκρουση με τον εθνικισμό της 'δικής μας' άρχουσας τάξης *«με σεβασμό στο δικαίωμα του κάθε λαού να αποφασίζει ο ίδιος το πώς θα ονομάζεται η χώρα του και όχι να αποφασίζουν γι' αυτόν οι 'νονοί' των Βαλκανίων, τοπικοί και διεθνείς»*, όπως διακηρύσσει η προκήρυξη της ΑΝΤΑΡΣΥΑ. Σ' αυτόν τον αγώνα, η διεθνιστική παράδοση της επαναστατικής αριστεράς στην Ελλάδα από το ΣΕΚΕ μέχρι σήμερα είναι πραγματικά πολύτιμη.

Σημειώσεις

1. Πάνος Γκαργκάνας, 'Γιατί ξανάνοιξε το Μακεδονικό ζήτημα;', Εργατική Αλληλεγγύη Νο27, Σεπτέμβρης 1988. Υπάρχει στο Η κρίση στα Βαλκάνια, το Μακεδονικό και η εργατική τάξη, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, 5η έκδοση (2008), σ. 135.
2. Σωτήρης Κοντογιάννης, 'Η Αριστερά πρέπει να είναι αντίθετη στα "σύνθετα" παιχνίδια των Νονών', Εργατική Αλληλεγγύη Νο 1308, 24/1/2018.
3. Συνέντευξη στην εφημερίδα Manchester Guardian. Αναφέρεται στην Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος 14, σελ. 18, Εκδοτική Αθηνών (1977).
4. Πάνος Γκαργκάνας, 'Πώς χαράχτηκαν τα σύνορα στα Βαλκάνια', Σοσιαλισμός από τα κάτω Νο1, Ιούνης 1992. Υπάρχει στο Η κρίση στα Βαλκάνια, το Μακεδονικό και η εργατική τάξη, σ. 33.
5. Reiss, Dr R.A., Rapport sur la situation boulgarophones et des musulmans dans le nouvelles provinces grecques (1915).
6. Τάσος Κωστόπουλος, Πόλεμος και Εθνοκάθαρση, Η ξεχασμένη πλευρά μιας δεκαετούς εθνικής εξόρμησης 1912-1922, σελ. 47-90, Βιβλιόραμα (2007).
7. Είναι ενδεικτικό ότι αντιρρήσεις στην έκδοση του Abecedar έφεραν και η Βουλγαρία και η Σερβία γιατί δεν ήταν γραμμένο στο κυριλλικό αλφάβητο, ενώ η ελληνική κυβέρνηση υποστήριζε ότι οι Μακεδόνες δεν είναι ούτε Βούλγαροι, ούτε Σέρβοι.
8. Τάσος Κωστόπουλος, Η απαγορευμένη γλώσσα, σελ. 167, Βιβλιόραμα (2000).
9. Ριζοσπάστης 13/1/46. Αναφέρεται στο Η απαγορευμένη γλώσσα, σελ. 201.
10. Δημήτρης Λιβιεράτος, Παντελής Πουλιόπουλος, ένας διανοούμενος επαναστάτης, σελ. 28, Γλάρος (1992).
11. Παντελής Πουλιόπουλος, 'Για το εθνικό ζήτημα', περιοδικό Σπάρτακος Νο 2 (1928). Υπάρχει στο Η κρίση στα Βαλκάνια, το Μακεδονικό και η εργατική τάξη, σελ. 136.
12. Τάσος Κωστόπουλος, Η απαγορευμένη γλώσσα, σελ. 156.
13. Λέανδρος Μπόλαρης, 'Τα ταξικά συμφέροντα είναι πιο δυνατά από τα «εθνικά»', Εργατική Αλληλεγγύη Νο1309, 31/1/2018. Εκτενής περιγραφή της δίκης των '5 της ΟΣΕ' και του κινήματος συμπαράστασης υπάρχει στο Η κρίση στα Βαλκάνια, το Μακεδονικό και η εργατική τάξη, σελ. 217-239.

Το βιβλίο για το Μακεδονικό που έχει κάνει μέχρι τώρα 5 εκδόσεις.

Η Βαλκανική Συνάντηση Ειρήνης που οργάνωσε η "Συμμαχία Σταματήστε τον Πόλεμο" στην Αθήνα το 2008.

Από τον Πουλιόπουλο στον Ζαχαριάδη
Ο σύντομος ελληνικός Μεσοπόλεμος

Ο Λέανδρος Μπόλαρης θυμίζει την πορεία του ελληνικού καπιταλισμού μετά το τέλος της Μικρασιατικής Εκστρατείας, τους εργατικούς αγώνες αλλά και την μεγάλη αλλαγή του ΚΚΕ.

Τυπικά την έναρξη του διεθνούς μεσοπολέμου σηματοδοτεί η «συνθήκη ειρήνης», η Συνθήκη των Βερσαλλιών που επέβαλαν οι νικητές του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου στους ηττημένους και υπογράφτηκε επίσημα τον Ιούνη του 1919. Εκείνους τους μήνες, η κυβέρνηση του Βενιζέλου που είχε βάλει την Ελλάδα στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο συνέχιζε την πολεμική εξόρμηση του ελληνικού καπιταλισμού ξεκινώντας την εκστρατεία στην Μικρά Ασία. Η Μικρασιατική Καταστροφή είναι το τέλος αυτής της εξόρμησης και η μεγαλύτερη κρίση που είχε γνωρίσει η άρχουσα τάξη. Ο ελληνικός μεσοπόλεμος ξεκινάει το 1923 και τελειώνει το 1940, με την είσοδο της Ελλάδας στον επόμενο παγκόσμιο ιμπεριαλιστικό πόλεμο.

Είναι μια συγκλονιστική και πλούσια περίοδος. Σ' αυτά τα χρόνια η εργατική τάξη αλλάζει, μεγαλώνει, δίνει μεγάλες μάχες που καθόρισαν την πορεία των εξελίξεων. Ταυτόχρονα, όμως, αλλάζει κι η Αριστερά, το ΚΚΕ. Από κόμμα που έχει σαν πυξίδα της δράσης του τη δυνατότητα της εργατικής τάξης να ανατρέψει τον καπιταλισμό, γίνεται το κόμμα που αναζητάει συμμαχίες με κομμάτια των αστών. Αυτή η στροφή είναι άμεσα δεμένη με τις αντεπαναστατικές ανατροπές στην Ρωσία. Κι οι επιπτώσεις της στο κίνημα και την Αριστερά θα είναι δραματικές για όλες τις επόμενες δεκαετίες.

Τα όρια της ανασυγκρότησης

Τα χρόνια ειρήνης που διαδέχτηκαν μια δεκαετία πολέμων, δεν ήταν και ομαλά χρόνια για την άρχουσα τάξη. Η «αβασίλευτος» δημοκρατία που ανακηρύχτηκε τον Απρίλη του 1924 ήταν έργο του στρατού και συγκεκριμένα της «βενιζελικής» μερίδας του, που είχε ανατρέψει τον βασιλιά Κωνσταντίνο το 1922. Η άμεση συνέχειά της δεν ήταν η σταθεροποίηση αλλά η οπερετική δικτατορία του στρατηγού Πάγκαλου το 1925-26.

Ο «εθνικός διχασμός» ανάμεσα στις δυο μεγάλες παρατάξεις της άρχουσας τάξης που είχε φτάσει στο όριο του εμφυλίου το 1916-17, μπορεί να καταλάγιασε, αλλά συνέχισε να είναι ενεργός. Σε πολιτικό επίπεδο η δεκαετία του '20 κυριαρχείται από την παράταξη των Φιλελευθέρων, με αποκορύφωμα τον εκλογικό θρίαμβο του Ε. Βενιζέλου το 1928. Όμως, η κοινοβουλευτική ρουτίνα με το ζόρι κάλυπτε το γεγονός ότι σε κάθε πιθανή εμπλοκή, το λόγο θα τον έπαιρναν οι «στρατοκράτες» των δυο παρατάξεων,[1] που είχαν και τα δικά τους υλικά συμφέροντα να προστατέψουν. Πράγματι, όταν η παγκόσμια κρίση αποσταθεροποίησε τελικά και τον ελληνικό καπιταλισμό στις αρχές της δεκαετίας του '30, οι διαφωνίες και οι καυγάδες στην άρχουσα τάξη πήραν κι αυτή τη μορφή.

Η ηγεμονία του βενιζελισμού στηριζόταν σε μεγάλο βαθμό στις οικονομικές επιτυχίες στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '20. Ήταν η περίοδος που η εισροή κεφαλαίων από το εξωτερικό (δάνεια και επενδύσεις), η «αποκατάσταση» των προσφύγων και η ολοκλήρωση της αγροτικής μεταρρύθμισης, αλλάζουν το πρόσωπο της οικονομίας και της κοινωνίας συνολικά. Η βιομηχανία αναπτύσσεται ταχύρρυθμα, οι κατασκευαστικές εταιρείες κάνουν «πάρτι», και οι τράπεζες χρυσές δουλειές. Όπως έχει επισημάνει ο ιστορικός Μαρκ Μαζάουερ:

«Σ' ολόκληρη αυτή τη δεκαετία η βιομηχανική παραγωγή αυξανόταν με ρυθμό διπλάσιο απ' ότι η αγροτική. Το 1929 η αξία της ακαθάριστης βιομηχανικής παραγωγής ήταν 7.158 εκατομμύρια δραχμές, σε σύγκριση με τα 8.462,7 εκατομμύρια δραχμές που αντιπροσώπευε η αγροτική παραγωγή. Όπως δείχνουν οι αριθμοί αυτοί, η βιομηχανία απέκτησε μεγαλύτερη σχετικά σημασία στην οικονομία απ' ότι σε οποιονδήποτε από τους βαλκανικούς της γείτονες».[2]

Ο ελληνικός καπιταλισμός δεν ήταν μια καθυστερημένη «ψωροκώσταινα» ούτε ένα απλό κλοτσοσκούφι των μηχανορραφιών των Μεγάλων Δυνάμεων. Είχε διεκδικήσει θέση στους ιμπεριαλιστικούς ανταγωνισμούς και συμμαχίες που έφεραν τον «Μεγάλο Πόλεμο» με την ισχύ του πλούτου και του στρατού του. Και μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή χρησιμοποίησε τις ίδιες διασυνδέσεις με το παγκόσμιο σύστημα

Εργατική διαδήλωση το 1925

και τα κέντρα του τόσο στη διπλωματία του, όσο και για να κερδίσει οικονομικά.

Το 1928 ήταν η χρονιά που η Ελλάδα προσχώρησε στον κανόνα του χρυσού: η δραχμή -που είχε περάσει από χίλια κύματα την περασμένη δεκαετία- ανακηρύχθηκε «σκληρό» νόμισμα και η ισοτιμία του προσδέθηκε σταθερά στον χρυσό. Θεματοφύλακας αυτής της ισοτιμίας θα ήταν η νεοϊδρυθείσα Τράπεζα της Ελλάδος.

Για την άρχουσα τάξη η προσχώρηση στον κανόνα του χρυσού ήταν ένα τεράστιο βήμα: η Ελλάδα άνοιγε τις πύλες της στο ξένο κεφάλαιο που για την κυβέρνηση του Βενιζέλου μεταφραζόταν κυρίως σε φτηνά δάνεια για την χρηματοδότηση των μεγαλεπήβολων αναπτυξιακών της σχεδίων. Τους πρώτους μήνες μετά το Κραχ του 1929, η κυβέρνηση αδιαφορούσε για την κρίση θεωρώντας ότι δεν είναι παρά μια προσωρινή αναμπουμπούλα που δεν θα προλάβει να πλήξει τελικά τα σχέδιά της. Τα γεγονότα, όμως, ήταν αμείλικτα: τον Σεπτέμβρη του 1931 η Βρετανία εγκατέλειψε τον Κανόνα του Χρυσού και άφησε την στερλίνα να υποτιμηθεί. Τον Απρίλη του 1932 ήρθε η σειρά του Βενιζέλου να κηρύξει χρεοκοπία.

Εργατική τάξη

Ένας παράγοντας που όξυνε την κρίση στο στρατόπεδο της άρχουσας τάξης, ήταν ότι η εργατική τάξη σήκωνε κεφάλι, έπαιρνε φόρα να περάσει στην αντεπίθεση. Η εικόνα αυτής της τάξης και της δύναμής της συνήθως υποβαθμίζεται μέχρι εξαφάνισης ακόμα και στην Αριστερά.

Καταρχήν, ήταν μια τάξη μεγαλύτερη, πιο «πλούσια» από την εργατική τάξη που γέννησε το ΣΕΚΕ και δημιούργησε την ΓΣΕΕ το 1918. Ο ερχομός και η εγκατάσταση εκατοντάδων χιλιάδων προσφύγων στα αστικά κέντρα ήταν η μια πηγή τροφοδότησης των γραμμών της. Η άλλη ήταν η κλασσική διαδικασία που συνοδεύει τον καπιταλισμό από την γέννησή του μέχρι και τις μέρες μας. Αγρότες/ισσες εγκαταλείπουν τα χωράφια και την ύπαιθρο και μεταναστεύουν στις πόλεις αναζητώντας μια καλύτερη ζωή. Σε ένα άρθρο το 1932 ο Σεραφείμ Μάξιμος υπολόγιζε ότι ανάμεσα στο 1920 και το 1928 *«μισό εκατομμύριο περίπου αγρότες εγκαταλείψανε τη 'γη των πατέρων τους'».*[3]

Η άλλη αλλαγή που επισήμαινε ο Μάξιμος ήταν η αύξηση των εργατριών στα εργοστάσια. Το γυναικείο προλεταριάτο είχε ιστορία στην Ελλάδα, η πρώτη απεργία εργατριών έγινε το 1892 στην υφαντουργία του Ρετσίνα στον Πειραιά.[4] Το 1920 είχαν απογραφεί 58.652 βιομηχανικές εργάτριες και το 1928 είχαν φτάσει τις 99.712. Ουσιαστικά διπλασιάστηκαν μέσα σε οχτώ χρόνια.

Η απογραφή του 1920 ανέφερε 154.633 άτομα ως εργατικό δυναμικό στη βιομηχανία. Στην απογραφή του 1930 είχαν φτάσει τις 278.855[5], δηλαδή μια αύξηση 80%. Στην εργατική τάξη δεν ανήκουν μόνο οι βιομηχανικοί εργάτες και εργάτριες. Ανήκουν οι εργάτες στον κλάδο των μεταφορών σιδηροδρομικοί, τροχιοδρομικοί, ναυτεργάτες που ήταν κλάδοι με κρίσιμο ρόλο στην οικονομία και μεγάλη εμπειρία αγώνων. Οι εργαζόμενες και οι εργαζόμενοι στο εμπόριο, οι υπηρέτριες, οι πλύστρες, οι «καπελούδες» και οι ράφτρες, όσοι/ες

ζούσαν από τη μια μέρα στην άλλη με δουλειές «του ποδαριού». Μια μελέτη για την Αθήνα της εποχής σημειώνει ότι:

«Είναι εμφανής η αριθμητική υπεροχή της εργατικής τάξης και του περιστασιακού προλεταριάτου στην κοινωνία της μεσοπολεμικής Αθήνας καθώς και η μειωμένη παρουσία της μεσαίας τάξης...Στην ουσία πρόκειται για κοινωνία πολωμένη χωρίς διαρθρωμένα μεσοστρώματα ανάμεσα στους πλούσιους και τους φτωχούς... Ο παραδοσιακός βιομηχανικός άξονας από το λιμάνι του Πειραιά ως την Αθήνα ενισχύθηκε με αλευροβιομηχανίες, βυρσοδεψεία, και εργοστάσια επεξεργασίας δερμάτων και παραγωγής οικοδομικών υλικών. Οι ελαφρές βιομηχανίες και οι βιοτεχνίες χωροθετήθηκαν κοντά στο κέντρο της Αθήνας. Η βαριά βιομηχανία συγκεντρώθηκε γύρω από το κόλπο της Ελευσίνας».[6]

Όμως, εκτός από τους αριθμούς η εργατική τάξη συσσώρευε και εμπειρίες αγωνιστικές και πολιτικές. Δεν ήταν βέβαια μια ευθύγραμμη διαδικασία. Το εργατικό κίνημα οπισθοχώρησε μετά την ήττα της Γενικής Απεργίας του Αυγούστου του 1923[7] που τη διαδέχτηκε η συστηματική κρατική καταστολή και παρέμβαση στα συνδικάτα. Όμως, δεν έπαψε να αγωνίζεται και να διεκδικεί. Η περίοδος μέχρι το 1932 είναι γεμάτη με απεργίες, διαδηλώσεις, κινητοποιήσεις. Χαρακτηριστική είναι η απεργία των καπνεργατών τον Ιούνη-Ιούλη του 1928 που για μέρες έγινε κεντρικό πολιτικό ζήτημα. Τόσο μεγάλο ήταν το κίνημα συμπαράστασης στους απεργούς που η συντηρητική πλέον ηγεσία της ΓΣΕΕ, η οποία είχε επικρατήσει με διαγραφές αριστερών συνδικαλιστών, αναγκάστηκε να κάνει κινητοποιήσεις συμπαράστασης όπως και άλλες Ομοσπονδίες. Στις αρχές του Ιούλη δίπλα στους καπνεργάτες ξεκίνησε η «παν-ναυτική» απεργία.[8]

Το 1932-33 η εργατική τάξη περνάει στην αντεπίθεση. Το χαρακτηριστικό της νέας φάσης είναι η στροφή της «νέας» εργατικής τάξης, όπως των προσφύγων, προς τ' αριστερά και συγκεκριμένα στο ΚΚΕ. Μέχρι τότε οι προσφυγογειτονιές ψήφιζαν σχεδόν «μονοκούκι» Βενιζελικούς πολιτευτές. Στις εκλογές του Σεπτέμβρη του '33 η εικόνα αλλάζει: το ΚΚΕ για πρώτη φορά παίρνει 12,4% στη Ν. Ιωνία, 12% στην Καισαριανή, 11,2% στη Ν. Κοκκινιά, 10,5% στο Βύρωνα.[9]

Απεργιακή συγκέντρωση εισπρακτόρων και οδηγών λεωφορείων το 1927.

Η πολιτική στροφή στ' αριστερά τροφοδοτεί τους αγώνες και αυτοί με την σειρά τους κάνουν πιο γοργή αυτή την στροφή. Η έκρηξη του Μάη του 1936 δεν είναι μακριά. Όμως, το μεγάλο κόμμα της Αριστεράς, το ΚΚΕ, θα φτάσει σε αυτή την έκρηξη δραματικά αλλαγμένο σε σχέση με το κόμμα που πρωτοστάτησε σε όλες τις μεγάλες αναμετρήσεις από το 1918 και στα χρόνια που ακολούθησαν.

Αλλαγή

Στον πυρήνα της στρατηγικής του ΣΕΚΕ-ΚΚΕ από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής του ήταν η θέση ότι ο ελληνικός καπιταλισμός είχε φτάσει στο επίπεδο να κάνει πολεμικές εξορμήσεις και να διεκδικεί μερίδιο από την ιμπεριαλιστική λεία. Ήταν αναπόσπαστο τμήμα ενός παγκόσμιου συστήματος που είχε μπει στην περίοδο των «πολέμων και επαναστάσεων». Όχι μόνο αυτό, αλλά είχε διαμορφώσει και την εργατική τάξη που θα ήταν το υποκείμενο αυτών των επαναστάσεων.

Στα μέσα της δεκαετίας του '30 αυτή η θέση ανατρέπεται. Ξεκινώντας με την περιβόητη πλέον 6η Ολομέλεια της Κ.Ε του τον Γενάρη του 1934 και πιο αποφασιστικά στη διετία που ακολούθησε, το ΚΚΕ υποστηρίζει ότι ο ελληνικός καπιταλισμός είναι «στρεβλός» με «μισοφεουδαρχικά υπολείμματα» λόγω της εξάρτησής του από το ξένο κεφάλαιο. Κατά συνέπεια, κι η εργατική τάξη είναι ανώριμη και αδύναμη να σηκώσει στις πλάτες της το έργο της ανατροπής του. Στην ημερήσια διάταξη δεν είναι πλέον η σοσιαλιστική επανάσταση που εξοβελίζεται στο μακρινό μέλλον και στο τελετουργικό των κομματικών ντοκουμέντων. Είναι ένα ενδιάμεσο «στάδιο» που στα επόμενα χρόνια και δεκαετίες θα πάρει πολλές ονομασίες, αλλά η ουσία του θα είναι η συνεργασία με τμήματα της αστικής τάξης για να μεταρρυθμιστεί ο καπιταλισμός.

Αυτή η αλλαγή δεν έπεσε από τον ουρανό. Ήταν μια πορεία, που τη συμβολίζει η μετάβαση από το ΚΚΕ του Πουλιόπουλου στο ΚΚΕ του Ζαχαριάδη.

Ο Παντελής Πουλιόπουλος εκλέ-

χτηκε γραμματέας του κόμματος στο Τρίτο Έκτακτο Συνέδριό του τον Νοέμβρη του 1924, το συνέδριο που αποφάσισε και την αλλαγή της ονομασίας του κόμματος σε ΚΚΕ (Ελληνικό Τμήμα της Κομμουνιστικής Διεθνούς). Ήταν το συνέδριο της «μπολσεβικοποίησης» όπως ονομάστηκε. Μια νέα ηγεσία που προερχόταν από το κίνημα των Παλαιών Πολεμιστών ανέλαβε να αναδιοργανώσει το κόμμα «σε πραγματικά λενινιστικές γραμμές»[10], σε πυρήνες με βάση το χώρο δουλειάς σε αντικατάσταση των παλιών ομίλων και τμημάτων. Για τον Πουλιόπουλο και τους συντρόφους του αυτή η αλλαγή (όπως κι η θέση για το Μακεδονικό) σήμαινε την ανάπτυξη του νεαρού επαναστατικού κόμματος, το άπλωμα και το βάθεμα της επιρροής του στην εργατική τάξη, την ιδεολογική και θεωρητική του ωρίμανση.

Όμως, αυτή η ηγεσία δεν είχε πολύ χρόνο να εργαστεί συστηματικά σε αυτή την κατεύθυνση. Τον Απρίλη του 1925 συλλαμβάνεται και οδηγείται στα στρατοδικεία και στις φυλακές με αφορμή τη θέση για το Μακεδονικό. Στη συνέχεια η δικτατορία του Πάγκαλου θα εξαρθρώσει σε μεγάλο βαθμό τον οργανωτικό ιστό του ΚΚΕ. Το κόμμα μπαίνει σε κρίση, αλλά ο βασικός λόγος δεν είναι τόσο η οργανωτική αδυναμία να αντιμετωπίσει την καταστολή, όσο οι πολιτικές ταλαντεύσεις της ηγετικής ομάδας που διαμορφώθηκε μετά την σύλληψη του Πουλιόπουλου και των συντρόφων του.

Αυτή η νέα ηγετική ομάδα είχε τις ευλογίες της Κομιντέρν. Στελέχη όπως ο Ανδρόνικος Χαϊτάς και ο Κώστας Ευτυχιάδης είχαν σπουδάσει στο «κομμουνιστικό πανεπιστήμιο των λαών της ανατολής», το περιβόητο KUTV, κι ήταν πλήρως ευθυγραμμισμένα με τις επιλογές του «διεθνούς κέντρου». Μόνο που το «διεθνές κέντρο», δηλαδή η Κομιντέρν, άλλαζε, τόσο σε λειτουργία όσο και σε στρατηγικό προσανατολισμό. Η Κομιντέρν μετατρεπόταν από το επιτελείο της παγκόσμιας επανάστασης σε διεθνή μηχανισμό της γραφειοκρατίας στην Ρωσία.

Ο Π. Πουλιόπουλος κι ένα μεγάλο κομμάτι της ηγεσίας του κόμματος, συγκρούστηκε με αυτή την κατάσταση. Ο σταθμός ήταν το Τρίτο Τακτικό Συνέδριο του κόμματος τον Μάρτη του 1927, όπου η τάση του Πουλιόπουλου και του Παστιά Γιατσόπουλου (είχε κάνει κι αυτός γραμματέας του κόμματος) πήρε τη ρετσινιά του «λικβινταρισμού», δηλαδή μια τάσης που ήθελε να διαλύσει το κόμμα. Βέβαια, ο Πουλιόπουλος κι οι σύντροφοί του κάθε άλλο παρά «λικβινταριστές» ήταν και το είχαν αποδείξει σε δύσκολες στιγμές.

Το πραγματικό τους «έγκλημα» στα μάτια της Κομιντέρν και των εκπροσώπων της ήταν ότι συνέδεσαν τα ζητήματα της πολιτικής του ΚΚΕ και της κρίσης που το διαπερνούσε με τις εξελίξεις στην Ρωσία. Το 1926-27 η πάλη του Τρότσκι μέσα στο ρώσικο κόμμα ενάντια στην ανερχόμενη σταλινική γραφειοκρατία βρισκόταν στην κορύφωσή της. Ο Πουλιόπουλος κι ο Γιατσόπουλος διαγράφτηκαν από το ΚΚΕ τον Σεπτέμβρη του 1927. Δεν είναι τυχαίο ότι ο Τρότσκι κι η Αντιπολίτευση διαγράφτηκαν από το ρώσικο κόμμα τον Δεκέμβρη του 1927. Η συνέχεια στην Ρωσία ήταν ο διωγμός της Αντιπολίτευσης, οι εξορίες και οι φυλακές.

Στο επίπεδο της ιδεολογίας αυτό εκφράστηκε με τη θέση ότι ο σοσιαλισμός μπορεί να χτιστεί «σε μια και μόνο χώρα». Ο θεωρητικός αυτής της στροφής ήταν ο Ν. Μπουχάριν, αλλά η «προσωποποίηση» της νέας γραφειοκρατίας ήταν ο Στάλιν που σαν πανίσχυρος γραμματέας είχε στα χέρια του το μηχανισμό του κόμματος. Η δυναμική αυτής της στροφής θα οδηγούσε στην αντεπανάσταση. Τη δεκαετία του '30, η γραφειοκρατία έβαλε μπρος τη μετατροπή της Ρωσίας σε μια παγκόσμια υπερδύναμη με ένα μονόπλευρο εμφύλιο πόλεμο ενάντια στους αγρότες και την εργατική τάξη.

Τον Νοέμβρη του 1931, μια νέα ηγεσία διορίζεται στο ΚΚΕ, με επικεφαλής τον Νίκο Ζαχαριάδη. Παρόμοιοι διορισμοί θα γίνουν εκείνο το διάστημα σχεδόν σε όλα τα ΚΚ, από το αμερικάνικο μέχρι το γαλλικό. Οι παλιότερες ηγεσίες, μπορεί να είχαν ταχθεί με τον Στάλιν ή τον Μπουχάριν, αλλά διέθεταν ακόμα ερείσματα στο κόμμα και τα κινήματα. Τη θέση τους παίρνουν ηγεσίες που το μόνο προσόν τους είναι η σχεδόν αυτόματη προσαρμογή στις στροφές και τα γυρίσματα της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας όπως αυτή διαθλάται στο μηχανισμό της Κομιντέρν.

Κι οι «παλιοί» εξαφανίζονται, κυριολεκτικά. Ο Ανδρόνικος Χαϊτάς ήταν ομιλητής στη συγκέντρωση στο Πειραιά για τα 10 χρόνια της νίκης της Ρώσικης Επανάστασης τον Νοέμβρη του 1927. Εκεί είπε ότι η Ρωσία είναι «το φρούριο της παγκόσμιας επανάστασης». Το 1931 δραπέτευσε από τις φυλακές και πήγε στην Ρωσία. Τον Δεκέμβρη του 1937 συνελήφθη από τη μυστική αστυνομία του Στάλιν και εκτελέστηκε τον Φλεβάρη του 1938[11]. Ήταν η εποχή του «μεγάλου τρόμου» στην Ρωσία, της εξόντωσης όλης της «παλιάς φρουράς» των μπολσεβίκων που είχαν ζήσει την επανάσταση. Πλέον τα Κομμουνιστικά Κόμματα δεν μιλούσαν για την «παγκόσμια επανάσταση» αλλά για την υπεράσπιση της πατρίδας και της αστικής δημοκρατίας μαζί με τους «προοδευτικούς» πολιτικούς της αστικής τάξης. Ήταν η εποχή των «Λαϊκών Μετώπων» -που κωδικοποίησε το Έβδομο και τελευταίο συνέδριο της Κομιντέρν το καλοκαίρι του 1935- σ' όλο τον κόσμο και στην Ελλάδα.

Μάης

Η πάλη ενάντια στο φασισμό και η εργατική αντίσταση στις θυσίες που είχε φέρει η οικονομική κρίση προκαλούσε ένα εκρηκτικό μίγμα. Από την Γαλλία μέχρι τις ΗΠΑ και από την Ισπανία μέχρι την Ελλάδα, η εργατική τάξη κατεβαίνει σε απεργίες, φτιάχνει συνδικάτα, δυναμώνει την Αριστερά και πιέζει τις ηγεσίες της (σοσιαλδημοκρατικές και σταλινικές) να εγκαταλείψουν

τον καταστροφικό σεχταρισμό της προηγούμενης περιόδου.

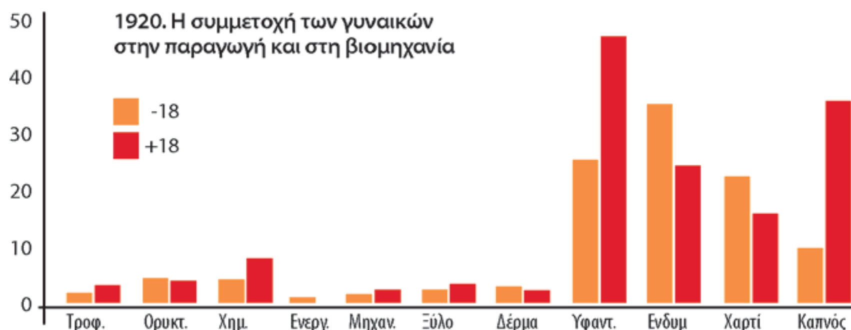
Το 1936-7 ήταν η κορύφωση αυτού του κύματος και στην Ελλάδα. Πολιτική κρίση για τους «πάνω» και έκρηξη των αγώνων των «κάτω»: υπολογίζεται ότι στους πρώτους μήνες του 1936 περίπου 300 χιλιάδες εργάτες/τριες κατέβηκαν σε απεργίες. Η ηγεσία του ΚΚΕ πορεύτηκε σε αυτή την κορύφωση του κινήματος στους πρώτους μήνες του 1936 με πολύ συγκεκριμένες δεσμεύσεις. Επιδίωκε μια κυβερνητική συνεργασία με το κόμμα των Φιλελευθέρων και ήταν δεσμευμένη από ένα μυστικό σύμφωνο που είχε υπογράψει ο κοινοβουλευτικός του εκπρόσωπος, ο Σ. Σκλάβαινας με τον Σοφούλη, τον αρχηγό του Φιλελευθέρων τον Φλεβάρη του 1936. Το Παλλαϊκό Μέτωπο (ο εκλογικός τίτλος του ΚΚΕ) θα στήριζε κυβέρνηση Φιλελευθέρων με αντάλλαγμα κάποιες δειλές μεταρρυθμίσεις.

Το σύμφωνο δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Αλλά όταν ξέσπασε η Γενική Απεργία στη Θεσσαλονίκη, οι ηρωικές «μέρες Μαγιού», η ηγεσία επέμενε σε αυτό τον προσανατολισμό. Η πόλη βρέθηκε ουσιαστικά στα χέρια της Κεντρικής Απεργιακής Επιτροπής. Όμως, με ευθύνη της ηγεσίας του ΚΚΕ δεν παίρνει μέτρα κλιμάκωσης και επέκτασης του αγώνα όπως θα ήταν το αίτημα της ανατροπής της κυβέρνησης του Μεταξά. Στις 11 Μάη, οι ηγεσίες των συνομοσπονδιών (ΓΣΕΕ και «Ενωτική ΓΣΕΕ» του ΚΚΕ) σπεύδουν να κλείσουν την καπνεργατική απεργία. Κηρύσσουν βέβαια μια απεργία στις 13 Μάη ενάντια στις δολοφονίες, αλλά δηλώνουν ότι δεν έχει πολιτικούς σκοπούς! Έτσι σπαταλήθηκε η δυναμική του Μάη του 1936. Τέσσερις μήνες μετά, ο Μεταξάς με την στήριξη του στρατού και του Παλατιού επέβαλε τη δικτατορία του.

Εργαζόμενες στη διανομή τύπου.

Το 1934, ο Πουλιόπουλος έγραψε για λογαριασμό της επαναστατικής οργάνωσης που ανήκε μια συντριπτική κριτική στις αποφάσεις της 6ης Ολομέλειας και της στρατηγικής που εγκαινίασε. Το βιβλίο έχει τίτλο Δημοκρατική ή Σοσιαλιστική Επανάσταση στην Ελλάδα, και είναι ίσως το σημαντικότερο μαρξιστικό έργο στην ιστορία της Αριστεράς.

Η κόκκινη γραμμή που διαπερνάει το κείμενο είναι ότι η εργατική τάξη στην Ελλάδα δεν είναι απλά μια τάξη που υποφέρει από την καπιταλιστική βαρβαρότητα, αλλά μια τάξη ισχυρή που μπορεί να παλέψει και να πάρει την εξουσία. Σε ένα σημείο του βιβλίου ο Πουλιόπουλος εξηγεί ότι: *«με όλες τις ποικίλες ελλείψεις της επίσημης στατιστικής η αναλογία σχετικά με το σύνολο του πληθυσμού είναι 3-4 φορές πιο μεγάλη από την αντίστοιχη αναλογία του ρωσικού προλεταριάτου όταν γινόταν η Οκτωβριανή Επανάσταση».*[12] Δεν ήταν η τάξη ανίσχυρη ή ανώριμη. Ήταν η πολιτική της ηγεσία που υποτιμούσε τη δύναμή της και εγκατέλειπε την προοπτική της. Η εργατική τάξη έκανε θαύματα στις «μέρες Μαγιού» του '36, στην Αντίσταση. Αλλά είχε μια ηγεσία που υπέγραφε Βάρκιζες.

Σημειώσεις

1. Όρο που χρησιμοποιεί ο ιστορικός Γ. Μαυρογορδάτος στο βιβλίο του «Μετά το 1922 Η παράταση του Εθνικού Διχασμού», Πατάκης 2017.
2. Mark Mazower, Η Ελλάδα και η Οικονομική Κρίση του Μεσοπολέμου, ΜΙΕΤ 2002, σελ. 130.
3. Σεραφείμ Μάξιμος «Αστικός και αγροτικός πληθυσμός – Είναι η Ελλάδα αγροτική χώρα;» Σπάρτακος, Απρίλης 1932 (ανατυπωμένο στη συλλογή Σπάρτακος Κείμενα 1930-1932, Ουτοπία 1986).
4. Για την ιστορία της βλέπε Ίρις Αυδή-Καλκάνη, Εκείνο το Πρωί, Πειραιάς 1892, Η πρώτη απεργία εργατριών στην Ελλάδα, Νέοι Καιροί-Αθηναϊκές εκδόσεις 1992.
5. Mazower, οπ, σελ. 132.
6. Λίλα Λεοντίδου, 'Πόλεις της σιωπής' εργατικός αποικισμός της Αθήνας και του Πειραιά 1909-1940, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, 2η έκδοση, σελ. 178.
7. Για εκείνη τη μάχη βλέπε τα σχετικά κεφάλαια στο Λ. Μπόλαρης, ΣΕΚΕ Οι επαναστατικές ρίζες της Αριστεράς στην Ελλάδα, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο 2008, Θ. Καμπαγιάννης, Το συνδικαλιστικό κίνημα 1918-1926, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο 2007.
8. Δ. Λιβιεράτος, Κοινωνικοί Αγώνες στην Ελλάδα (1927-1931), Κομμούνα 1987, σ.σ. 76-83.
9. Λ. Μπόλαρης, «Πώς η προσφυγιά του '22 έχτισε 'κάστρα της Αριστεράς'», Εργατική Αλληλεγγύη 1214, http://ergatiki.gr/article.php?issue=1214&id=13359
10. Η φράση από άρθρο του Πουλιόπουλου στην Κομμουνιστική Επιθεώρηση με τίτλο «Νέος Σταθμός το έργο του τελευταίου συνεδρίου του κόμματος». Αναδημοσιεύεται στο βιβλίο του Δ. Λιβιεράτου «Παντελής Πουλιόπουλος – Ένας διανοούμενος επαναστάτης», Γλάρος 1992, σ.σ. 114-121.
11. Κωστής Καρπόζηλος, «Το φρούριο της Επανάστασης 1917, 1927, 1937», Αρχειοτάξιο 19, Δεκέμβρης 2017.
12. Π. Πουλιόπουλος, Δημοκρατική ή Σοσιαλιστική Επανάσταση στην Ελλάδα, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, σελ. 77.

Παντελής Πουλιόπουλος

Γεννήθηκε στη Θήβα 10.3.1900 «με τον αιώνα» όπως έλεγε κι ο ίδιος. Σπούδασε Νομική και έγινε δικηγόρος σε μικρή ηλικία. Τον Ιούνιο 1919 στρατεύεται και τον στέλνουν στο Μέτωπο της Μικράς Ασίας. Ο Παντελής ήταν ήδη μέλος του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος Ελλάδος. Στη Σμύρνη συναντάται με μερικούς συντρόφους και οργανώνουν πυρήνες του ΣΕΚΕ. Εκδίδουν ακόμη και εφημερίδα του Μετώπου. Υπολογίζονται σε 200 τα μέλη στο Μέτωπο. Συλλαμβάνεται και θα πέρναγε από δίκη με ποινή τον θάνατο, αλλά πρόλαβε η Καταστροφή και δεν δικάστηκε.

Με την επιστροφή στην Αθήνα και μια ομάδα συντρόφων από το Μέτωπο οργανώνουν τους Παλαιούς Πολεμιστές. Σε λίγο χρονικό διάστημα περίπου 400 πυρήνες Παλαιών Πολεμιστών σε όλη την Ελλάδα. Εκδίδουν εβδομαδιαία εφημερίδα. Το αντιπολεμικό μανιφέστο των Παλαιών Πολεμιστών γράφει ο Πουλιόπουλος με το όνομα Φίλιππος Ορφανός.

Συγχρόνως δραστηριοποιείται και στη δουλειά του κόμματος και το 1924 στο Τρίτο Έκτακτο Συνέδριο εκλέγεται Γραμματέας. Πρώτη πράξη να αλλάξουν όνομα και να γίνουν Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας. Πηγαίνει με άλλους συντρόφους στο 5ο Συνέδριο της 3ης Διεθνούς.

Το 1925 κηρύσσεται η Δικτατορία του Παγκάλου. Το Κόμμα τότε είχε εκφράσει τις απόψεις του για το Μακεδονικό. Συλλαμβάνεται με πολλούς άλλους συντρόφους και οδηγούνται σε δίκη με την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας για τις απόψεις τους στο Μακεδονικό ζήτημα. Το 1926 στη συνεδρία του Στρατοδικείου απολογείται επί πέντε ώρες και δικαιολογεί τις απόψεις του Κόμματος για το Μακεδονικό. Απ' τα πρακτικά της δίκης που σώζονται διαβάζουμε ένα σύντομο απόσπασμα: *«Πουλιόπουλος Παντελής: όστις εκθέσας δια μακρόν τας αντιλήψεις και ιδέας του κόμματός των, κατέθεσεν ότι το πρόγραμμά τους είναι το δικαίωμα της ελευθέρας αυτοδιαθέσεως των λαών, περατών δε την απολογίαν του κατέθεσεν, η πολιτική μας και της αυτονομήσεως εξυπηρετεί και τον λαόν και τους πρόσφυγας και εξαφανίζει τας αφορμάς των πολέμων»*. Το Στρατοδικείο ύστερα από τη διάλυση της κατηγορίας τους αθωώνει. Αλλά στην έξοδο από τη φυλακή τους συλλαμβάνουν και τους στέλνουν εξορία.

Τον Αύγουστο 1926 όταν ανατρέπεται η Δικτατορία του Πάγκαλου απελευθερώνονται όλοι και επιστρέφουν στην Αθήνα. Όμως, σ' αυτό το διάστημα έχει ανέβει στην ηγεσία η ομάδα του Σταυρίδη σαν γραμματέα με τους Χαϊτά, Ευτυχιάδη, Ζαχαριάδη. Ήδη αρχίζουν να δημοσιεύονται οι θέσεις τους για ένα ενδιάμεσο στάδιο αριστερής δημοκρατίας.

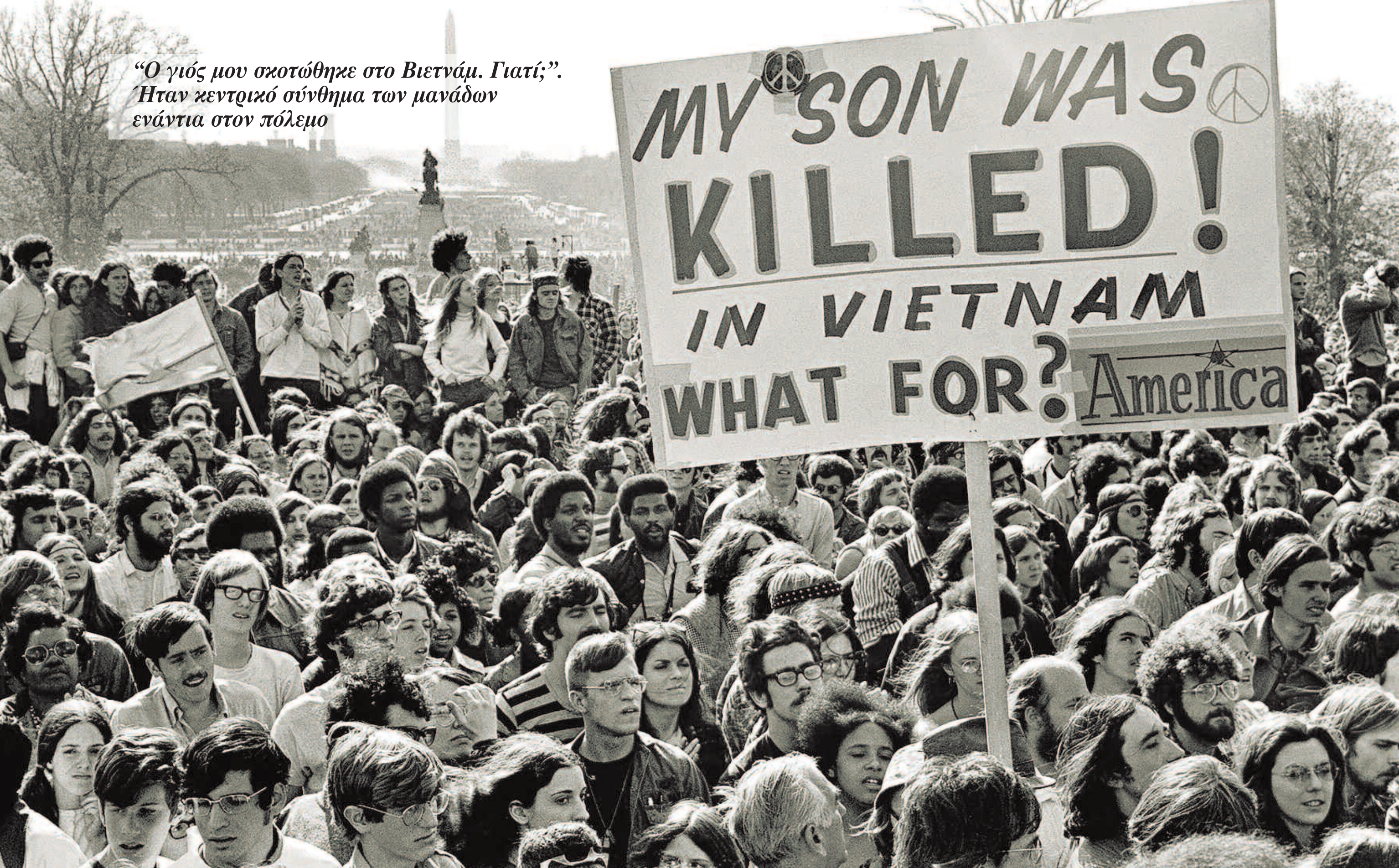
Το 1927 ο Π. Πουλιόπουλος υιοθετεί τις απόψεις της Αριστερής Αντιπολίτευσης στη Ρωσία και τη Διεθνή. Σε συνεργασία με τους Παστιά Γιατσόπουλο, Σεραφείμ Μάξιμο, Γιώργη Νίκολη και πολλούς άλλους αποχωρούν από το κόμμα και εκδίδουν το περιοδικό Σπάρτακος. Εκεί δημοσιεύονται όλες οι απόψεις της Αντιπολίτευσης αλλά και οι αναπτύξεις τους για την Ελλάδα.

Ο Παντελής συγχρόνως σαν δικηγόρος υπερασπίζεται όσους οδηγούνται στα δικαστήρια, όχι μόνο με την κατηγορία ανατροπής του καθεστώτος, αλλά και σύγχρονα εργατικά προβλήματα. Συγχρόνως μεταφράζει κλασσικά έργα του μαρξισμού, γράφει και τις δικές του μελέτες. Κορυφαίο το βιβλίο Δημοκρατική ή Σοσιαλιστική Επανάσταση στην Ελλάδα;. Αντιμετωπίζει τις ιδέες για ιδιαίτερο στάδιο αστικοδημοκρατίας της ηγεσίας του ΚΚΕ. Προβλέπει ότι αυτή η θέση θα οδηγήσει σε ήττα το κίνημα. Πράγμα που επιβεβαιώνεται στα γεγονότα της Θεσσαλονίκης του 1936, αλλά και τις θέσεις που οδήγησαν στην ήττα του μεγάλου κινήματος της Κατοχής. Οι συμβιβασμοί οδήγησαν σε καταστροφές.

Το 1938 συλλαμβάνεται από τα όργανα της δικτατορίας της 4ης Αυγούστου. Οδηγείται στις φυλακές και αργότερα στην Ακροναυπλία. Δεν σταματάει ακόμη και στη φυλακή να γράφει, να μεταφράζει. Οργανώνει τις συζητήσεις στην Ακροναυπλία και υπάρχουν τα λεπτομερή πρακτικά γραμμένα από τον Χρίστο Αναστασιάδη. Η Δικτατορία καταρρέει με την ήττα του 1941 αλλά παραδίδει τους εξόριστους στις αρχές Κατοχής. Στο διάστημα της Κατοχής ο Πουλιόπουλος μεταφέρεται στο στρατόπεδο Τρικάλων. Από κει στις 6 Ιουνίου 1943 οδηγούνται 106 κρατούμενοι στο Κούρνοβο για εκτέλεση. Ο Παντελής Πουλιόπουλος γνώστης και της ιταλικής, απευθύνεται στους στρατιώτες του αποσπάσματος. Τους καλεί να μην σκοτώσουν τους συντρόφους αφού κι αυτοί είναι εκμεταλλευόμενοι του άγριου καπιταλιστικού καθεστώτος. Οι στρατιώτες κατεβάζουν τα όπλα. Αρνούνται. Και τότε οι φασίστες αξιωματικοί πιάνουν τα πολυβόλα και σκοτώνουν τους 106 και μεταξύ αυτών τον Παντελή και άλλους 5 επαναστάτες συντρόφους του.

Ήταν 44 χρονών όταν δολοφονήθηκε. Από αυτά, τα 8 χρόνια πέρασε σε φυλακές και εξορίες. Όμως, εκτός από την καθημερινή δράση της οργάνωσης και της υπεράσπισης των καταδιωκόμενων, όπως έκανε με τους στασιαστές της φυλακής της Ασσου, έγραφε, μετάφραζε ακόμη και στην παρανομία. Γνώριζε τουλάχιστον 10 γλώσσες, αρχαία ελληνικά και λατινικά. Γνώριζε τους Κώδικες απέξω σαν ένας από τους καλύτερους νομικούς του μεσοπολέμου. Αυτός ήταν ο διανοούμενος-αγωνιστής Παντελής Πουλιόπουλος και γι' αυτό τιμούμε πάντα τη μνήμη του.

Δημήτρης Λιβιεράτος

"Ο γιός μου σκοτώθηκε στο Βιετνάμ. Γιατί;". Ήταν κεντρικό σύνθημα των μανάδων ενάντια στον πόλεμο

Το 1968 στις ΗΠΑ

Ο Γιώργος Πίττας παρουσιάζει την έκρηξη του κινήματος στις ΗΠΑ που εξασφάλισε τη μεγαλύτερη ήττα του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού

Το 1968 είναι μια χρονιά-καμπή για τις ΗΠΑ. Στις 30 Ιανουαρίου, τη μέρα της Τετ, της βιετναμέζικης πρωτοχρονιάς, οι Βιετ Κογκ εξαπολύουν μεγάλη επίθεση μέσα στις πόλεις του Νότιου Βιετνάμ και την ίδια τη Σαϊγκόν.

Η επίθεση αποκαλύπτει παγκοσμίως την αδυναμία των ΗΠΑ να επιβληθούν στρατιωτικά σε μια φτωχή χώρα και μάλιστα ενώ η αμερικάνικη παρουσία στο Βιετνάμ είναι στο απώγειό της. Το μικρό αμερικάνικο σώμα 1500 στρατιωτών που έφτασε στη χώρα το 1960 προκειμένου να υποστηρίξει την κυβέρνηση-μαριονέτα του Νοτίου Βιετνάμ ενάντια στο Βόρειο Βιετνάμ (που ήλεγχαν οι Βιετ Μινχ έχοντας νικήσει τους Γάλλους αποικιοκράτες το 1954) είχε φτάσει το 1968 τους 580.000 στρατιώτες.

Με κατακόρυφο τρόπο αυξάνεται ο θάνατος και ο τρόμος που σπέρνουν στους εξεγερμένους χωρικούς του Βιετνάμ. Τον Μάρτιο, γίνεται η σφαγή των γυναικόπαιδων του χωριού Μι Λάι, οι φωτογραφίες της οποίας δημοσιοποιούνται την επόμενη χρονιά και συγκλονίζουν ολόκληρο τον κόσμο. Το 1968, ο αριθμός των νεκρών αμερικάνων στρατιωτών στο Βιετνάμ θα φτάσει τις 17.000, ο υψηλότερος στην διάρκεια όλου του πολέμου.

Στο εσωτερικό των ΗΠΑ, τα πανεπιστήμια έχουν πάρει κυριολεκτικά φωτιά. Στις 26 Απρίλη, ένα εκατομμύριο φοιτητές κατεβαίνουν σε αποχή σε όλη τη χώρα με βασικό αίτημα να σταματήσει ο πόλεμος. Ήταν η μεγαλύτερη «φοιτητική απεργία» που είχε γίνει ποτέ στις ΗΠΑ. Και αυτή η έκρηξη απλώνεται παντού. Οι φοιτητικές κινητοποιήσεις στο Παρίσι, που θα γίνουν το έναυσμα για την εξέγερση και την γενική απεργία του Μάη του '68 στο Παρίσι, έχοντας κεντρικό σύνθημα "Νίκη του Εθνικοαπελευθερωτικού Μετώπου - Νίκη των Βιετκόνγκ". Μεγάλα συλλαλητήρια γίνονται το 1968 στη Ρώμη, στο Βερολίνο και άλλες πόλεις της Ευρώπης. Στο Λονδίνο, όπου συμμετέχουν δεκάδες χιλιάδες κόσμου ανάμεσά τους και καλλιτέχνες όπως ο Μικ Τζάγκερ, η Βανέσα Ρεντγκρέιβ, η διαδήλωση καταλήγει σε εκατοντάδες συλλήψεις.

Η επίθεση της Τετ γίνεται τεράστια πηγή έμπνευσης και μαζικοποίησης για το αντιπολεμικό κίνημα. Αν

ένας φτωχός λαός μπορεί να αντιμετωπίζει στα ίσα μια υπερδύναμη όπως οι ΗΠΑ, τότε όλα είναι δυνατά. Όχι μόνο οι ΗΠΑ να χάσουν τον πόλεμο, αλλά ακόμη τα αφεντικά να χάσουν τα εργοστάσιά τους. Το σύνθημα «Ανιέλι, η Ινδοκίνα είναι στο στο εργοστάσιό σου» που οι Ιταλοί εργάτες της Fiat φώναζαν στα κατειλημμένα εργοστάσια είναι χαρακτηριστικό του τι σήμανε το Βιετνάμ και για τα αφεντικά και για την εργατική τάξη.

Τρία χρόνια νωρίτερα με δυσκολία θα μπορούσες να μιλήσεις για μαζικό κίνημα ενάντια στον πόλεμο ακόμα και μέσα στις ίδιες τις ΗΠΑ. Μια αντιπολεμική διαδήλωση στη Νέα Υόρκη το 1964 δεν ξεπερνούσε τα 600 άτομα. Το αντιπολεμικό κίνημα μετέτρεπε τα κολλέγια σε εστίες αμφισβήτησης οργανώνοντας sit ins, δηλαδή καταλήψεις και αντιμαθήματα όπου εκατοντάδες φοιτητές συνωστίζονταν για να συζητήσουν υπέρ και κατά του πολέμου.

Αυτά ήταν η μαγιά που φούσκωσε απότομα το αντιπολεμικό κίνημα, όταν το 1967 στις ΗΠΑ ξεκίνησε η μαζική και υποχρεωτική στρατολόγηση εφέδρων για το Βιετνάμ. Μαζί του φούσκωσε και η περιορισμένη αρχικά φοιτητική αριστερά. Το κομμάτι της «απολίτικης» νεολαίας, που, ένα χρόνο πριν, νόμιζε ότι είχε βρει τον δικό της παράδεισο, τριγυρνώντας στους δρόμους του Σαν Φρανσίσκο, το 1967 βρισκόταν πλέον αντιμέτωπο με τον κίνδυνο να βρεθεί στο μέτωπο. Τα συλλαλητήρια μαζικοποιούνται.

Την άνοιξη του 1967, ο ηγέτης των μαύρων Μάρτιν Λούθερ Κινγκ θα πάρει θέση ενάντια στον πόλεμο και θα μιλήσει σε μια αντιπολεμική διαδήλωση 300.000 στη Νέα Υόρκη. Τον Οκτώβρη του 1967 ακολουθεί η περίφημη «περικύκλωση του Πενταγώνου» μετά από ένα συλλαλητήριο 100.000 αντιπολεμικών διαδηλωτών. Νέοι, λευκοί και μαύροι, φοιτητές και εργάτες, βρίσκονται μαζί στο δρόμο ενάντια στον πόλεμο και καίνε τις κλήσεις στράτευσης. Αρχίζουν να πλαισιώνονται από τους βετεράνους του πολέμου που φέρνουν την εικόνα της φρίκης σε μια «πατρίδα» που αφού τους άφησε ανάπηρους, τους πετάει σαν σκουπίδια.

Ένα μαζικό κίνημα αναπτύσσεται και μέσα στο στρατό. Στο Βιετνάμ αλλά και σε βάσεις σε ολόκληρο τον κόσμο οι φαντάροι οργανώνονται. Εκδίδουν αντιπολεμικές εφημερίδες, πάνω από 300, με τίτλους όπως "Fuck The Army – Γαμώ το στρατό" και "Harass the Brass – Καψόνια στα γαλόνια". Οι λιποταξίες αυξάνονται, οι σημαίες της "Μαύρης Δύναμης" εμφανίζονται στα στρατόπεδα και το «φράκινγκ» γίνεται εφιάλτης των ανώτερων αξιωματικών.

"Φράκινγκ σήμαινε το να πάρεις μια χειροβομβίδα και να την πετάξεις μέσα στη σκηνή ενός πολεμοχαρή αξιωματικού, που επέμενε να σε στέλνει σε επικίνδυνες περιπολίες. Ήταν ένας τρόπος να πειθαρχήσεις τους αξιωματικούς" γράφει ο Τζόναθαν Νηλ στο βιβλίο του[1]. Οι μετριοπαθείς εκτιμήσεις αναφέρουν ότι πάνω από 1.000 αμερικάνοι αξιωματικοί σκοτώθηκαν από τους δικούς τους άντρες. Από ένα σημείο και μετά η ανυπακοή ήταν τέτοια ώστε οι περισσότεροι φαντάροι αρνούνταν ή απέφευγαν να πάνε σε μάχες. Τα ναρκωτικά, ελαφριά και βαριά, έκαναν θραύση μέσα στα στρατόπεδα.

Αυτή η εκρηκτική κατάσταση οδήγησε το 1968 τις ΗΠΑ σε μια πρώτη πολιτική κρίση με τον «Δημοκρατικό» πρόεδρο Τζόνσον, που κλιμάκωσε τον πόλεμο στο Βιετνάμ, να μην θέτει υποψηφιότητα για δεύτερη θητεία. Δημιουργούνται αυταπάτες ότι η αλλαγή θα μπορούσε να έρθει με την εκλογή ενός προέδρου που θα έλεγε όχι στον πόλεμο. Ένα κομμάτι του κινήματος αρχίζει να κοιτάει προς την αριστερά του Δημοκρατικού Κόμματος.

Αλλά τελικά στο Συνέδριο του Δημοκρατικού Κόμματος στο Σικάγο τον Αύγουστο του 1968, το χρίσμα θα πάρει ο Χάμφρι που είναι υπέρ της συνέχισης του πολέμου. Με τη σειρά του αυτός θα χάσει στος τέλος του 1968 τις εκλογές από τον ρεπουπλικάνο Νίξον, που υπόσχεται αόριστα ειρήνη αλλά θα κλιμακώσει τον πόλεμο εφαρμόζοντας την στρατηγική των ισοπεδωτικών βομβαρδισμών στο Βιετνάμ και στην γειτονική Καμπότζη. Ταυτόχρονα έξω από το Συνέδριο διοργανώνεται τεράστια συγκέντρωση από την Αριστέρα εκτός του Δημοκρατικού Κόμματος και το αντιπολεμικό κίνημα.

Το 1969 τα αντιπολεμικά συλλαλητήρια από την δυτική μέχρι την ανατολική ακτή μετράνε εκατοντάδες χιλιάδες ενώ η ριζοσπαστικοποίηση βαθαίνει και από φιλειρηνική και ουδέτερη παίρνει θέση με το σύνθημα «νίκη στους Βιετκόνγκ». Στις 4 Μαΐου του 1970, στο πανεπιστήμιο Κεντ του Οχάιο οι στρατιώτες της Εθνοφορυράς προελαύνοντας εφ' όπλου λόγχη άνοιξαν πυρ στο πλήθος δολοφονώντας τέσσερις και τραυματίζοντας άλλους εννιά φοιτητές, ένας από τους οποίους έμεινε παράλυτος.

Σαν απάντηση, τέσσερα εκατομμύρια άνθρωποι διαδήλωσαν εκείνες τις μέρες σε όλες τις πολιτείες. Εκατοντάδες κολλέγια και πανεπιστήμια, πρακτικά όλα, καταλήφθηκαν, το ίδιο και τα λύκεια, σε όλη τη χώρα. Η Εθνοφρουρά αναγκάστηκε να επέμβει σε 16 συνολικά πανεπιστήμια. Σε ένα κολλέγιο της πολιτείας του Τζάκσον δολοφόνησε δύο ακόμα μαύρους φοιτητές. «Το έλεγαν φοιτητική διαμαρτυρία. Αλλά δεν ήταν αυτό, ήταν απλά εμφύλιος πόλεμος» έγραφε χαρακτηριστικά το 1970 ο συντάκτης των ομιλιών του Νίξον, Ρέι Πράις. «Πολέμος στις ΗΠΑ από τη μια άκρη ως την άλλη» τραγουδούσε ένα εργατόπαιδο από τις μεσοδυτικές πολιτείες με το παρατσούκλι Ίγκι Ποπ.

Black Power

Αυτός ο εσωτερικός πόλεμος δεν αφορούσε μόνο τους φοιτητές. Η εθνοφρουρά και οι πεζοναύτες που εισέβαλαν στα πανεπιστήμια, επαναλάμβαναν αυτό που είχαν κάνει ήδη αμέτρητες φορές, μέσα στα γκέτο των μαύρων. Στις 4 Απρίλη του 1968, στη Μέμφιδα του Τενεσί δο-

λοφονείται ο ηγέτης του μαύρου κινήματος Μάρτιν Λούθερ Κινγκ. Είχε πάει εκεί για να στηρίξει τους μαύρους σκουπιδιάρηδες που είχαν φτιάξει συνδικάτο και είχαν κατέβει σε απεργία ζητώντας καλύτερα μεροκάματα και τέλος στις διακρίσεις. Οι αντιδράσεις ήταν τεράστιες. Ξεσπάνε εξεγέρσεις σε 110 πόλεις. Σε Ουάσιγκτον, Σικάγο, Ντιτρόιτ, Βαλτιμόρη ο στρατός θα επέμβει αφήνοντας πίσω του δεκάδες νεκρούς.

Η δολοφονία του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ ήταν το τελικό σημείο καμπής για την ριζοσπαστικοποίηση του κινήματος, η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι για τα εκατομμύρια των Μαύρων και συνολικά το κίνημα για τα ίσα δικαιώματα που είχε πίσω του ήδη δεκαεπέντε χρόνια σκληρών αγώνων και κατακτήσεων.

Το 1954 και το 1956 δύο δικαστικές αποφάσεις ενάντια στους διαχωρισμούς με βάση το χρώμα στην εκπαίδευση και στα λεωφορεία αποτέλεσαν την πρώτη ανατροπή για τους ρατσιστικούς νόμους που είχαν ψηφιστεί στις ΗΠΑ από το 1896 σε όλες τις πολιτείες του νότου. Ένα κίνημα κοινωνικής ανυπακοής της μαύρης κοινότητας απλώθηκε στο νότο έχοντας τη στήριξη των φοιτητών και της μικρής αριστεράς που είχε μείνει ζωντανή στα δύσκολα χρόνια του μακαρθισμού.

Αυτό το κίνημα που κορυφώθηκε το 1963 με την μεγάλη πορεία στην Ουάσιγκτον όπου συμμετείχαν 200-300.000 διαδηλωτές, μαύροι και λευκοί από όλο το φάσμα του κινήματος, πέτυχε το 1964-65 την κατάργηση των ρατσιστικών νόμων στις νότιες πολιτείες των ΗΠΑ. Όμως, το τέλος των επίσημων θεσμικών διακρίσεων στο νότο σήμανε την αρχή ενός νέου αγώνα που ήταν συνολικότερος, ενάντια στην κοινωνική ανισότητα και τη ρατσιστική αντιμετώπιση του κράτους και της αστυνομίας που αφορούσε τους μαύρους και στο νότο και στο βιομηχανικό βορρά.

Το καλοκαίρι του 1965 στο Γουότς στο Λος Άντζελες ξέσπασε εξέγερση όταν η αστυνομία ξυλοκόπησε άγρια έναν μαύρο οδηγό. Επενέβη ο στρατός, οι νεκροί έφτασαν τους 38, εκατοντάδες κτίρια παραδόθηκαν στις φλόγες. Το 1967 ξεσπάνε αντίστοιχες εξεγέρσεις σε μια σειρά πόλεις, με κορυφαία αυτή στο Ντιτρόιτ:

«Για πρώτη φορά από το 1943, ένας αριθμός 4.700 αλεξιπτωτιστών εισέβαλε στην πόλη. Ακολούθησαν οδομαχίες που περιλάμβαναν πολυβόλα, τανκς και άλλα τεθωρακισμένα οχήματα...Μετά από 5 μέρες οι ζημιές στην πόλη είχαν φτάσει τα 200.000.000 δολάρια, είχαν γίνει 5.000 συλλήψεις, 1383 κτίρια είχαν καεί ολοσχερώς, 1700 μαγαζιά είχαν λεηλατηθεί και τουλάχιστον 43 άτομα (34 από αυτά νέγροι) είχαν σκοτωθεί» (εγκυκλοπαίδεια Μπριτάνικα 1967). Όπως περιγράφει ο δημοσιογράφος Μπ.Ράστιν *«ο όρος φυλετικές ταραχές είναι αναχρονιστικός όρος. Δεν είχαμε συγκρούσεις λευκών με μαύρους όπως το 1943. Στην πραγματικότητα στο Ντιτρόιτ πολλοί λευκοί είχαν βγεί μαζί με τους μαύρους στους δρόμους»* - κάτι που επιβεβαιώνεται και από τη σύνθεση των συλληφθέντων που περιλάμβανε εκατοντάδες μη μαύρους.

Έχοντας αντιμετωπίσει την άγρια καταστολή ένα κομμάτι της μαύρης κοινότητας, ανάμεσά τους και ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, άρχισε να περνάει από την μέχρι τότε κυρίαρχη γραμμή της «μη-βίας» σε ριζοσπαστικότερες γραμμές. Η πιο ριζοσπαστική, αυτή του Μάλκολμ Χ, διακήρυττε: *"Κάθε φορά που κάποιος υποδουλώνεται ή του στερείται η ελευθερία με οποιονδήποτε τρόπο, τότε αυτός ο άνθρωπος έχει δικαίωμα να καταφύγει σε οποιαδήποτε μέθοδο είναι απαραίτητη ώστε να επανακτήσει την ελευθερία του"*[2].

Ο Μάλκολμ Χ, που τον τελευταίο χρόνο της ζωής του αναπτύσσει σχέσεις με την επαναστατική αριστερά και αρχίζει να δηλώνει σοσιαλιστής, δολοφονείται το 1965. Αλλά μερικούς μήνες αργότερα, πάνω στην δική του παράδοση, δημιουργείται το Κόμμα των Μαύρων Πανθήρων με αρχικό του στόχο την περιφρούρηση της μαύρης κοινότητας από τις ρατσιστικές επιθέσεις κυρίως της αστυνομίας. Το 1967, τριάντα μέλη του, άντρες και γυναίκες παρελαύνουν, οπλισμένα στο Σακραμέντο, αμφισβητώντας την αστυνομία και το πιο ισχυρό κράτος του κόσμου.

Η εικόνα αποτέλεσε τεράστια πηγή έμπνευσης για τη μαύρη νεολαία και όχι μόνο. Οι Μαύροι Πάνθηρες αρχίζουν να μαζικοποιούνται με ταχύτητα σε όλες τις πολιτείες των ΗΠΑ ενώ ταυτόχρονα αναπτύσσουν δραστηριότητες μέσα στα γκέτο, όπως κοινοτικές τράπεζες τροφί-

"Κανένας Βιετναμέζος δεν με αποκάλεσε ποτέ νέγρο", γράφει η πικέτα της κίνησης "Σταματήστε τον πόλεμο στο Βιετνάμ"

Δύο από τα ηγετικά στελέχη του κόμματος των Μαύρων Πανθήρων. Ο Μπόμπι Σηλ (αριστερά) και ο Χιούι Νιούτον (δεξιά)

μων και κλινικές υγειονομικής περίθαλψης. Το πιο βασικό, θέτουν στην ημερήσια διάταξη την επαναστατική ανατροπή:

Το πρόγραμμά τους των «δέκα σημείων» απαιτούσε: ελευθερία, δουλειά, στέγαση, παιδεία και υγεία, τη δυνατότητα να αποφασίζουν οι ίδιοι οι μαύροι για την κοινότητά τους, άμεσο τέλος στην αστυνομική βία και τις δολοφονίες ανθρώπων, σταμάτημα του πολέμου στο Βιετνάμ, απελευθέρωση όλων των μαύρων κρατουμένων στις αμερικάνικες φυλακές και είχε σοσιαλιστική κατεύθυνση: *«Δεν παλεύουμε τον εκμεταλλευτικό καπιταλισμό θέλοντας να δημιουργήσουμε ένα μαύρο καπιταλισμό. Πολεμάμε τον καπιταλισμό με τον επαναστατικό σοσιαλισμό»*, όπως έλεγε σε μια ομιλία του ο Μαύρος Πάνθηρας Μπόμπι Χάτον.

Η αντίθεση στον πόλεμο του Βιετνάμ βρισκόταν στο κέντρο του προγράμματος των Μαύρων Πανθήρων. Πάνω από 20% των στρατιωτών σ' αυτόν τον πόλεμο ήταν μαύροι, ένα διπλάσιο ποσοστό συγκριτικά με το συνολικό ποσοστό τους στον πληθυσμό των ΗΠΑ. Ο φόρος αίματος για την «πατρίδα» επιβραβευόταν όταν γύριζαν πίσω με τον ρατσισμό. Το 1967 στο Ντιτρόιτ, αφορμή για την εξέγερση ήταν μια επίθεση της αστυνομίας σε πάρτυ βετεράνων.

Το 1968 το κόμμα, που αριθμούσε πλέον πάνω από 10.000 μέλη, είχε αποκτήσει μαζική επιρροή μέσα στη μαύρη κοινότητα. Το καλοκαίρι, η εφημερίδα τους, που διακινούσαν χέρι με χέρι στους δρόμους των γκέτο φτάνει να πουλάει πάνω από 100.000 φύλλα. Τον Σεπτέμβρη του ίδιου χρόνου, ο Έντγκαρ Χούβερ, πρόεδρος του FBI δηλώνει ότι *«οι Μαύροι Πάνθηρες είναι η μεγαλύτερη εσωτερική απειλή για την ασφάλεια της χώρας»*.

Η απάντηση του αμερικάνικου κράτους ήταν η ωμή δολοφονική βία. Ήδη μεταξύ του Δεκέμβρη του 1967 και του Δεκέμβρη του 1969, είχαν δολοφονηθεί από την αστυνομία 28 Πάνθηρες ενώ εκατοντάδες είχαν συλληφθεί. Το πιο ακραίο παράδειγμα της καταστολής ήρθε στο Σικάγο το Δεκέμβρη του 1969, όταν αστυνομικοί εισέβαλαν σε ένα διαμέρισμα και δολοφόνησαν τους τοπικούς ηγέτες Φρεντ Χάμπτον και Μαρκ Κλαρκ στον ύπνο τους. Το 1969 υπολογίζεται ότι 384 Πάνθηρες βρέθηκαν στη φυλακή.

Ο Μπόμπι Σήλ ένας από τους ηγέτες τους, θα οδηγηθεί σε δίκη, καθώς είναι ένας από τους «οκτώ του Σικάγο», δηλαδή από τους οργανωτές του συλλαλητηρίου έξω από το Συνέδριο του Δημοκρατικού Κόμματος. Θα αρνηθεί να δικαστεί και θα οδηγηθεί στη φυλακή δηλώνοντας: *«Το να είσαι επαναστάτης σημαίνει να είσαι εχθρός του κράτους. Το να συλλαμβάνεσαι για αυτόν τον αγώνα σημαίνει ότι είσαι πολιτικός κρατούμενος»*. Η δίκη των οκτώ θα ξεσηκώσει μια τεράστια καμπάνια συμπαράστασης. Το 1970 ο "Μαύρος Πάνθηρας" η εφημερίδα τους φτάνει πλέον τα 250.000 φύλλα πανεθνικά. Παρά την τρομοκρατία και την προπαγάνδα στα ΜΜΕ, την ίδια χρονιά μια δημοσκόπηση στο περιοδικό Time διαπίστωνε ότι το 25% των μαύρων Αμερικανών - πάνω από 5 εκατομμύρια άνθρωποι – συνέχισαν να στηρίζουν τους Πάνθηρες.

Ένα ριζοσπαστικό κίνημα ανατροπής

Δίπλα στο Κόμμα των Μαύρων Πανθήρων, μια ριζοσπαστική, επαναστατική αριστερά, έξω από το Δημοκρατικό Κόμμα, έχει κάνει ήδη την εμφάνισή της, ιδιαίτερα μετά τα γεγονότα του Σικάγο. Όπως μέσα στην μαύρη κοινότητα σπάνε οι αυταπάτες για ειρηνική επίλυση του ζητήματος του ρατσισμού έτσι και μέσα στο αντιπολεμικό κίνημα σπάνε οι αυταπάτες για τέλος του πολέμου μέσα από το Δημοκρατικό Κόμμα, τις εκλογές και τους θεσμούς γενικότερα. Ανάμεσα στους οκτώ του Σικάγο είναι ηγετικές μορφές του φοιτητικού και αντιπολεμικού κινήματος στις ΗΠΑ.

Μέσα σε αυτό το κλίμα, το SDS (Φοιτητές για μια Δημοκρατική Κοινωνία), η πιο μαζική φοιτητική αριστερή οργάνωση της δεκαετίας του '60 διασπάται σε οργανώσεις που στην πλειοψηφία τους αυτοχαρακτηρίζονται επαναστατικές. Το SNCC (Student Nonviolent Coordinating Committee), η βασική φοιτητική οργάνωση στο κίνημα για τα ίσα δικαιώματα αλλάζει το όνομά της από «μη βίαιη» και τμήμα της εισχωρεί στους Μαύρους Πάνθηρες. Κόμματα της αριστεράς που για δεκαετίες ήταν σε απόλυτη απομόνωση, όπως το τροτσκιστικό Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα, γνωρίζουν ανάπτυξη συνδεόμενα με αυτό το κίνημα. Δημιουργούνται νέες οργανώσεις, όπως οι Weathermen, Yippies, White Panther Party, Up against the wall motherfuckers, που παρά το ιδεολογικό και πολιτικό τους κομφούζιο, αναφέρονται στην επανάσταση. Σε όλο το φάσμα του κινήματος, οι αγωνιστές άρχιζαν να βλέπουν τις συνδέσεις ανάμεσα στους αγώνες ενάντια στον ρατσισμό, τον πόλεμο, τον σεξισμό, τον καπιταλισμό, τον ιμπεριαλισμό.

Τον Ιούνη του 1969 η αστυνομία έκανε έφοδο στο μπαρ Στόουνγουολ Ινν στη Νέα Υόρκη, στο οποίο σύχναζαν πολλοί γκέι. Ακολούθησαν συγκρούσεις που κράτησαν πέντε ολόκληρες μέρες. Ένα μήνα μετά

ιδρύεται το GLF (Μέτωπο για την Απελευθέρωση των Ομοφυλόφιλων) που θα οργανώσει εκατοντάδες πορείες και διαδηλώσεις τα επόμενα χρόνια. Το γυναικείο κίνημα που σήμερα διαδηλώνει ενάντια στον Τραμπ έχει τις ρίζες του σε αυτά τα χρόνια. Σχεδόν όλες οι ηγετικές μορφές του γυναικείου κινήματος του '60 είχαν περάσει από τις γραμμές του αντιπολεμικού κινήματος και του κινήματος για τα πολιτικά δικαιώματα. Τώρα έφταναν να διεκδικούν την κατάργηση των σεξιστικών διακρίσεων, την ισότητα στην εργασία και την αμοιβή, το δικαίωμα στην αντισύλληψη και την έκτρωση.

Οι προκαταλήψεις σπάνε ανάμεσα στα κομμάτια του κινήματος. *"Όταν έχουμε συνέδρια, συλλαλητήρια και διαδηλώσεις, θα πρέπει να υπάρχει πλήρης συμμετοχή του γκέι απελευθερωτικού κινήματος και του γυναικείου απελευθερωτικού κινήματος"*, έλεγε ο Νιούτον, ηγέτης των Μαύρων Πανθήρων. Κομμάτια όπως οι αυτόχθονες αμερικάνοι, οι λατινοαμερικάνοι μετανάστες κινητοποιούνται για πρώτη φορά διεκδικώντας τα δικαιώματά τους. Οι Young Lords, εξελίσσονται σε μια οργάνωση που κινητοποιεί σε πανεθνικό επίπεδο Πορτορικανούς και λατίνους νεολαίους έχοντας ένα πρόγραμμα 13 σημείων που συντάσσεται με την επανάσταση και τον σοσιαλισμό.

Η εργατική τάξη

Στο Ντιτρόιτ, η εφημερίδα Inner City Voice που αυτοχαρακτηρίζονταν η «φωνή της μαύρης κοινότητας» και η «φωνή της επανάστασης» και την έβγαζαν πρώην μέλη του ΚΚ και τροτσκιστικών οργανώσεων, γίνεται το κέντρο γύρω από την οποία θα φτιαχτεί μέσα στην αυτοκινητοβιομηχανία Ντοτζ της Κραϊσλερ η οργάνωση «Dodge Revolunionary Union Movement (DRUM), ένα πραγματικό τύμπανο που θα ξεσηκώσει την μαύρη εργατική τάξη του Ντιτρόιτ.

Το Μάη του '68, 4.000 μαύροι εργάτες κατεβαίνουν σε απεργία στο συγκεκριμένο εργοστάσιο μετά από κάλεσμα του DRUM απαιτώντας ίση μεταχείριση και δικαιώματα χωρίς να έχουν καν τη στήριξη του επίσημου συνδικάτου. Οι κινητοποιήσεις απλώνονται με διαδηλώσεις και απεργίες από τα κάτω σε άλλα εργοστάσια όπως στο Έλντον όπου δημιουργείται το ELRUM, στη Φορντ το FRUM, στους εργαζόμενους στην Υγεία το HRUM, στις εφημερίδες το NEWRUM. Ιδρύεται ο «Σύνδεσμος των Επαναστατημένων Μαύρων Εργατών» που απειλεί: *«Η ενότητα των εργατών είναι δύναμη. Μπορούν, αν το αποφασίσουν, να ελέγξουν την οικονομία μιας χώρας τόσο μεγάλης και δυνατής όσο οι ΗΠΑ καλώντας απλά μια γενική απεργία»*.

Στις αρχές του 1970 η εφημερίδα Νιου Γιορκ Τάϊμς δημοσίευσε ένα άρθρο για την «εργατική αναταραχή» που ξεκινούσε με αυτή τη φράση: *«Η νέα γενιά που ήδη έχει ταρακουνήσει τις πανεπιστημιουπόλεις, τώρα δείχνει σημάδια ανησυχίας και κινητικότητας στα εργοστάσια της βιομηχανικής Αμερικής»*. Την ίδια χρονιά περισσότεροι από 200.000 ταχυδρόμοι και υπάλληλοι στα ταχυδρομεία κατέβηκαν σε μια «άγρια απεργία» δύο εβδομάδων ενάντια στους χαμηλούς μισθούς και τις απαίσιες συνθήκες εργασίας ενώ 400.000 εργάτες της αυτοκινητοβιομηχανίας Τζένεραλ Μότορς απεργούσαν για 10 εβδομάδες. Το 1972 και το 1973 σημαδεύτηκαν από μια νέα έκρηξη των αγώνων της εργατικής τάξης με μια σειρά απεργιών χιλιάδων εργατών και εργατριών σε όλη τη χώρα. Χιλιάδες νέοι εργάτες στη General Motors στο Λορντστάουν έκλεισαν για τρεις βδομάδες το

Σικάγο 1968 - Συγκέντρωση έξω από το Συνέδριο του Δημοκρατικού Κόμματος

εργοστάσιο. Ο πρόεδρος του τοπικού παραρτήματος του συνδικάτου, 29 χρονών ο ίδιος, την περιέγραψε σαν «το Γούντστοκ του εργάτη».

Ήττα του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού

Αυτή ήταν η κατάσταση όταν το 1973 η κυβέρνηση των ΗΠΑ ανακοίνωσε την αποχώρησή της από το Βιετνάμ και δύο χρόνια αργότερα, το 1975, οι Βιετ Κογκ μπήκαν στη Σαϊγκόν, σφραγίζοντας την πρώτη ήττα του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, που στοίχισε στην παγκόσμια υπερδύναμη το λεγόμενο «σύνδρομο του Βιετνάμ».

Ήταν μια ήττα που επέβαλλαν από τη μια οι αγρότες και οι εργάτες του Βιετνάμ με τον ηρωικό αγώνα τους που είχε πάνω από 2 εκατομμύρια νεκρούς και από την άλλη το τεράστιο αυτό κίνημα που σάρωσε το εσωτερικό των ΗΠΑ και απλώθηκε σε όλο τον κόσμο. Ένα κίνημα, που θύμισε ότι οι στρατιώτες μπορούν να γυρίσουν τα όπλα στους αξιωματικούς της μεγαλύτερης ιμπεριαλιστικής δύναμης, κάτι που έχει να συμβεί από την περίοδο του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου.

Την ίδια χρονιά, ο πρόεδρος Νίξον θα είναι ο μοναδικός πρόεδρος στην ιστορία των ΗΠΑ που θα παραιτηθεί από το αξίωμά του, με το σκάνδαλο Γουότεργκέιτ να συμβολίζει το μέγεθος της πολιτικής κρίσης που δημιούργησε η δύναμη των από κάτω στην καρδιά του παγκόσμιου καπιταλισμού. Η άρχουσα τάξη θα κάνει υποχωρήσεις πάνω στα δικαιώματα των μαύρων, των γυναικών, των ομοφυλόφιλων καθώς και στις οικονομικές και εργασιακές διεκδικήσεις της εργατικής τάξης.

Πάνω από όλα η νεολαία και η εργατική τάξη των ΗΠΑ θα αποδείξουν ότι ο νεκροθάφτης του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού δεν βρισκόταν στο «αντίπαλο δέος» του κρατικού καπιταλισμού της ΕΣΣΔ αλλά μέσα στις ίδιες τις ΗΠΑ, σπάζοντας προκαταλήψεις και σμπαραλιάζοντας θεωρίες -ακόμη και αριστερών διανοητών- που ήθελαν τη νεολαία και την εργατική τάξη των ΗΠΑ απολύτως αλλοτριωμένη και ενταγμένη στο σύστημα.

Διαμαρτυρία κατά της δολοφονίας των τεσσάρων φοιτητών στο πανεπιστήμιο του Κεντ.

Το ότι αυτό το κίνημα δεν έφτασε στην ανατροπή του καπιταλισμού είχε να κάνει με μια πολύ βασική αδυναμία του, ποιον έβλεπε σαν υποκείμενο αυτής της ανατροπής. Οι ιδεολογικές και πολιτικές αναφορές, των άπειρων ή ακόμη και των παλαιότερων οργανώσεων της δεκαετίας του '60 έψαχναν για τα υποκείμενα της επανάστασης, οπουδήποτε αλλού έξω από την εργατική τάξη των ΗΠΑ: Στα αντάρτικα κινήματα του τρίτου κόσμου, την άγρια νεολαία, τους ριζοσπαστικοποιημένους φοιτητές. Λίγα κομμάτια της νέας επαναστατικής αριστεράς είδαν τον ελέφαντα στο δωμάτιο και προσπάθησαν να συνδεθούν με τους εργατικούς αγώνες.

Ακόμη και το Κόμμα των Μαύρων Πανθήρων, η πιο σοβαρή από όλες τις προσπάθειες που έγιναν στην κατεύθυνση της οργάνωσης του επαναστατικού κινήματος, έπασχε από τις ίδιες αδυναμίες. Αν και αναφέρονταν στην επαναστατική παράδοση του Μαρξ και του Λένιν αναγνωρίζοντας σαν στόχο την ανατροπή του καπιταλισμού, αν και πίστευε στην αξία του χτισίματος ενός επαναστατικού κόμματος σαν την οργανωμένη πρωτοπορία της επανάστασης, δεν έβλεπε την τεράστια δύναμη της αμερικάνικης εργατικής τάξης σαν το υποκείμενο που θα μπορούσε να αντιμετωπίσει την οικονομική, πολιτική και κατασταλτική δύναμη του αμερικάνικου καπιταλισμού.

Όταν η ιδέα ότι η ένοπλη αυτοοργάνωση των επαναστατών μπορούσε να απαντήσει στο μεγαλύτερο αστυνομικό κράτος του κόσμου έδειξε τα όρια της, το κόμμα των Μαύρων Πανθήρων διασπάστηκε το 1971 με ένα μικρό κομμάτι να συνεχίζει την αδιέξοδη πορεία της ένοπλης σύγκρουσης και την ηγεσία να στρέφεται προς τον κοινοβουλευτισμό σαν μια πιο «ρεαλιστική» τακτική. Με κοντά ποδάρια, όπως απέδιξε η πρόσφατη διακυβέρνηση Ομπάμα.

Σήμερα, που ένα μαζικό κίνημα δίνει τη μάχη ενάντια στον σεξισμό, τον ρατσισμό και τις νεοφιλελεύθερες επιθέσεις του Τραμπ, και μια νέα ριζοσπαστική Αριστερά έχει γεννηθεί στις ΗΠΑ, αξίζει κανείς να γυρνά στα χρόνια της δεκαετίας του '60, αντλώντας πολύτιμες εμπειρίες για το σήμερα από τις νίκες αλλά και τις αδυναμίες αυτού του μεγάλου κινήματος.

Σημειώσεις

1. Τζόναθαν Νηλ, "Ο αμερικάνικος πόλεμος", Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο.
2. Κέβιν Όβεντεν, Malcolm X - Socialism and Black Nationalism, εκδόσεις Bookmarks.

Βιβλιοκριτική

Φυλετικές θεωρίες στην Ελλάδα

Προσλήψεις και χρήσεις στις επιστήμες, την πολιτική, τη λογοτεχνία και την ιστορία της τέχνης κατά τον 19ο και 20ό αιώνα

Επιμέλεια: Ε. Αβδελά κ.α.

Σελίδες 520, 25 ευρώ

Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2017

Η συζήτηση για το ρατσισμό και τις φυλετικές θεωρίες συναντά συχνά τρεις διαδεδομένες απόψεις. Η πρώτη, που προβάλλεται ιδιαίτερα από τις κυβερνήσεις, τα ΜΜΕ και τους ρατσιστές, αποτελεί μια προσπάθεια συγκάλυψης της εξόφθαλμης ρατσιστικής ιδεολογίας και υπόγειας νομιμοποίησης της. Η ξενοφοβία, μας λένε, δεν είναι αποτέλεσμα της ρατσιστικής ιδεολογίας. Είναι απλά εκδήλωση των προβλημάτων που δημιουργεί η μαζική μετανάστευση και εκφράζει «τις ανησυχίες του κόσμου». Το κλασικό παράδειγμα είναι ο πολιτικός που δηλώνει « δεν είμαι ρατσιστής, αλλά...».

Μια δεύτερη άποψη, που συνδέεται με την πρώτη, είναι η προσπάθεια αποσύνδεσης του ρατσισμού από φαινόμενα όπως π.χ. η ισλαμοφοβία. Τα εγκλήματα του ναζισμού έχουν κάνει τις θεωρίες του βιολογικού ρατσισμού ανάθεμα για το μεγαλύτερο μέρος του κόσμου. Η ισλαμοφοβία λοιπόν μπορεί να παρουσιάζεται ως κάτι εντελώς διαφορετικό από τον κλασικό βιολογικό ρατσισμό, μιας και κάνει υποτίθεται κριτική σε μια θρησκεία, και όχι σε κάποια συγκεκριμένη φυλή. Η άποψη αυτή προσπαθεί επίσης να προσεγγίσει ευρύτερα ακροατήρια αποφεύγοντας τη ρετσινιά του ρατσισμού.

Η τρίτη άποψη δεν προέρχεται από τους εχθρούς του αντιρατσιστικού κινήματος, αλλά προωθείται από διάφορες ομάδες του. Κλασική επιτομή αυτής της άποψης είναι η φράση «ρατσισμός είναι ο πολιτισμός των ηλιθίων», και η παλιότερη διαμάχη μεταξύ των οπαδών του «μορφώστε τους ναζί» και του «τσακίστε τους ναζί». Ο ρατσισμός είναι χαρακτηριστικό των αμόρφωτων μαζών, λέει αυτή η άποψη, και η παιδεία το όπλο εναντίον του.

Ο παρών τόμος είναι ένα πολύτιμο εργαλείο, που προσφέρει πλούσιο υλικό και επιχειρήματα σε όλους όσους θέλουν να αντιπαρατεθούν με τις παραπάνω απόψεις. Σε αντίθεση με τις αποικιακές αυτοκρατορίες, όπως η Αγγλία και η Γαλλία, που κυβερνούσαν τις «κατώτερες φυλές», και χώρες όπως οι ΗΠΑ, που υπήρχαν μεγάλες καταπιεσμένες φυλετικές ομάδες, η Ελλάδα μέχρι πολύ πρόσφατα δεν είχε παρουσία διαφορετικών φυλετικών ομάδων. Αν ίσχυε η πρώτη άποψη, θα περίμενε κανείς ότι ο ρατσισμός και οι φυλετικές θεωρίες θα είχαν κάνει την εμφάνιση τους μόνο τα τελευταία χρόνια, αφού δεν θα υπήρχαν φυλετικές συγκρούσεις και διαφορές προς αντιμετώπιση.

Όπως όμως στοιχειοθετούν τα είκοσι κεφάλαια του τόμου, ήδη από τον 19ο αιώνα εμφανίζονται πολλές φυλετικές θεωρίες στα πιο διαφορετικά πεδία: από την κρατική πολιτική και τον εθνικιστικό επεκτατισμό μέχρι την επιστήμη, τη λογοτεχνία και την τέχνη. Ο ρατσισμός δεν είναι αποτέλεσμα κάποιων αρχέγονων φυλετικών συγκρούσεων: είναι ένα εργαλείο που χρησιμοποιούν το κράτος, η άρχουσα τάξη και επιμέρους μηχανισμοί και κύκλοι για να στοχοποιήσουν συγκεκριμένες ομάδες, να περιθωριοποιήσουν τους αντιπάλους τους, να διασπάσουν την ενότητα των από κάτω και να εφαρμόσουν τις πολιτικές και τα σχέδια τους.

Όπως δείχνει ο Δημήτρης Κουσουρής στο κεφάλαιο του, η φυλετική θεωρία χρησιμοποιήθηκε από την αντικομμουνιστική δεξιά για να στοχοποιήσει τους αριστερούς ως μέλη μιας ξεχωριστής, μισητής φυλής. Αντίστοιχα, η δεξιά του μεσοπολέμου παρουσίαζε το Βενιζέλο ως εκπρόσωπο της «βάρβαρης φυλής των Κρητικών», όπως δείχνει η ‘Εφη Γαζή, κι ας μην ξεχνάμε το πώς οι Μικρασιάτες πρόσφυγες παρουσιάζονταν ως «τουρκόσποροι». Με άλλα λόγια, η ρατσιστική ιδεολογία μπορεί να παρουσιάζει ως φυλετικό εχθρό όχι μόνο μέλη άλλων φυλετικών ή εθνικών ομάδων, αλλά και μεγάλα τμήματα της ίδιας εθνότητας. Αυτό είναι ένα πολύτιμο μάθημα για το σημερινό αντιρατσιστικό κίνημα: δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι πολλά από τα ρατσιστικά επιχειρήματα απέναντι στους «τουρκόσπορους» πρόσφυ-

γες του Μεσοπολέμου επαναλαμβάνονται απέναντι στους μουσουλμάνους πρόσφυγες του σήμερα.

Επιπλέον, οι φυλετικές θεωρίες μπορεί να χρησιμοποιούν τα πιο διαφορετικά υλικά. Όπως δείχνει το κεφάλαιο των Δημήτρη Χριστόπουλου και Λάμπρου Μπαλτσιώτη, ο σταθερός ρατσισμός που εμπεριέχει το ελληνικό δίκαιο της ιθαγένειας άλλοτε δίνει έμφαση στη φυλετική καταγωγή, και άλλοτε σε θρησκευτικά, γλωσσικά ή πολιτικά κριτήρια, ανάλογα με τη συγκυρία και τις ομάδες που θέλει να αποκλείσει. Θα ήταν τραγικό λάθος για το αντιρατσιστικό κίνημα να αποδεχτεί το επιχείρημα ότι φαινόμενα όπως η ισλαμοφοβία είναι πολιτισμική κριτική και όχι ρατσισμός: η περίπτωση του Charlie Hebdo είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του πως ο ρατσισμός μπορεί να ντύνεται διάφορους μανδύες, αλλά επιτελεί τον ίδιο ρόλο.

Απέναντι στην άποψη ότι ο ρατσισμός προκαλείται από την έλλειψη μόρφωσης, ο τόμος στοιχειοθετεί συστηματικά τη δημιουργία και χρήση των φυλετικών θεωριών από Έλληνες γιατρούς, νομικούς, διανοούμενους, καλλιτέχνες και λογοτέχνες, και μάλιστα σπουδαγμένους «στα καλύτερα πανεπιστήμια της Ευρώπης». Τα κεφάλαια δίνουν ιδιαίτερα έμφαση στις ευγονικές θεωρίες, που υποστήριζαν την φυλετική υγιεινή μέσα από την υποχρεωτική στείρωση και τα πιστοποιητικά υγείας που θα εμπόδιζαν το γάμο και την αναπαραγωγή των «φυλετικά ακατάλληλων» ατόμων. Η πρόσφατη διαπόμπευση των οροθετικών γυναικών από τον καθηγητή νομικής κύριο Λοβέρδο είναι ένα καλό παράδειγμα γιατί το κίνημα χρειάζεται να θυμάται πάντα τέτοιες ιστορίες από την επιστημονική και κρατική χρήση του ρατσισμού.

Επιπλέον το βιβλίο έχει εξαιρετικά χρήσιμα παραδείγματα που ξεσκεπάζουν την υποκρισία και τις αντιφάσεις των ελληνικών φυλετικών θεωριών. Οι Έλληνες Μακεδονομάχοι του 1900 προσπαθούσαν να πείσουν τους Μακεδόνες ότι δεν ήταν Βούλγαροι, αλλά απόγονοι του Μεγαλέξανδρου, και μέτραγαν τα κρανία τους για να δείξουν ότι ανήκουν στην ελληνική φυλή και όχι στην «ταταρική» των Βουλγάρων: είναι αναμφίβολα κωμικό που οι σύγχρονοι Μακεδονομάχοι εξανίστανται που οι Μακεδόνες διεκδικούν τον Μεγαλέξανδρο. Για φυλετιστές όπως ο Πέτρος Βλαστός στις αρχές του 20ου αιώνα, όπως δείχνει ο Παρασκευάς Ματάλας, το αρβανίτικο αίμα ήταν απαραίτητο για την ανανέωση της ελληνικής φυλής: οι ρατσιστές του 21ου αιώνα φωνάζουν «δεν θα γίνεις Ελλήνας ποτέ, Αλβανέ».

Το μόνο που γενικά λείπει από αυτό τον πολύ χρήσιμο τόμο είναι ο ρόλος των αντιρατσιστικών θεωριών και κινημάτων στην ιστορία του ρατσισμού και των φυλετικών θεωριών. Το κεφάλαιο του Κώστα Καρπόζηλου για τη σχέση μεταξύ του πρώιμου ελληνικού μαρξισμού και της δαρβινικής θεωρίας είναι πολύ ενδιαφέρον, αλλά δεν εξετάζει τη σχέση μεταξύ της αριστεράς και του εργατικού κινήματος και του αντιρατσισμού. Ας ελπίσουμε ότι οι μελλοντικές μελέτες θα συμπληρώσουν την πολύ σημαντική πρώτη καταγραφή που κάνει αυτός ο τόμος.

Κώστας Βλασόπουλος

Η σοσιαλδημοκρατία σήμερα

Ξενοφών Ι Κοντιάδης

Σελίδες 240, 14 ευρώ

Εκδόσεις Πόλις, 2017

Η οικονομική κρίση που ξέσπασε το 2007-2008 συνοδεύτηκε από τον κλυδωνισμό του πολιτικού σκηνικού σε μια σειρά από χώρες. Στο μάτι του κυκλώνα βρέθηκαν πρώτα απ' όλα τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, που είχαν υπάρξει βασικοί πυλώνες του πολιτικού συστήματος. Έτσι, κόμματα όπως το ΠΑΣΟΚ κατέρρευσαν, ενώ σε διαδικασία αποσύνθεσης βρίσκονται επίσης ιστορικά σοσιαλιστικά κόμματα, όπως της Γαλλίας ή της Ισπανίας. Η σοσιαλδημοκρατία βρίσκεται πλέον σε σταυροδρόμι: θα κινηθεί προς τα αριστερά ακολουθώντας το δρόμο του Κόρμπυν ή θα συνεχίσει το βαλς με τη δεξιά όπως οι γερμανοί σοσιαλδημοκράτες που ετοιμάζονται να συγκυβερνήσουν ξανά με τη Μέρκελ; Και τι μπορεί να σημαίνει η πρώτη επιλογή μετά τη συνθηκολόγηση του ΣΥΡΙΖΑ το 2015; Ο Ξενοφώντας Κοντιάδης παρεμβαίνει σ' αυτή τη συζήτηση και στην ελληνική εκδοχή της (το βιβλίο εκδόθηκε λίγο πριν τις εκλογές για την ανάδειξη αρχηγού του «νέου φορέα» της κεντροαριστεράς), χωρίς να κρύβει ότι το βιβλίο του είναι γραμμένο από την πολιτική θέση ενός υποστηρικτή της σοσιαλδημοκρατίας.

Το βιβλίο ξεκινά με μια ιστορική προσέγγιση της πορείας της σοσιαλδημοκρατίας από τα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι σήμερα. Όπως επισημαίνει ο Κοντιάδης, τα δύο μεγάλα γεγονότα που λειτούργησαν καταλυτικά για την πορεία της σοσιαλδημοκρατίας ήταν ο Πρώτος Παγκόσμιος πόλεμος το 1914 και η ρωσική επανάσταση το 1917. Πραγματικά, η διάσπαση της Δεύτερης Διεθνούς και η ίδρυση των, επαναστατικών τότε, Κομμουνιστικών Κομμάτων και της Τρίτης Διεθνούς, οφείλεται σ' εκείνες τις διαχωριστικές γραμμές. Με την έναρξη του πολέμου, τα σοσιαλδημο-

κρατικά κόμματα ξέχασαν τις διακηρύξεις των συνεδρίων τους, ψήφισαν τις πολεμικές πιστώσεις και τάχθηκαν το καθένα στο πλευρό της δικής του άρχουσας τάξης, ενώ η διεθνιστική και επαναστατική πτέρυγα της σοσιαλδημοκρατίας, από το Λένιν μέχρι τη Ρόζα Λούξεμπουργκ, τήρησε αδιάλλακτα αντιπολεμική στάση. Τρία χρόνια αργότερα, η οκτωβριανή επανάσταση έδωσε σ' όλο τον κόσμο ένα χειροπιαστό παράδειγμα ανατροπής του καπιταλισμού και πυροδότησε εκρήξεις όπως η γερμανική επανάσταση, τα εργατικά συμβούλια στην Ουγγαρία και η «Κόκκινη διετία» στην Ιταλία. Η υποχώρηση αυτού του επαναστατικού κύματος οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο γεγονός ότι η σοσιαλδημοκρατία έριξε αποφασιστικά τις δυνάμεις της στο πλευρό της αντεπανάστασης. Η ηγεσία του SPD έφτασε στο σημείο να χρησιμοποιήσει τα Freicorps, πρόδρομο των Ναζί, για να δολοφονήσουν τη Ρόζα Λούξεμπουργκ και τον Καρλ Λίμπκνεχτ.

Αναφορικά με την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία, ο Κοντιάδης υπενθυμίζει την καταστροφική πολιτική της Κομιντέρν που αποκαλούσε τους σοσιαλδημοκράτες «σοσιαλφασίστες». Είναι αλήθεια ότι η σταλινική πολιτική της Τρίτης Περιόδου απέκλειε το ενιαίο μέτωπο μεταξύ κομμουνιστών και σοσιαλδημοκρατών απέναντι στη φασιστική απειλή και ευθύνεται σημαντικά για εκείνη την τρομακτική ήττα. Ακόμα μεγαλύτερη όμως είναι η ευθύνη του SPD, που είχε πάνω από 1 εκατομμύριο μέλη και 5 εκατομμύρια γραμμένους στα συνδικάτα, αλλά αρνήθηκε ως το τέλος να τους κινητοποιήσει ενάντια στον Χίτλερ πιστεύοντας ότι θα τον σταματούσαν οι θεσμοί. Ακόμα και το Νοέμβρη του 1932 ο Χίλφερντιγκ υποστήριζε ότι μετά τις εκλογές που είχαν προηγηθεί «οι εθνικοσοσιαλιστές είναι τώρα στριμωγμένοι μέσα στα όρια της νομιμότητας», ενώ ο Τρότσκι προειδοποιούσε ότι «με την κάλυψη της συνταγματικής προοπτικής που αποκοιμίζει τους αντιπάλους του, ο Χίτλερ σκοπεύει να κρατήσει για τον εαυτό του τη δυνατότητα να χτυπήσει την κατάλληλη στιγμή».

Ο συγγραφέας περιγράφει επίσης τις αξίες που (πρέπει να) χαρακτηρίζουν τη σοσιαλδημοκρατία, τις κοινωνικές της συμμαχίες και τη στάση της απέναντι στα δικαιώματα, την ΕΕ και την παγκοσμιοποίηση. Ο Κοντιάδης οριοθετεί διαρκώς τη σοσιαλδημοκρατία απέναντι στη Δεξιά και τη ριζοσπαστική αριστερά, η οποία όμως δεν ορίζεται (είναι κάποτε τα σταλινικά καθεστώτα, κάποτε ο ΣΥΡΙΖΑ, κάποτε ο μαρξισμός εν γένει). Ο «διμέτωπος αγώνας» της σοσιαλδημοκρατίας έχει να κάνει με τη φυσιογνωμία της, που καθορίζεται από μια βασική αντίθεση: από τη μια πλευρά επιδιώκει να εκπροσωπήσει, ιδίως μέσα από τους δεσμούς της με τα συνδικάτα, την εργατική τάξη, ενώ από την άλλη περιορίζει τον ορίζοντα της τελευταίας σε μεταρρυθμίσεις στο πλαίσιο των αντοχών του υπάρχοντος συστήματος.

Όταν λοιπόν ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι σοσιαλδημοκρατία μεταξύ άλλων σημαίνει *«πραότητα, με την έννοια που της αποδίδει ο Norberto Bobbio ως αποκήρυξη της χρήσης βίας»* ή ότι η σοσιαλδημοκρατία αναζητά διαρκώς ταξικούς συμβιβασμούς, οι όροι αυτοί πρέπει να κρίνονται συγκεκριμένα και με κριτήριο την πολιτική πράξη. Έτσι, η «πραότητα» της σοσιαλδημοκρατίας αποκηρύσσει τη βία των καταπιεσμένων αλλά εξαφανίζεται όταν πρόκειται για την υπεράσπιση των συμφερόντων της κυρίαρχης τάξης ακόμα και με τα όπλα: από τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο μέχρι τους βομβαρδισμούς της Σερβίας το 1999 και του Αφγανιστάν το 2001, η σοσιαλδημοκρατία δεν διστάζει να ευλογήσει τη χρήση βίας. Αντίστοιχα, όσο η ταξική πάλη κινείται σε χαμηλά επίπεδα, όπως κατά την περίοδο της «χρυσής τριακονταετίας» μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, η στρατηγική της αναζήτησης συναινέσεων φαίνεται να λειτουργεί. Όταν όμως η κρίση εκμηδενίζει τα περιθώρια των ταξικών συμβιβασμών, τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα προσαρμόζονται στις ανάγκες του συστήματος, ακόμα και αν το τίμημα είναι να χάσουν την εργατική τους βάση. Το παράδειγμα του ΠΑΣΟΚ την εποχή των Μνημονίων είναι χαρακτηριστικό και αποτελεί προειδοποίηση για κάθε ρεφορμιστικό κόμμα, ιδίως αν βρίσκεται στην κυβέρνηση. Η πορεία του ΣΥΡΙΖΑ στην ίδια κατεύθυνση, που γίνεται σε πολύ πιο συμπυκνωμένο χρόνο από τις δεκαετίες που χρειάστηκε το ΠΑΣΟΚ για να μετατοπιστεί από το «Σοσιαλισμός στις 18» στον εκσυγχρονισμό και το νεοφιλελευθερισμό, σημαίνει ότι έχει ήδη παγιδευτεί στις ίδιες αντιφάσεις.

Μπάμπης Κουρουνδής

1915
Ο εθνικός διχασμός

Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος

Σελίδες 343, 15.5 ευρώ

Εκδόσεις Πατάκη, 2015

Το βιβλίο του Γιώργου Μαυρογορδάτου για τη σύγκρουση Βενιζέλου-Κωνσταντίνου βρίσκεται ήδη στη δέκατη έκδοσή του αλλά είναι αυτή τη στιγμή πιο επίκαιρο από τότε που πρωτοκυκλοφόρησε. Η επιστροφή του Μακεδονικού στην πολιτική ατζέντα και η νέα ένταση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις στρέφουν πιο έντονα το ενδιαφέρον σε ένα βιβλίο που μιλάει για την περίοδο όπου μοιράστηκαν τα Βαλκάνια και χαράχτηκαν τα σύνορα του σύγχρονου ελληνικού κράτους.

Το πρώτο κεφάλαιο με τίτλο «Το χρονικό του Διχασμού 1909-1922» καλύπτει με τις 150 σελίδες του περίπου το μισό του βιβλίου και αποτελεί μια εξαιρετική σύνοψη των πολιτικών κινήσεων και εξελίξεων σε εκείνα τα κρίσιμα χρόνια. Ξεκινάει με την ξεκάθαρη διαπίστωση ότι στην αφετηρία, μετά το κίνημα στο Γουδί, υπήρχε «ομόθυμη συνεργασία των κομμάτων» για την αναθεώρηση του Συντάγματος που πέρασε από τη Βουλή με ψή-

φους 150 υπέρ και 11 κατά. Η «ομόθυμη συνεργασία» επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι ο βασιλιάς Γεώργιος Α διόρισε τον Βενιζέλο πρωθυπουργό τον Οκτώβρη του 1910 *«αγνοώντας τους κοινοβουλευτικούς συσχετισμούς»* που είχαν προκύψει από τις εκλογές της 8 Αυγούστου 1910.

Ξεκάθαρη είναι επίσης η τοποθέτηση ότι *«το κεντρικό νήμα που διατρέχει την πολιτική αυτή είναι η προετοιμασία για πόλεμο»* και ότι αυτό *«πέρα από τις καθαυτό στρατιωτικές προπαρασκευές, απαιτούσε προπαντός την επίτευξη της μέγιστης δυνατής εθνικής ομοψυχίας»*, την οποία ο Βενιζέλος υπηρέτησε ορίζοντας τον Ιωάννη Μεταξά ως υπασπιστή του και τον διάδοχο Κωνσταντίνο ως επικεφαλής του στρατού.

Οι προετοιμασίες απέδωσαν και μέσα από τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-13 το νεοελληνικό κράτος πέτυχε *«το μεγαλύτερο πολεμικό επίτευγμα από τη σύστασή του»* αυξάνοντας το έδαφός του κατά 93% και τον πληθυσμό κατά 77%. Αλλά αυτό δεν ήταν το τέλος των πολεμικών εξορμήσεων και η συνέχεια έμελλε να βάλει σε δοκιμασία την «ομόθυμη συνεργασία» γιατί απαιτούσε επιλογές που αποδείχθηκαν διχαστικές.

Ασφαλώς, η πιο καίρια επιλογή αφορούσε το ζήτημα των συμμαχιών με τα δυο αντίπαλα στρατόπεδα του Α' Παγκόσμιου Πόλεμου, με τον Βενιζέλο υπέρ της Αντάντ και τον Κωνσταντίνο υπέρ της ουδετερότητας τυπικά, που στην ουσία σήμαινε φιλογερμανική στάση. Ο Μαυρογορδάτος συγκεντρώνει πλήθος στοιχεία για τους δεσμούς του Κωνσταντίνου με τον Κάιζερ και για την προσήλωση του Βενιζέλου στους Αγγλογάλλους.

Οι εικόνες αυτές είναι πολύτιμες για να ξεσκεπάζουμε τους μύθους της πατριδοκάπηλης προπαγάνδας που ισχυρίζεται ότι η εργατική αριστερά είναι προδοτική ενώ η αστική δεξιά είναι η άσπιλη σημαία του έθνους. Ο Κωνσταντίνος έφτασε στο σημείο να συνωμοτεί για κοινή επίθεση με τη Γερμανία και τη Βουλγαρία στη Μακεδονία όπου είχαν την έδρα τους η Προσωρινή Κυβέρνηση «Εθνικής Άμυνας» του Βενιζέλου και ο γάλλος στρατηγός Σαράιγ (σελ.104-5). Ο αδελφός του Κωνσταντίνου πρίγκιπας Ανδρέας έγραφε το 1921 για τους έλληνες της Σμύρνης *«Θα ήξιζε πράγματι να παραδώσωμεν την Σμύρνην εις τον Κεμάλ δια να τους πετσοκόψη όλους αυτούς τους αχρείους»* (σελ.225).

Ο Βενιζέλος παζάρευε τους *«αλύτρωτους ελληνικούς πληθυσμούς»* σαν σακιά με πατάτες: πρόσφερε την Καβάλα και τη Δράμα στη Βουλγαρία υπολογίζοντας κυνικά ότι *«η Ελλάδα θα έχανε 2000 τετραγωνικά χιλιόμετρα με πληθυσμό 30 000 ελλήνων αλλά θα κέρδιζε στη Μικρά Ασία 125000 τ.χλμ. με ελληνικό πληθυσμό 800000»*.(σελ.40), ενώ η προσφορά της Βρετανίας για ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα απορρίφθηκε από την «οικουμενική» κυβέρνηση Ζαΐμη το 1915 (σελ.71). Ο θρύλος του ελληνικού εθνικισμού Ίων Δραγούμης μπήκε στη Βουλή με τις ψήφους «αλλοεθνών», μουσουλμάνων και Σλαβοφώνων (σελ.198) που τότε όχι μόνο υπήρχαν αλλά είχαν και το δικαίωμα ψήφου.

Ωστόσο, οι διχαστικές επιλογές δεν ήταν απλά μια σύγκρουση «αγγλόδουλων» εναντίον «γερμανόδουλων». Οι δυο παρατάξεις που συγκρούστηκαν σφοδρά εκείνα τα χρόνια υπηρετούσαν και οι δυο τις ανάγκες του ελληνικού καπιταλισμού και τις επεκτατικές βλέψεις του κράτους του. Αλλιώς δεν μπορούμε να κατανοήσουμε πώς ο γερμανόφιλος Κωνσταντίνος μελετούσε σοβαρά την ελληνική συμμετοχή στην επίθεση της Αντάντ στα Δαρδανέλλια, στην Καλλίπολη (σελ.42-43), ούτε πολύ περισσότερο μπορούμε να ερμηνεύσουμε με τέτοιους όρους τη συνέχιση της Μικρασιατικής Εκστρατείας από την αντιβενιζελική παράταξη όταν κέρδισε τις εκλογές του 1920 με αντιπολεμικά συνθήματα.

Και οι δυο παρατάξεις δρούσαν μέσα σε συνθήκες που δεν ήταν κάτω από τον έλεγχό τους και ταλαντεύονταν σχετικά με τις επιλογές που άνοιγαν μπροστά τους οι εξελίξεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση του Ιωάννη Μεταξά που υπηρέτησε και διαφώνησε και με τα δυο στρατόπεδα. Ως λοχαγός έγινε υπασπιστής του Βενιζέλου και ως αντισυνταγματάρχης έγινε επικεφαλής του Επιτελείου μετά την απομάκρυνση του υποστράτηγου Δούσμανη από τον Βενιζέλο. Αλλά τάχθηκε κατά της συμμετοχής στην εκστρατεία στα Δαρδανέλλια γιατί θεωρούσε την επιτυχία της αμφίβολη. Αργότερα, τον Μάρτη του 1921, ο Μεταξάς αρνήθηκε να αναλάβει την στρατιωτική ηγεσία της Μικρασιατικής Εκστρατείας που του πρότειναν ο Γούναρης και ο Πρωτοπαπαδάκης (σελ.143), επειδή είχε την άποψη ότι η Σμύρνη δεν είχε ένα φυσικό σύνορο στην ενδοχώρα της όπου θα μπορούσε να την υπερασπίσει ο ελληνικός στρατός (σελ.124).

Το ανεξέλεγκτο των εξελίξεων που δημιουργούσαν δύσκολες επιλογές για όλους τους διαχειριστές της καπιταλιστικής εξόρμησης δεν αφορούσε μόνο τη διεθνή διάσταση αλλά και το εσωτερικό. Η άρχουσα τάξη είχε να αντιμετωπίσει τις αντιδράσεις και των εργατών και των αγροτών απέναντι στις θυσίες που απαιτούσε η πολεμική εκστρατεία και καμιά από τις δυο παρατάξεις δεν είχε εύκολη απάντηση.

Ο Βενιζέλος προσπάθησε να προσδέσει και τους εργάτες και τους αγρότες στο άρμα της τεράστιας πολεμικής προσπάθειας. Ξε-

κίνησε την αγροτική μεταρρύθμιση όχι σαν ικανοποίηση των αιτημάτων της εξέγερσης του Κιλελέρ, αλλά σαν προσπάθεια να εξασφαλίσει άνδρες για τον στρατό και να ελέγξει τα τρόφιμα του κάμπου της Θεσσαλίας. Η αγροτική μεταρρύθμιση εξαγγέλθηκε από την Προσωρινή Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης με καθαρά τέτοιες σκοπιμότητες (σελ.109). Αντίστοιχα, μέχρι και την ίδρυση του ΣΕΚΕ και της ΓΣΕΕ, ο Βενιζέλος προσπαθούσε να εξασφαλίσει ότι οι συνδικαλιστές και οι σοσιαλιστές θα στήριζαν τις θέσεις του και στο εσωτερικό και στις διεθνείς διασκέψεις, ακολουθώντας το παράδειγμα που έδινε η Δεύτερη Διεθνής με τη στάση της στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Οι προσπάθειες αυτές απέτυχαν. Ο Μαυρογορδάτος δεν δίνει αναλυτικά την εικόνα της κλιμάκωσης των απεργιών το 1918-20, δίνει όμως ανάγλυφα τη στροφή Βενιζέλου προς την καταστολή των αντιστάσεων, τα στρατοδικεία και τις εκτελέσεις κατά των φαντάρων που προχωρούσαν σε λιποταξίες και στάσεις, και την ομολογία του Βενιζέλου ότι *«δυσκόλως άλλος τις λαός θα ηνείχετο όπως επί διετίαν από της ανακωχής και ουσιαστικής τερματίσεως του πολέμου παραμένη επιστρατευμένος»* και *«του ζήτησα θυσίες μεγαλύτερες από τις δυνάμεις του»* (σελ.139-40).

Και οι προσπάθειες της αντιβενιζελικής παράταξης απέτυχαν, παρά τον μανδύα της αντίθεσης στον πόλεμο που επιχείρησαν να φορέσουν στον «στρατηλάτη» Κωνσταντίνο τον «δωδέκατο». Η αντίσταση στον πόλεμο συνεχίστηκε μετά το 1920, τώρα πια με πολιτικό εκφραστή το ΣΕΚΕ και τους νεολαίους του, όπως ο Παντελής Πουλιόπουλος, που έγιναν ηγεσία του κινήματος των Παλαιών Πολεμιστών μετά το 1922.

Ο «Εθνικός Διχασμός» ήταν έκφραση της τεράστιας κρίσης που συγκλόνισε τον ελληνικό καπιταλισμό, όπως και τόσες άλλες χώρες την περίοδο του Α' Παγκόσμιου Πολέμου. Το βιβλίο του Μαυρογορδάτου προσφέρει πλούσιο υλικό για την περίοδο, αλλά πάσχει στον τομέα της ερμηνείας. Ο συγγραφέας προσπαθεί να εξηγήσει τα γεγονότα χρησιμοποιώντας την κοινωνιολογική προσέγγιση του Μαξ Βέμπερ και την έννοια των «χαρισματικών ηγετών». Οι κοινωνικές τάξεις εμφανίζονται σε αυτήν την προσέγγιση αλλά όχι με την μαρξιστική έννοια, περισσότερο σαν κατηγορίες που μπορούν να *«κατακερματίζονται από οικονομικούς αλλά και ιδεολογικούς ή ευρύτερα πολιτισμικούς παράγοντες»* (σελ.235).

Το αποτέλεσμα είναι στην καλύτερη περίπτωση σχηματικό, στο σύνολο του προβληματικό. Ο Βενιζέλος θεωρείται εκφραστής της *«επιχειρηματικής αστικής τάξης»*, ενώ οι αντίπαλοί του της *«κρατικοδίαιτης»*. Πέρα από την προφανή προσαρμογή του στις παραμέτρους του νεοφιλελευθερισμού, το σχήμα αυτό πάσχει πολλαπλά.

Δύσκολα μπορεί να αποδεχθεί κανείς ότι η *«χρηματιστική ολιγαρχία και ιδίως η Εθνική Τράπεζα»* ήταν τμήμα μιας κρατικοδίαιτης αστικής τάξης που αντιδρούσε στα σχέδια του Βενιζέλου υπέρ των επιχειρηματιών (σελ.239). Ο Βενιζέλος μπορεί να συγκρούστηκε με τον διοικητή της Εθνικής Ιωάννη Ευταξία, αλλά ήταν αυτός που επέβαλε με νόμο ότι η διοίκηση της Εθνικής Τράπεζας μπορεί να εκλέγεται από τους μετόχους αλλά η έγκρισή της ανατίθεται στο υπουργικό συμβούλιο, δηλαδή ενίσχυσε τους δεσμούς της τράπεζας με το κράτος. Οι σχέσεις του Βενιζέλου με τους τραπεζίτες, τους εφοπλιστές και τη διαπλοκή τους είναι αδιαμφισβήτητες. Ο Μαυρογορδάτος αναφέρει ότι μετά την ήττα του στις εκλογές του 1920, ο Βενιζέλος έφυγε «διακριτικά» με τη θαλαμηγό Νάρκισσος των αδελφών Εμπειρίκων που είχαν ναυλώσει η μελλοντική σύζυγός του Έλενα Σκυλίτση μαζί με τον Εμμανουήλ Μπενάκη (σελ.138).

Ακόμη πιο σχηματική είναι η απόπειρα να χωριστούν τα μικροαστικά στρώματα σε «προκαπιταλιστικά» που έλκονταν από τον αντιβενιζελισμό και σε μικρέμπορους που ακολουθούσαν τον Βενιζέλο. Αλλά το μεγαλύτερο πρόβλημα αυτής της ανάλυσης εμφανίζεται όταν τοποθετεί την εργατική τάξη στην ουρά των «προκαπιταλιστικών» μικροαστών, επειδή υποτίθεται ότι οι εργάτες στην Ελλάδα δεν ήταν ατόφιοι προλετάριοι όπως οι συνάδελφοί τους στη Γερμανία και την Ιταλία, αλλά *«διατηρούσαν ισχυρούς οικονομικούς και οικογενειακούς δεσμούς με τη μικρή ιδιοκτησία»* (σελ. 255-6). Σε αυτό το σημείο ο Μαυρογορδάτος φτάνει να αναφέρει επιδοκιμαστικά την άποψη του Μεταξά ότι *«ο Έλλην εργάτης είναι μάλλον υποψήφιος μικροαστός παρά οριστικός προλετάριος»* και ότι *«το νεωστί σχηματισθέν σοσιαλιστικόν κόμμα είναι μάλλον αντανάκλασις επί της ελληνικής κοινωνίας των έξω της Ελλάδος σοσιαλιστικών ιδεών. Δεν προέρχεται εξ αναγκών της Ελληνικής ψυχής»*. Ευτυχώς, η πορεία της ιστορίας στον εικοστό αιώνα στην Ελλάδα απέδειξε ξανά και ξανά την ικανότητα της εργατικής τάξης να τραβάει πίσω της τα μικροαστικά στρώματα σε μαζικά κινήματα τσακίζοντας τις ελπίδες του ίδιου του Μεταξά και των επιγόνων του ότι θα ακολουθούσε φασιστικά κόμματα.

Στο τέλος, το ερμηνευτικό σχήμα του Μαυρογορδάτου μένει μετέωρο. Ο Βενιζέλος, γράφει, είχε ένα πρόγραμμα που συνδύαζε *«έναν πραγματιστικό, ρεαλιστικό αλυτρωτισμό με ριζικές κοινωνικές μεταρρυθμίσεις»*, αλλά *«μέσα στην κρίση του πολέμου, η εύθραυστη ηγεμονία της επιχειρηματικής αστικής τάξης κλονίστηκε»*. Ξεχνάει έτσι αυτό που τόνισε στην αρχή, δηλαδή ότι το πρόγραμμα του Βενιζέλου είχε ως αναπόσπαστο στοιχείο τον πόλεμο. Άρα η αντίφαση που το τίναξε στον αέρα υπήρχε μέσα στον ίδιο τον «ρεαλιστικό αλυτρωτισμό» και όχι στις υποτιθέμενες ταξικές «ατέλειες» των εργατών και των μικροαστών, ούτε απλά και μόνο στις υποκρισίες των αστών πολιτικών αντιπάλων του.

Πάνος Γκαργκάνας